

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Zerrin DUMAN BÖLÜKBAŞI

Y. Hakan Erdem' in Romanlarına Yeni Tarihselci Bir Yaklaşım

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2023

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Zerrin DUMAN BÖLÜKBAŞI

Y. Hakan Erdem' in Romanlarına Yeni Tarihselci Bir Yaklaşım

Danışman

Doç. Dr. Bedia KOÇAKOĞLU

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2023

T.C.
Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne

Zerrin DUMAN BÖLÜKBAŞI'nın bu çalışması, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı
Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Tarana OKTAN (İmza)

Üye (Danışman) : Bedia KOÇAKOĞLU (İmza)

Üye : Nurseli Gamze KORKMAZ (İmza)

Tez Başlığı: Y. Hakan Erdem'in Romanlarına Yeni Tarihselci Bir Yaklaşım

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 10/10/2023

Mezuniyet Tarihi :08/12/2023

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Y. Hakan Erdem’in Romanlarına Yeni Tarihselci Bir Yaklaşım” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

Zerrin DUMAN BÖLÜKBAŞI

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

.... / / 20...

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Zerrin DUMAN BÖLÜKBAŞI
Öğrenci Numarası	202152042010
Anabilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı
Programı	Türk Dili ve Edebiyatı
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Doç. Dr. Bedia KOÇAKOĞLU
Yüksek Lisans Tez Başlığı	Y. Hakan Erdem' in Romanlarına Yeni Tarihselci Bir Yaklaşım
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	
Rapor Tarihi	
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: %6 Alıntılar dâhil: %22
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE, Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 102 sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır. Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir: () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım. () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.	
Gerekçe:	
Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımca yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.	
Danışman Öğretim Üyesi Doç.Dr. Bedia KOÇAKOĞLU İmza	

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER LİSTESİ.....	ii
KISALTMALAR	iii
ÖZET	iv
SUMMARY	v
TEŞEKKÜR.....	vi
ÖNSÖZ	vii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

YENİ TARİHSELÇİLİK KAVRAMI

1.1. Tarih Kavramına Genel Bir Bakış.....	6
1.1.1.Tarihsel Kurmaca ve Roman.....	13
1.2. Yeni Tarihselcilik Kavramı.....	16
1.2.1.Yeni Tarihselci Kültür Algısı İçinde Bilgi-Hakikat, Söylem İlişkisi.....	23

İKİNCİ BÖLÜM

Y. HAKAN ERDEM'İN ROMANLARINA YENİ TARİHSELÇİ BİR YAKLAŞIM

2.2.Y. Hakan Erdem'in Romanlarına Yeni Tarihselci Açından Bakmak.....	28
2.2.1 Zaman Çöktü.....	28
2.2.1.1.Romanda Yeni Tarihselci Kültür, Bilgi-Hakikat ve Söylem.....	32
2.2.2 Unomastica alla Turca.....	44
2.2.2.1 Romanda Yeni Tarihselci Kültür, Bilgi-Hakikat ve Söylem.....	46
2.2.3. Kitab-ı Duvduvani.....	67
2.2.3.1. Romanda Yeni Tarihselci Kültür, Bilgi-Hakikat ve Söylem	68
SONUÇ	80
KAYNAKÇA.....	84
ÖZGEÇMİŞ.....	89

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 2.2.1. Anadolu Kurulu’nun Yönetim Kadrosu.....	29
Şekil 2.2.3. Kitab-ı Duvduvani Zaman Kavramı.....	67

KISALTMALAR

Lat.	: Latince
İt.	: İtalyanca
Fr.	: Fransızca
Alm.	: Almanca
Y.	: Yusuf
Doç.	: Doçent
Dr.	: Doktor
çev.	: Çeviren
yy.	: Yüzyıl
vd.	: Ve diğerleri
vb.	: Ve benzeri
bkz.	: Bakınız

ÖZET

Amerika’da Lacancı, Foucaultcu, Freudcu, neo-pragmatist; yapı-sökümcü ve yeniden inşa edilmemiş biçimci görüşü savunan bir grup akademisyenin Stephen Greenblatt öncülüğünde *Representation* dergisi etrafında birleşerek meydana getirdiği yeni tarihselcilik kuramı 1970’lerden başlayarak 90’lar boyunca da etkisini sürdürmüştür. Metinleri anlamak için yazardan önce, onların meydana geldiği dönemin halkına ve değerlerine eğilmek gerektiğini savunan kuram, kültürün eserdeki önemine dikkat çekmiş ve bu çerçevede eserleri meydana getiren söylem, bilgi ve oluşturulmuş hakikatin açığa çıkarılması gerektiğini savunmuştur. Bu doğrultuda Boğaziçi ve Oxford Üniversitelerinde eğitim almış olan Y. Hakan Erdem’in üç romanı *Zaman Çöktü*, *Unomastica alla Turca* ve *Kitab-ı Duvduvani* isimli eserleri ‘Y. Hakan Erdem’in Romanlarına Yeni Tarihselci Bir Yaklaşım’ başlığı altında incelenerek eserlerdeki hâkim ideoloji, söylem, bilgi ve hakikatin nasıl meydana geldiği ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yeni Tarihselcilik, Y. Hakan Erdem, *Unomastica alla Turca*, *Zaman Çöktü*, *Kitab-ı Duvduvani*

SUMMARY

A NEW HISTORICIST APPROACH TO HAKAN ERDEM'S NOVELS

In America, Lacanian, Foucauldian, Freudian, neo-pragmatist; The new historicism theory, which was created by a group of academics advocating the deconstructionist and unreconstructed formalist view, united around the *Representation* magazine under the leadership of Stephen Greenblatt, continued its influence starting from the 1970s and throughout the 90s. The theory, which argues that in order to understand the texts, it is necessary to focus on the people and values of the period in which they were created, before the author, draws attention to the importance of culture in the work and argues that the discourse, knowledge and created truth that make up the works should be revealed within this framework. In this regard, three novels of Y. Hakan Erdem, who studied at Boğaziçi and Oxford Universities, are called *Zaman Çöktü*, *Unomastica alla Turca* and *Kitab-ı Duvduvani*. It was examined under the title 'A New Historicist Approach to Hakan Erdem's Novels' and it was tried to reveal how the dominant ideology, discourse, knowledge and truth in the works came into being.

Key Words: New Historicism, Y. Hakan Erdem, *Unomastica alla Turca*, *Time Collapsed*, *Kitab-ı Duvduvani*

TEŞEKKÜR

Tez konusu ve sürecinde desteğini eksik etmeyen danışman hocam Sayın Doç.Dr.Bedia KOÇAKOĞLU'na; manevi desteğini eksik etmeyen Sayın Fatma ŞİMŞEK'e; kaynakça araştırma sürecimde yardımına koşan Sayın Dr. M. Nedim ÇAĞLAR'a; kültürel söylem içerisinde ezilen ve dışlanan tüm kadınlara; dünyaya getirilerek unutulmuş, önce ailesi sonra toplum tarafından yok sayılmış tüm çocuklara; varlığını çocuklarına adanmış tüm annelere; bir eser yaratmanın dünyalara açılan kapı olduğunun bilincinde olan tüm yazarlara; Döşemealtı Kaymakamlığında bana destek olan ofisimdeki mesai arkadaşlarıma; annem, kız kardeşim, arkadaşım, sırdaşım, dert ortağım, Sayın Dr. Sevgi KAYAHAN'a; 20 Nisan 2013'ten beri hayatı paylaştığım, eğitim hayatım boyunca desteğini eksik etmeyen ve onun teşviki olmasa edebiyat dünyasına giremeyeceğim, eşim Sayın Ramazan BÖLÜKBAŞI'na; 21 Nisan 2017'den beri hayatımı güzelleştiren, ruhumdaki tüm renklerin sebebi ve ciğerlerime çektiğim her nefeste sağlığına şükürler yağdırdığım, bana anne olmak ayrıcalığını yaşatan kızım Sevgili Meryem Hanna BÖLÜKBAŞI'na binlerce teşekkürlerimi sunarım.

Böyle bir Peygambere ümmet olarak dünyaya getiren, her düştüğümde beni olduğum yerden daha da yükseğe kaldıran Rabbime sonsuz şükürler.

Zerrin DUMAN BÖLÜKBAŞI
Antalya,2023

ÖNSÖZ

Yaratılışın başından beri insanın varlık süreci birçok olaya tanık olmuştur. Toplumlar bu olayları kutsallaştırarak nesilden nesile aktarmıştır. Unutulmamak adına serüvenlerini biriktiren insanoğlu zamanla tarih bilimini meydana getirmiştir. Yazının icadıyla, bu birikimlerini daha sistemli hale getirmeye çalışmıştır. Metinler meydana geldikçe tarihsel sürecin daha da detaylı aktarıldığı görülmüştür. Bu sayede zamanla kaynakların inandırıcılığı artmaya başlamıştır.

1980’lerden sonra kuramsal temellerini oluşturmaya çalışan yeni tarihselcilik Stephen Greenblatt önderliğinde edebi veya tarihsel tüm metinlere şüphe ile bakmak gerektiği fikriyle karşımıza çıkar. Tüm metinler içinde bulunduğu dönemin izlerini taşımaktadırlar. Geçmiş tarihte yazılmış bir eser bulunduğu çağın değerleri ile yeniden ele alındığında ikisi arasındaki farkın bize hâkim ideolojiyi vereceğini savunmuşlardır.

Toplum içerisindeki kültürün etkisinin önemine vurgu yaparak, bunun yazarın metin içinde aktarmak istediği ideolojisinin bir parçası olduğunu belirtmişlerdir. Dönemin hâkim görüşü, bilginin kültür içindeki etkisi ve yazarın hakikatinin ürettiği yeni bilgi, bu kuram açısından önemlidir.

Edebi metinlerin, özellikle tarih yardımıyla kurgulanan eserlerin bu açıdan ele alınması önem arz etmektedir. Henüz Türk edebiyatında yeteri kadar kullanılmayan bu kuram üzerinde çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı düşüncesindeyiz.

Bu düşünceyle kaleme aldığımız tezimiz giriş, iki ana bölüm, sonuç ve kaynakçadan oluşmaktadır. Giriş kısmında içinde bulunduğumuz yüzyılda teknolojik aletlerin bireyin zaman algısına nasıl etki ettiğini ve bu durumun tarih algısında nasıl bir sonuç oluşturduğuna ve üzerinde çalıştığımız Y. Hakan Erdem’in sanat ve tarih anlayışına değinildi.

Birinci bölüm iki ana ve iki alt başlıktan oluşmaktadır. Ana başlıklardan ilki “Tarih Kavramına Genel Bir Bakış”da tarih kavramının Antik çağdan günümüze çizgisel ve döngüsel zaman süreçlerinden bahsedilmiş ve anlam dünyası olarak geçirdiği değişim aktarılmaya çalışılmıştır. Devamı “Tarihsel Kurmaca ve Roman”da tarihi unsurların metinler içinde ne zaman kullanılmaya başlandığından; kurgusal bir dünya oluşturulurken tarihsel materyallerden nasıl faydalandığından bahsedilmiştir.

İkinci ana başlık “Yeni Tarihselcilik Kavramı”nda yeni tarihselcilik kuramı ile ilgili ülkemizde sınırlı kaynak olmasına rağmen kuramsal çerçevesi oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu noktada bu kuramın meydana gelmesinde öncü olan isimlerin eserlerinden faydalanılmıştır. Devamı “Yeni Tarihselci Kültür Algısı İçinde Bilgi-Hakikat, Söylem İlişkisi”nde yeni

tarihselciliğin öncelik verdiği kültür, söylem, ideoloji gibi kavramların eserde ne kadar önemli olduğu gösterilerek, bunların yazar tarafından nasıl kullanıldığı böylece hâkim ideolojisini ve kendi hakikatini nasıl okura aktardığı açıklanmaya çalışıldı.

İkinci bölümde Y. Hakan Erdem'in üç romanı *Zaman Çöktü*, *Unomastica alla Turca* ve *Kitab-ı Duvduvani* kısaca tanıtılarak ardından yeni tarihselci yaklaşımla incelenmiştir. Eserlerdeki kültürel çerçevede hâkim ideolojinin rolü, bilgi ve onun etrafında gelişen hakikat kavramı açıklanmıştır.

Sonuç bölümünde yeni tarihselciliğin edebi bir metinde nasıl uygulandığına değinerek, yazar ve eserlerinin kuramsal unsurlarla nasıl paralellik gösterdiği açıklanmaya çalışılmıştır.

Kaynakça kısmında ise ülkemizde yeni tarihselcilik alanında yapılan çalışmalar sentezlenerek, romanların analizleri yapılırken kavramları açıklamaya yarayanlar yazar soyadı dikkate alınarak sıralanmıştır.

Metinler birer birer ele alındığında içlerinde yatan gücün okuru nasıl hâkimiyet altına aldığını gösteren yeni tarihselci kuram, umuyoruz ki bu çalışma ile edebiyatımıza katkı sağlayacaktır.

GİRİŞ

Varoluşun ana öznesi olan insanın içinde bulunduğu yeryüzü birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Bu sebeptendir ki kavramların çoğalmasa, üretmek, sorgulamak, yazmak gibi olgularda insana özgü olarak kalmış ve kalmaya da devam etmektedir. Dinlerin genelinde onun bu dünyaya gelmeden önce başka bir âlemde bulunduğu ve daha sonradan yeryüzüne gönderildiğine inanılmaktadır. Yaratılış hikâyelerine sıklıkla konu olan bu durum neticesinde manevi duyguyu yaşayan insan, serüvenini kaleme almaya başladığında da yeniden bir zaman yaratmaya başlamıştır.

Zamanın evrilerek ilerlemesi ve insanın gelişmeye başlamasıyla modernizmin bireye kattığı hız, onun her alanda soluksuz ilerlemesinde etkili olmuştur. İcatlarla gelişen teknoloji gündelik hayatın vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. Böylece zaman ya da coğrafya farkı gözetmeden bilgi sahibi olma durumu toplumlar arasındaki etkileşimi arttırmıştır. Kitle iletişim araçlarıyla dünya üzerindeki tüm olaylardan haberdar olan birey, vakaların tesirlerini hissetmeden ve sürekli artan olaylar dolayı tarihsel sayılabilecek bir vakayı algılayamadan hızla bilinç dışına atmaktadır.

İçselleştirilmeyen konuların toplumların üzerinde bir etki uyandırmaması sebebiyle toplumsal hafızanın zayıfladığı görülmektedir. Bu hızlanmayla tarihsel olayların da tesirinin azalması durumu hissedilir ölçüde kendini göstermeye başlamıştır. Fransız düşünür Jean Baudrillard olayların hızı ve yavaşlığının tarihi nasıl etkilediği konusunda şöyle düşünmektedir:

“Baudrillard’a göre, olayların tarih oluşturacak şekilde katılaşması ve yoğunlaşması için ‘belli bir yavaşlığa’ ihtiyacı vardır. Baudrillard’ın hızlanan kütle imgesi, hızlanmanın tarihin sonunun sorumlusu olduğu, anlam kaybı tehdidinin ardındaki neden olduğu varsayımı oldukça yaklaşıp. Onun ‘aşikâr’ hipotezi uyarınca, hızlanmanın akımına kapılan şeyler onlara anlam veren referans alanından savrularak çıkar, fragmanlara, anlamı boşaltılmış bir uzamda dolanıp duran yalıtılmış gerçeklik parçacıklarına dönüşürler.” (Han, 2017:32)

Modern bireyin zaman algısındaki değişimi, çevresindeki olayları algılamasında ve içselleştirmesinde farklılıklar meydana getirmektedir. Günümüz yüzyılının içinde bulunduğu ve etkisinde kaldığı postmodernist dönem, tarihe yüklenen anlamı değiştirmektedir. Modern bireyin, dayatan ideolojik duruşundan sonra postmodern özneye dönüşümle, kayboluşu başlamıştır. Postmodern özne ise şu şekilde tanımlanabilir:

“Postmodern özne, modern bireyden farklı olarak kendisi konusunda bilinçlidir. Dağılmayı yoğunlaşmaya, doğaçlamayı dikkatle düzenlemeye tercih eder. Ayrıca seçmek, özgür ifade, bireysel katılım, şahsi özerklik onun için önemlidir. Evrenselci iddialara ya da ideolojik söylemlere uzaktır. Ona göre bir değer ya da ahlaki bir norm, bir diğerinden üstün değildir. Bu özellikleriyle postmodern söylemde

‘Kendine ait bütün mahremiyetleri kaybolmuş, iç dünyasındaki gizem ve zenginliği yitirmiş, bireyliğine uzak ‘kimse’leşmiş biri vardır karşımızda. Kendine ait duygu ve düşüncelerin önemsenmediği, yeri her an ve durumda doldurulabilecek, fazla da ciddiye alınması gerekmeyen bir öznedir söz konusu olan.’” (Koçakoğlu, 2010:75)

Özneleşen bireyin aktif rolünü ikinci plana atan ve daha pasifleştiren post modernizmin aksine, yeni tarihselci bakış açısı kenarda kalmış bireyi meydana çıkartmayı hedefler. Böylece onun detayda barındırdığı özellikleri sayesinde döneme ışık tutmayı düşünür.

Tarihin konumunu sorgulayan bu iki kuramsal yaklaşımdan postmodernizmde metinler kuramsal kavramlarla inşa edilebilir. Yeni tarihselci kuram ise metni oluşturmaz, değerlendirmeye tabi tutar. Geçmişin kutsi değerlerini taşıdığına inanılan tarihsel metinler, modern çağ bireyinin sorgulamaya başlaması ve postmodernist bakış açısının etkisiyle, tarihçiyi ve onun yazdığı tüm metinleri eleştirel bir bakış açısıyla inceler. “Tarihin metinsel yoğunluğu ön plana çıkarılır. Tarih yazımında dil ve dilin kullanımı yani kelimeler ve bunların ifade ediliş tarzının tarih bilgisi inşa etme sürecinde oynadığı önemli role dikkat çekilerek tarihin doğası itibariyle edebi bir ürün olduğu vurgulanır” (Yılmaz, 2013: 201).

Tarihsel metinlerin edebi bir ürün olduğunu vurgulayan postmodernizm’in yanı sıra yeni tarihselci kuram da bu görüşü bazı açılardan desteklemektedir. Tarihçinin bakış açısını sorgulayan yeni tarihselci kuram, yazarın oluşturduğu metnin tarihsel bir kaynak olarak kullanılması gerektiğini düşünür. Bu bakımdan tarihe eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşmaktadır. Edebi anlatıların tarihsel süreçleri içinde değerlendirilmesi gerektiğinin savunulduğu bir dönemde ortaya çıkan yeni tarihselci eleştiri bu noktada şunları söylemektedir:

“Birincisi, kurgusal betimlemeler gibi gerçek tarihsel olaylara dair betimlemelerimiz de, olsa olsa temsiller ya da betimlenmiş olaylar olabilir, çünkü tarihçilerin birinci elden tarihsel bilgi edinebilmelerinin yolu yoktur. İkincisi, edebi bir biçim olarak tarih tek ve olumsal olay hakkındadır ve nedenselliğin gerçek doğası son tahlilde her zaman çözümsüz kalmak durumundadır. Üçüncüsü, tarihçiler tarihsel olayların ve yorumlarının örtüştüğünü kabul etmelidir; kuşağımızın yazılı tarihi gelecek kuşaklar için birincil kaynak haline gelmekle kalmaz, tarihsel metnin kendisi de her çağın geniş toplumsal ve siyasi yapıları içinde metinlerarası bir biçimde var olur.” (Munslov, 2000:45-46)

Postmodern anlatıların sıklıkla uyguladığı metinlerarasılık, eserlerde uygulandığında kültürün toplum arasındaki etkisini artırmaktadır.

Kuramların eleştirel yaklaşımıyla son yüzyılda, tarih ve tarihçi hakkında birçok fikir ortaya atılmıştır. Tarihin bir bilim olduğu ve tarihçinin söylediğinin doğruluğuna tamamen inanan bir görüşün aksine; onu bir bilim olarak görmeyen ve tarihçiyi de söyledikleri açısından şüpheli gören iki görüş mevcuttur. “Keza Collingwood da tarihçiyi, geçmişi bugüne ait kaygılara gömülmüşlüğünden yola çıkarak ‘canlandıran’ biri olarak, ‘kendi döneminin evladı’

olarak tanıtır” (Kracauer,2012:82). Tarihçinin içinde yaşadığı dönemde üzerindeki tesiri önemlidir. Yusuf Hakan Erdem¹e göre tarih:

“Tarih, geçmişin anlatımlarının insan hafızasının çeşitli dolambaçlı yollarından süzülerek gelen yazılı bir şeklidir. Yani geçmişin kendisi değil; insan hafızasının işleme kurallarına tabi kalarak yazılı hale getirilmiş bir geçmiş yaklaşımı. Konusu geçmiştir ve geçmişi mümkün olduğu kadar yeniden yaratmaya çalışır. Şöyle anlatayım: tarih, sıkıntısı/derdi geçmiş olan, geçmişi mümkün olduğunca, o dönemin koşulları içinde yeniden yaratan, kendine mahsus iç çalışma kuralları olan akademik bir disiplindir. Geçmişle-bugün arasında ve tarihçeyle-geçmiş arasında bir diyalogdur. Bugünün tarihçisi yakın dönemi anlatmıyorsa, kendisinin göz tanığı olduğu konuları anlatmıyorsa, herkes gibi yabancısıdır o geçmişe. Ama bunu yeniden oluşturabilmek için belgelerini kullanır, vesikalarını kullanır, geçmişte tutulmuş kayıtlara bakar. Geçmişi bilme ve mümkün olduğunca yeniden yaratma çabasıdır ama geçmişin kendisi değildir tarih. Bunu çok rahatlıkla söyleyebiliriz.” (2019:73)

Yazar geçmişi bugünün penceresinden inşa ederken kurgusalıktan bağımsız olamayacağından doğruya yaklaşmak adına materyaller kullanır. Bu sayede zamanlar arasında köprü kurar. Tarihçi geçmişi kurgulayarak bugünde inandırma çabasıyla boşlukları doldurup metnini yazar. Tarihten kalan bir resim, bir heykel ya da yazının eksik kalan parçalarını yeniden değerlendirerek bugünün okuruna sunar.

Aynı zamanda bir tarihçi olan sanatçı romanlarında tarihsel olayları yeniden kurgulamaktadır. Postmodernist etkiyle yazdığı romanlarında kurguyu meydana getirirken dönemin popüler yaklaşımlarından Osmanlı Devleti’ne ait olayları metne yerleştirmiştir. Bu sebeple kuramsal açıdan tarihsel konuların kültürel etkileşimdeki etkilerinin incelenmesi için örnek sergiler.

Kendisi, popüler kültürün Osmanlı Devleti’ni dizilerde ve romanlarda gerçek olmayan şekilde işlemesine tepkisel olarak yazmış gibidir. Tarihte yaşamış kişilerin hayatımızın içine kadar sokulmaya çabalanmasını doğru bulmaz. Bu karakterlerin gerçeklik algısı yaratıp yalan bir atmosfer uyandırdığını düşünür (Erdem,2019:304). Romancının ben doğru söylüyorum tavrıyla eserlerini kaleme almasının yadsınması gerektiğini savunur. (Erdem,2019:305) “Yani, tarihçinin ‘benim elimdeki kanıtlara göre geçmişte şöyle olması muhtemeldir’ demesi gerekirken, müthiş bir kesinlikle, ‘böyle olmuştur ’demesine karşıyım” (Erdem ,2019:321). diyerek verilerin kesinlik altında işlenmesini eleştirmiştir.

¹ Yeni tarihselci açıdan eserlerini incelediğimiz Yusuf Hakan Erdem Boğaziçi ve Oxford üniversitelerinde eğitim almıştır. 1993-1992 yılları arasında Boğaziçi Üniversitesi’nde de öğretim üyeliği yapan yazar Akademik çalışmalarına halen Sabancı Üniversitesinde devam etmektedir.1996’da *Slavery in the Ottoman Empire and its Demise* adlı çalışması yurt dışında yayımlandıktan sonra ülkemizde Kitap Yayınevi tarafından 2004’te *Osmanlıda Köleliğin Sonu* adıyla basılmıştır. 2002’de Israel Gershoni ve Ursula Woköck ile *Histories of the Modern Middle East* ve 2006’da Israel Gershoni ve Amy Singer ile *Middle East Historiographies* adlı ortak çalışmaları yayımlanmıştır. Yazarın Doğan Kitap’tan (2008) *Tarih-i Lenk*,(2012) *Torosyan’ın Acayip Hikâyesi*, (2017) *Zaman Çöktü*, (2018) *Kitab-ı Duvduvani* ve *Uno-mastica alla Turca* isimli kitapları çıkmıştır.

Amatör ve profesyonel tarih yazarlarının meydana getirdiği eserleri konu edinerek hazırladığı *Tarih Lenk* isimli kitabında Türk toplumunun tarihle ilişkisini şöyle görmektedir:

“Çünkü çağdaş Türkiye toplumu tarihle çok sıkıntılı ve sorunlu bir ilişki tutturmuş durumda. İçsel olarak pek değer vermediğimiz, olgularına ve olaylarının akış sırasına saygı duymadığımız, okullarda adam gibi öğretme zahmetine katlanmadığımız tarihe yine de tuhaf bir düşkünlüğümüz var. Tarih konuşmayı, konuşmalarımızı, yazılarımızı tarih göndermeleriyle süslemeyi çok seviyoruz.” (Erdem,2019:417)

Bir tarihçi olarak sosyolojik açıdan toplumun tarihe bakımını sorunlu gören yazar, okullarda öğretilen tarihi biktırıcı ve sorunlu bulur. İlköğretimden üniversiteye kadar tarih biliminin yanlış bir yaklaşımla öğretildiğini ve meslek olarak tercih edilmek istendiğinde kişinin çevresi tarafından sosyal baskıya maruz kalarak vazgeçirilmeye çalışıldığını söyler (Erdem,2019:39).

Onun için, tarihçi ve toplumun hafızasını değerlendirirken geçmişin kimin hafızasından geçtiği önemlidir. Beynimiz biyolojik bir gerçeklik içinde öğrendiği gibi unutmaya da devam etmektedir. Bireysel olarak geçmişimizin belirli dönemlerinden hatırladığımızla bugün kişisel olarak tarihimizi oluşturmaktayız. Dolayısıyla geçmiş bir olay birden fazla kişi tarafından yazıldığında sonraki değerlendirme aşamasında bütün bir resmi meydana getirmesi açısından kıymetlidir.

Toplumsal olarak neyin hatırlanması gerektiğine eğitim sistemi ve iktidarca karar verilmektedir. “Artık doğal bellek alanından çıkmış vaziyetteyiz, öğrenilmiş ve öğretilmiş hafıza alanına girmişiz” (Erdem,2019:79). Bu bakımdan yeni tarihselciliğin şüpheli yaklaşımıyla örtüşen yazarın görüşleri kıyaslandığında, iktidarın eserlerin üzerindeki etkilerini, neyin hakikat olarak sunulup neyin sunulmayacağı açısından işlenilmesi gerekmektedir.

Tarihle ilgilenmemizin sebebi bugünümüze delil oluşturmaktır. Bireyler bugün bir konu hakkında fikrini empoze etmeye çalışırken tarihe yönelerek oradan bir kaynak bulup kendisine dayanak noktası oluşturmaktadır. İdeolojik anlamda her kültürün tarihi kullanmış olduğuna değinen yazar açısından tarih, öğrenilmiş bellek yoluyla yapılan bir aktarım olarak karşımıza çıkar. “İdeolojik bir bilim biraz eksik, biraz da fazla bir bilimdir. Ama maalesef tarihin, ideoloji tarafından suistimal edildiği çok haller vardır” (Erdem,2019:192). İdeoloji, yeni tarihselci kuram bakımından yazarın okura sunmak istediği ana fikir olarak oluşturulmaktadır. Bu, siyasi olarak ya da devletin herhangi bir sistemi tarafından uygulanabileceği gibi herhangi bir toplumsal kuruluş tarafından da oluşturulabilmektedir.

Diplomat bir babanın oğlu olan Erdem, üniversiteye başladığı zaman karşılaştırmalı edebiyat okumuştur. Birden fazla kültürde yaşama fırsatı olduğundan Farsça ve Arapça dillerini de iyi şekilde bilmektedir. Bu vesile ile Osmanlı tarihi çalışmaya başlamıştır. Mustafa Âli'nin *Kühü'l- Ahbar* eserini okumaya başlamış ve onula beraber XVI. yüzyıl Osmanlı toplumunu

ve yaşanan tarihi analiz etmiştir. Çalışmalarında da dönemin bireyini tanıma fırsatı bulmuştur. Bu durum yeni tarihselci görüşün, yazarın çalıştığı dönemin toplumunu bilmesi gerektiği fikri ile uyumaktadır.

Toplumsal etkileşimdeki diğer önemli husus olan entelektüel, kültürün tanımında etkilidir bu durum ile ilgili olarak yazar şöyle söylemektedir: “Entelektüel olmak önemli bir kimlik teşkil eder toplumda zannediyorum. Sanki en iyi okumuş, en geniş öğretime sahip olanlara birtakım görevler düşüyor. Mesela kültürün ne olduğunu tespit edip canlı tutmak hem Âli hem de günümüzün entelektüellerin zannediyorum o kimliğin bir parçası” (Erdem,2017: 424).

Yusuf Hakan Erdem bir tarihçi olarak, metinlerin aslına bağlı kalınarak ve doğru kaynaklarca ilişkilendirilerek analiz edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Şüpheli bir yaklaşımla okuduğumuz şeylere nasıl güveneceğiz sorusuna “güvenmeyeceği tabii” (Erdem,2019:40) cevabını verir.

Kültürel etkileşimde tarihsel malzemelerin toplumdan ayrı düşünülmesi gibi bir durum sosyolojik açıdan mümkün görülmemektedir. Postmodernist metinler tarihi bir oyun içinde tahrip ettiğinden, yeni tarihselci kuram metinlerin doğruluğunu sorgulamaya davet etmektedir. Bu çerçevede oluşan eserlerin yeni tarihselci kuram bakımından değerlendirilmesi metinleri anlamak açısından faydalı olacaktır.

Postmodernizmin içinde bulunduğu çağı anlamlandırmasından ayrı tutularak, yeni tarihselci kuram ile yapılacak değerlendirmeler okura, kültürün toplumsal hayatta ne kadar etkin bir faktör olduğu hususunda açıklamalar sunmaktadır. Etkileşimlerle meydana gelen ve ana öznesi insan olan kültürün, içinde bulunulan bu yüzyılın elektronik ve haberleşme aygıtlarıyla ne kadar hızlı dolaşıma girdiği yadsınamaz bir gerçektir. Bu durum bireyi daha da tetikte durmaya teşvik etmelidir.

Etkileşimin pozitif ve negatif ölçeğini saptamak açısından elverişli verilere ulaşabileceğimiz yeni tarihselci kuram ile kültür, birey, ideoloji, hakikat gibi kavramların açıklanması beklenmektedir. Bu sayede edebi olsun olmasın tüm metinlere uygulanabilen bu görüş ile metinler daha geniş bir perspektifle değerlendirilmeye tabi tutulacaktır. Detaylı analizle açığa çıkacak olan verilerin daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlayacaktır. Eser bakımından da yapılan değerlendirmelerin olumlu dönüşleri olacağından mevcut sistem içerisinde arka planda kalmış ise ön plana çıkarak ilgili kitesine ulaşacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

YENİ TARİHSELÇİLİK KAVRAMI

1.1. Tarih Kavramına Genel Bir Bakış

İnsan, yaratılışının başından beri doğayı anlama ve keşfetme kaygısı içinde olmuştur. Bu merak onu dünya üzerinde bir gezgin gibi dolaştırmış böylece birbirleri ile etkileşim içerisinde bulunmuştur. Bunun doğurduğu zemin üzerine kültürlerini meydana getirerek, yurt diye adlandırdıkları birliklerini kurmuşlardır.

Sözlü kültürün hâkim olduğu dönemde içinde yaşadıkları doğayı, sevinçlerini ve hüznelerini destan, mit ve efsane gibi anlatı türleri ile aktarmaya çalışmışlardır. Bu anlatıları ise hikâye formunda, insanın merakını uyandıracak şekilde, akılda kalıcı halde kısa ve bir ders çıkartma “kıssadan hisse” şeklinde uyguladıkları görülmüştür. Oluşturdukları bu anlatılar kültür birikimlerini meydana getirmiştir.

Yazının icadıyla bu birikimler kâğıda aktararak toplumların tarihini meydana getirmiştir. Tarihsel olarak geçmiş döneme ait oluşturulan anlatılar vesilesiyle toplumların yaşayışlarına dair bilgi sahibi olunmaktadır. Zaman içerisinde bu anlatılar kurgusal ya da gerçek olmak üzere, sistemli bir şekilde uygulanmış ve tarih yazımı bağlamında yeniden kullanılmaya başlanmıştır.

Bir tanım olarak ele almak gerekirse; “Anlatı, belirli bir zaman dilimi içindeki gerçek ya da kurgusal olayları ve durumları ele alan söylem türüdür” (Safran ve Şimşek, 2011: 204). şeklinde izah edilebilir. Tarihsel süreç içinde anlatı türünün serüvenini dönemlere göre değerlendirmek onu daha anlaşılır kılacaktır.

Antik çağda tarihsel bilgiye ulaşma, görerek, tanık olunarak bilgi edinme ve birinden alınan bir haberin sonraki kişiye iletilmesi şeklinde iki türlü olarak karşımıza çıkmaktadır. Genel olarak tarihçi ve filozoflar da bu bağlamlar üzerine anlam oluşturmaya çalışmışlardır. Tarih, “Batı dillerindeki tüm karşılıkları (Lat. Historia, İt.storia, Fr.historie, İng. history, Alm. Historie) Grekçe istoria, istorein ” (Özlem,2010:25) sözcüğünden gelir. Bu tanımlar çerçevesinde antikçağda tarih çift anlamlıdır denilebilmektedir.

Tarihçilerin sözcüğü haber alma ve tanık olma anlamları arasında kullandığı görülmektedir. Bilgi hangisi çerçevesinde yazılıyorsa metin ona göre şekillenmiştir. ‘Istoria’ sözcüğünü insani toplumsal olaylardan edinilen bilgi anlamında ise ilk kez Herodotos kullanmış ve bu anlama ek olarak Antik çağ tarihçisi Thukydides ‘değerlendirme-yorumlama’ anlamlarını da katmıştır. (Özlem,2010:26) 18 yüzyıla kadar Herodotos ve Thukydides’ in belirlediği anlamla gelindiği görülmektedir. Bu dönemde yıllık olayları kaydetmek ile tarih yazıcılığı arasındaki

ayrım edebi ölçütlere göre yapılmış ve tarih edebi bir tür olarak görmüştür. Yıldan yıla kayıt yapanları vakanüvis, tarih yazanları da edebiyatçı olarak ayırmışlardır. Çünkü tarih yazarları oluşturdukları metinlerle insanlara geçmişten ders çıkarttırma gayesi taşımışlardır.

Doğa olaylarının düzenli bir şekilde tekrar ederek meydana gelmesi ile antik çağın insanı, zaman kavramını bu devingenlik üzerine kurmuştur. İnsani ve toplumsal olayların kendini yinelemesi de bu zaman faktörü sebebi ile tekrarlayan bir şekilde olacak algısı uyandırmıştır. Yani antik çağın insanı tarihin belirli bir süre sonra tekrarlayarak meydana geleceğini düşünmüştür denilebilmektedir.

Orta Çağda ise Hristiyanlığın etkisi ile antikçağın tanımadığı bir zaman anlayışının ortaya çıktığı görülmektedir. Artık zamanın daireselliğinden çıkıp çizgiselliğine doğru geçilen bir görüş yayılmaya başlamıştır. Bu sürecin şekillenmesi şu şekilde açıklanabilir:

“Bu noktada ilk olarak tarihi, belli bir ereğe doğru ilerleyen bir süreç olarak gören, ortaçağ’ın tarihe bakış açısıdır; öyle ki böyle bir bakış açısı ilk olarak ilerleme düşüncesinin biçimselliğini, özünü ortaya koymaktadır. Buna göre tarihsel süreç, belli bir ereğe doğru kesintisiz akışın kendisidir. Tarih, bir başlangıçtan kesin bir sona doğru giden, ardı sıra aralıksız bir harekettir, yönelimdir. Dolayısıyla ilerlemenin ötsel olarak bir gelecek varsayması, ötsel olarak bir ereği ve bununla aynı olan, varılacak bir sonu da içermesi demektir. Böylelikle tarihin bir erek, hedef kazanması, tarihin sonu olmuştur ki, tarih, bir *te(le)olojik* bir savunuya dönüşür.” (Sarı ve Ağırman,2008: 133)

Orta Çağın bu teolojik yaklaşımıyla tarihin seyri döngüsellikten çizgiselliğe doğru kaymaya başlamıştır. Tarihsel zaman, tanrının belirlediği bir süre içinde, Eskatona (dünyanın sonuna) kadar devam edecek bir evredir. Hristiyanlıkta da tarih, bireysel olayları rastlantısal bir şekilde anlatan edebi bir tür olarak algılanmakla birlikte aynı durum İslamiyet ve Yahudilikte de görülmektedir. Bu dinlerde tanrı insanı yaratmıştır ve dünyada yaşananlar bir sınavdır. Tanrının adaletinin geleceği ana kadar insan yolculuğunu tamamlayacaktır. Zaman bu süreç içerisinde akıp gitmektedir. Bu anlayışlar açısından her şey tanrıdandır. Böylece tarihsel zaman tekrarlanan bir süreç olmaktan çıkıp kıyamete kadar devam edecek çizgisel bir hal almıştır.

“Demek ki Orta çağ tarih yazımı ileriye doğru, Tanrının önceden düzenlediği ve insanın vahiy yoluyla bildiği bir şey olarak tarihin hedefine bakıyordu: yani bir öte dünya bilgisi (*eschatology*) içeriyordu” (Collingwood, 1990: 70). Bu dönemin zaman algısı üzerindeki dinin baskın belirleyici etkinliği Rönesans ile insanın merkeze alındığı bir evreye doğru geçmeye başlamıştır.

Hümanizm insanın kendi düşünce ve eğilimleriyle bir kişiliğe sahip olması gerektiğini ve kişinin önce kendi aklına danışması gerektiğini savunmuştur. 15. yüzyıl ortalarında disiplin halini alarak ders olarak okutulan Historia bu dönemde bir edebi tür olarak görülmeye devam etmiştir.

Laikleşme hareketleri çerçevesinde kilise tarihi değil, antik tarihin yazılması önemli hale getirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Historia'nın ise hümanist ahlak öğretisini destekleyen edebi bir tür olması beklenmiştir. Laikleşmenin etkisiyle kentlerin, krallıkların tarihi yazılarak ulusal tarihçiliğe doğru bir gelişme göstermeye başlamıştır. Ancak bu süreçte olaylardan ders çıkarılması istenen ahlakçı bir tarih yazıcılığının etkisi devam ettiği görülmektedir.

Rönesans ile birlikte “titiz bilim adamlığı önem kazandı, çünkü insan eylemleri artık tanrısal bir plana oranla küçük görülmüyordu. Tarihsel düşünce insanı bir kez daha resminin merkezine yerleştirdi ” (Collingwood,1996:90). Tarihçinin yurdundan uzakta bilgi aramasıyla, kendi insanına yabancılaştığı düşünülmüştür.

“Tarihçi XVII. yüzyılın ortasına kadar, belgeleri ve işaretleri-dünyada bir damga olarak bulunabilecek her şeyi-devşirmekle görevliydi. Gömülü kalmış olan bütün kelimelere konuşma olanağını yeniden vermekle yükümlü olan oydu” (Foucault,1994:195) diyen Foucault onu, dönemin yeniden canlandırılması mevcut olanın onun gözünden nitelik kazanması hususunda etkili olarak görmüştür. Yüzyılın içinde bulunduğu siyasi atmosferde tarihçi dönemi yazarken olayları milli bir refleks ile kendi görüşünü katabilmektedir.

Aynı zamanda tarihsel veriye yorum yapılmasından dolayı da değişmiş olduğuna vurgu yapmıştır. Tarihsel bilginin yorum içermesi sebebiyle 17. yüzyılda Descartes'ın şüphecisi bir yaklaşım sergilemektedir ve bu sebeple anlatılar güvenilir kaynaklar değildirler. Seçilmiş olayların bir araya getirilmesinden ibaret olduğu düşünülmektedir. Historia ile eski insanlarla konuşup, o zamanlardan ders çıkartılacağı görüşü yaygındır (Collingwood,1996:93).

Bir sonraki yüzyıla gelindiğinde ise Rönesans ve Reformun etkileriyle artık toplumlarında ilerleyebileceği görülmüş ve uluslaşma sürecine girilmeye başlanmıştır. 16 ve 17. yüzyıllarda ki teknik buluşlar, 18.yüzyıl Avrupası'nda ilerlemeci bir yaklaşım oluşturmuştur. Dolayısıyla insani toplumsal olayların da değişerek ilerlediği, geliştiği ve durağan olmadığı görülmüştür. İlerlemeci tavırla uluslaşma sürecinde tarih yazımının önemi artmıştır. Bu durum ile ilgili Felsefi düşünür Vico şöyle düşünmektedir:

“Vico tarihsel süreci insanların dil, gelenek, hukuk, hükümet vb. dizgeleri kurup geliştirdiği bir süreç diye görür: yani tarihi, insan topluluklarının ve onların kurumlarının tarihi olarak düşünür. Burada ilk kez tarihin konusunun ne olduğuna ilişkin modern bir tasarıma ulaşıyoruz.” (Collingwood, 1996: 99)

Tarihin konusunun ve sürecinin insana özgü olduğunu gösteren bu tanımla, modernleşmiş ve kavramlaşmış bir hal alan tarih biliminin 19. yüzyıla gelindiğinde büyük ölçüde Alman İdealistlerin özellikle Hegel'in felsefesi çevresinde şekillenmeye başladığı görülmektedir. Bu yüzyılın tarih yüzyılı diye anılmasının en önemi sebebi Hegel'dir. O kendinden önce gelen filozofların görüşlerini bir araya getirerek sistemleştirmiş; toplu bir

kuram haline getirerek bağımsız bir kuram halini almasını sağlamıştır. Hegel'den sonra gelenlerin onun sistemini kendilerine göre yorumlamışlardır.

Tarihçi metin oluştururken kendisine bir a priori² tanımlamadan düşüncesini meydana getirmelidir. Aksi halde oluşturulan tarihsel düşünce, dönemine ait olmayan bir akıl taşımaktadır.

İnsan toplu halde yaşamaya başladıktan sonra kolektif bir bilince sahip olmuştur. Doğal bir unsur olarak meydana gelen kamusal geçmiş de tarih bilincine dönüşmüştür. Böylece tarih yazıcılığı ortaya çıkmıştır denilebilir. İnsanın tekil yaşadığı olaylar genelleştirilemeyeceğinden tarihsel bir bilinç oluşamayacaktır. Hegel tarihsel sınıflandırmasını şu şekilde açıklamaktadır:

“Hegel, iki tür tarih (*historia*) ayırmış olur: 1. Öngöründen yoksun, dağınık anımsamalara dayalı, tarih bilincinden yoksun *düz tarih* (prosaistik tarih). Burada ana malzeme halk hikâyeleri, destanlar, halk şiirleri, mitoslar, fabllar vb.’dir. Bu tarihte, bir devlet altında örgütlenmiş toplumların kamusal bilincinden çok, dağınık ve düzensiz halk topluluklarının anımsamaları etkindir. Yani düz tarih, tarihsel olayları ortak anılar ve kamusal geçmişten yoksun bir şekilde art arda sıralayıp kronikleştirir. Burada insan tarihsel olayları doğal olaylarmış gibi görmektedir. Çünkü tarih de doğa da ona düz bir yazı, bir nesir (*prosa*) gibi görünmekte, yani o burada tarihi de doğayı da “prosaistik” kavramaktadır. 2. Ortak anılara, kamusal geçmişe ve tarih bilincine sahip *edebi tarih* (poetik tarih). Edebi tarih, insanın kendi geçmişini doğadan farklı bir süreç olarak kavramasıyla, yani “prosaistik bilinç” e kendi tinini katmasıyla ortaya çıkar. İnsan artık burada, geçmişine “kamusal bir geçmiş”, yani “tinin tarihi” olarak bakmaya başlar.” (Özlem,2010: 131-132)

Almanya’da ki gelişmelerin bu iki anlamlı tarihsel sürecin devam etmesi bakımından etkili olduğu görülmektedir. Romantizm ise Alman idealizminden etkilenmiş ancak ondan bağımsız bir şekilde de gelişmesine devam etmiştir. Romantikler ilerlemenin bir süreci olarak tarihin meydana geldiğini düşünmektedirler. Bu süreç ise sistematik değildir. İnsanlığın gelişerek ilerlemesini estetik bir coşkunlukla ifade etmektedirler. Tarihteki unsurların geçmiş ruhunu yansıtmaları sebebiyle hayranlık yakınlık duydukları görülmektedir.

Alman Tarih Okulu ise Alman idealizmiyle aynı dönemde ortaya çıkmış ancak onlara ve Hegel’ e’ in görüşlerine karşıttırlar. Büyük oranda Herder’in tarih anlayışına bağlı kalmaya çalışmışlar ve modern tarih biliminin kurulmasında etkili olmuşlardır. Çalışmalarını Alman ulusu için yapmayı amaçlamışlardır.

Bu görüş çerçevesinde tarih bilmek için araştırılmaz, döneminin nesline bir şeyler taşımak için yapılır. Bugüne katkı sağlayarak, anlamaya yardımcı olmayan tarih anlayışını amaçsız görürler. Böyle bir araştırmanın ise taraflı olduğu düşünülmektedir. Onlar açısından bu

² Bilen özne, bir nesne hakkındaki bilgilerini dolaylı olarak yani doğrudan elde ediyorsa ve bu bilgi özneye açık ve seçik olarak geliyorsa, bu tür bilgilere temel bilgiler denilir. Temel bilgiler, a priori bilgilere denir. Bu nedenle kesin, zorunlu, açık, seçik doğrudur. Kendimizle ilgili bilgiler, doğrudan yaptığımız deneyimlerin bilgileri ve temele koyduğumuz aksiyomların tümü temel bilgileri oluşturmaktadır. (Çüçen, 2012:51)

durum negatif anlamalı değildir. Aksine bugüne katkı sağlayan, zamanını gözetten bir taraflılıktır. Bazı açılardan tarih anlayışları için ulusçudur yorumu yapılabilir.

Bu anlayışın devletin birliğine katkı sağlaması gerektiğini düşünmektedirler. Tarih yazıcılığı hükümet politikasına göre değil ulusun birliği ve refahı için yapılmalıdır. Tarihçi ulusun sesine kulak vermelidir. Tarih tüm kültürü taşır ve insana özgü olan her şey tarihseldir. Bu bağlam üzere tarihselcilik terimini ilk onlar kullanıldığı görülmektedir.

19. yüzyılda pozitivist tarih anlayışı ilerleme düşüncesi altında tarihi evrelere bölerken, bütüncül bir yaklaşıma sahiptir. Bu yüzyılda tarih konusu, Almanya’da diğer batı ülkelerinden daha geniş ve detaylı bir şekilde işlenmiştir. Diğer Avrupa ülkeleri ise daha sınırlı bir biçimde ele aldığı görülmektedir. Özellikle de İngiltere’de tarih, doğa gibi yasalar koyan bir bilim gibi düşünülmüştür. (Özlem, 2010:161) Bu dönemdeki diğer bir hâkim görüş olan Marksizm çatısı altında tarihsel görüşe bakıldığında, Marx için “bugüne kadar var olan toplumun tarihi sınıf mücadelelerinin tarihidir” (White, 2008: 387).

Marksist görüş de sadece insanlık tarihi vardır. Onu da proletarya devrimi ile başlatırlar. Ekonomi, iktisat gibi tarihler yoktur. Geçmiş, özgürlük öncesi bir zamandır. İnsan bir görüşü savunuyorsa bu yalnızca iktisadi sebeplerdendir. Tarihi belirleyen şey toplumun sosyo-ekonomik yapısıdır (Collingwood, 1996:135). İnsanın ekonomik ve sosyal pozisyonu onun tarihsel süreç içerisinde nasıl bir konum alacağını belirlemektedir.

19. yüzyıl tarih yüzyılı olarak değerlendirilmesine rağmen bu dönemin yaygın görüşlerine karşıt olarak varoluşçu bir felsefeyle tarih kavramına karşı çıkan Kierkegaard ona sübjektif bir anlam yüklemiştir. Shopenhauer da tarih bilimine karşı çıkarak objektif bir tanımlama yapılamayacağı görüşündedir (Özlem, 2010: 170). Nietzsche’ye göre ise:

“Modern tarihselci zihniyet geçmişin şimdiki zamandaki hal ve tavırlara modeller sağlayabileceği ya da gerçek olduğu öne sürülen ‘tarihsel süreç’ in kendi işlemleri ile insanın özlemini çektiği kurtuluşu gerçekleyebileceği umudunun bir ürünüdür. Bunlar olmayınca da tarih bir oyalanma, eğlence ya da uyuşturucu haline gelir.” (White, 2008:461)

Tarihe bugünü anlamlandıran bir mana yüklemekle, zamanını şekillendirmeye çalışmak objektiflikten uzaklaştıracaktır. Bu konuda diğer bir felsefeci Croce’nin ise kendi tarih felsefesine tarihselcilik adını verdiği görülmektedir. Bu çerçevede tarih felsefeleri, Herder’den Marx’a kadar Alman izi taşımaktadır. Tarih tamamı hakkında bir şey söyleyerek ve bütünü kapsayacak şekilde genelleştirilememektedir.

İnsan çağını sezgiyle kavrayabilir ve tarih yorumunu da geçmişe ait tam manasıyla yapamayacağını bilmek zorundadır. Yaptığı bu yorum ise geleceğe ait bir şey içermeyecektir. Birçok filozof insanın kendi dönemine hâkim olduğu için gelecek yorumu da yapabileceğine

inanır. Tarihteki olgusal malzemelerin, bugünle nedensel bağı tecrübesel açıdan kanıtlanamayacağı düşünülmektedir.

Tarihselcilik sözcüğü ise ilk kez Novalis tarafından kullanılmıştır (Özlem, 2010: 222) Bir olgu olarak bakıldığında bu kavram şöyle açıklanabilir:

“Öyleyse ‘insani olan her şeyin tarihsel olduğu’ bilinci, yani tarihselcilik (historisizm) bilinci, ne felsefeden ve ne bilimden edinilir. Bunun gibi, bu bilinci ne felsefe ne de bilim yoluyla denetleme olanağı vardır; o ancak sezgi yoluyla ulaşılan bir bilinçtir”. (Özlem, 2010: 222)

20. yüzyılın en önemli topluluklarından Frankfurt Okulu 3 Şubat 1923 de Frankfurt üniversitesine bağlı olarak Toplumsal Araştırmalar Enstitüsü adıyla Marksist görüşü benimseyen düşünürler tarafından kurulmuştur. Düşünsel anlamda Max Horkheimer kurucusu sayılmaktadır. Teodor W. Adorno, Eric Fromm, Walter Benjamin gibi isimler bu okul çatısı altında gösterilmektedir.

Söylemsel açıdan politik duruş sergilemekten kaçınmışlardır. Almanya’nın savaşa girmesi sebebiyle çoğunluğu Yahudi kökenli olan okulun üyeleri Amerika’ya yerleşmiş 1933-1950 arasındaki süreçte buradan çalışmalarına devam etmişlerdir. 1950 sonrası üyelerinden Almanya’ya dönenler olmuştur. Düşünsel ve siyasal anlamda Avrupa ve Amerika’da etkin olduğu görülmektedir (Dellaloğlu, 2014:15).

Onlar için tarih doğa üzerinde hükmettiği gibi bu süreçte insanın üzerinde hükmetmektedir. Tarihe gerçeklikle bakmak gerekmektedir. Onu bir ilerleme süreci olarak görmek olanaklı değildir. Çünkü “Adorno’ya göre, Tarih, bugüne kadar, kendisini kesintisiz bir süreklilik olarak kurgulamamızı sağlayacak bir total süje’ ye asla sahip olmamıştır” (Özlem, 2010:241).

Tarih yadsınmalıdır ve felsefelerin bize empoze etmeye çalıştığı şeyleri doğru anlamamız gerekmektedir. O süreklilik göstermez belirli bir an ve bu anın evreleridir. Burjuva toplumunun pozitif bilim temeline yaslandığı akılsallık, ancak burjuva toplumunun kendi ideolojisini yönlendirmek içindir. Adorno bu durumu tehlikeli bulur ve şöyle düşünmektedir:

“Öyle ki pozitivist akılcılığı benimseyen burjuva toplumu, tarihe bir ‘bilim’ statüsü tanımaktan çekinirken ve hatta bir ‘akıldışlıklar alanı’ olarak ‘tarihi ortadan kaldırmak’ isterken; kendisi, yaşamakta olan tarihe bir ‘akılcı mekanizma’ sokmaya çabalamakta ve tüm toplumsal yaşamı kendi pozitivist akılcılığa göre biçimlendirmek istemektedir.” (Özlem, 2010: 241)

Böylece burjuva toplumu tarih bilincini kaldırıp, kendi tarihsel düşünce alanını pozitivist yapıya göre uygulayarak çıkarı doğrultusunda toplumu yönlendirmek istediği görülmektedir.

Frankfurt okuluna göre modern insan aklın baskısıyla yaşamaya başlamıştır. Bu akılcılık burjuva yaşama biçimini de etkilemiş, kendi oluşturdukları mekanizmanın etkisinde

kalmışlardır. İnsan böyle bir durumda özgür değildir. Tutku ve duygularını yadsımaktadır. Bu durum için okul, yadsıma felsefesini geliştirmiştir (Özlem, 2010:239).

II. Dünya savaşından sonra fark edilir bir şekilde yapısalcılık ile ilgili yaklaşımlar artmıştır. Kavramsal olarak yapısalcılık şu şekilde açıklanabilir:

“Yapısalcılık ise yapı kavramından türetilmiş bir sistem ve onun parçaları (alt birimleri) arasındaki ilişkileri inceleyen yaklaşımlardır. Bu alt birimler, sosyal yapı içinde birbirinden bağımsız hareket etmemektedir. Birinde meydana gelen bir değişme diğer alt birimi/birimleri etkileyebilmekte ve değiştirebilmektedir. Bu anlayış içinde yapısalcılık, alt birimler arasındaki karşılıklı ilişkiden bütüne doğru yönelimi açıklayarak teorisyene, kültürel sistemi bir bütün olarak inceleme olanağı verir. Kökenini dil bilim kuralarından alan bu düşünce, kültürel yapıyı temelinde dil ve onun işlevi üzerine kurgulanmış bir model ile açıklamaya çalışır. Bunu yaparken de dilde var olan benzerlik (çağrışım) ve karşıtlık (zıtlık) ilişkisinden yararlanır.” (Nar, 2014: 32-33)

Yapısalcı tarih anlayışı ise tin ve kültür bilimleri yöntemlerindeki tartışmalara tepki olarak çıkmıştır. Yapısalcılığın kaynağı dil bilimi ve etnolojidir. Bu çerçevede her halk ya da dönem kendi eş zamanının dil özellikleriyle değerlendirilmelidir. Yapısalcılıkta eş zamanlılık ve art zamanlılık kavramları vardır. Bu kavramlar doğrultusunda, eş zamanlılık bir zamanın belirli bir anının durumunu bize anlama olanağı verir.

Tarihsel süreçte anlamlandırılan bu anlık durumlar, kesik kesik sıralandığı bir art zamanlılık içinde anlaşılır. Yapısalcılık için tarih, bir nev’i dil bilimsel yapıların çözümlenebilmesi için bakılacak bir malzeme deposudur. Tarih için genel açıklamalar ve çıkarımlar yapmak olanaklı değildir. Tarihte genel olgular yoktur. “Roland Barthes’e göre: her tarihsel olgu, psikolojik ve bireysel hareketlerin çokluğudur. Ve bu çokluğu motive eden hiçbir ‘tek başına yönlendirici’ neden yoktur” (Özlem, 2010: 247).

Tarihçinin sahip olduğu bölük pörçük bilgidен çıkarılan bir durum bütün tarihi anlamaya yetmeyecektir. Tarihçi geçmişi derleme yaparak bir bilim oluşturmaya çabalamayı bırakmalıdır. Claude Levi-Strauss için “Tarih, dönüşüm geçiren kurumları gösterir ve art arda gelen olayları inceleyerek, değişik açıklamalara yol açan sürekli yapıyı tek başına ortaya koyar” (2012: 48).

Bu süreçte tarihçi yorum yapmış olmamak adına kendi ön yargısıyla olaylara yaklaşmamalıdır. Michel Foucault “Tarihi, ‘insanlığın sürekli ilerleyen bir gelişim süreci’ olarak gören çizgisel tarih anlayışının ‘nedenselci düşüncenin bir ütopyası’ olduğunu belirtir. Ve ‘insancıl ülküler’ ile tarih kavramlarının artık birbirinden kesinlikle ayrı tutulması gerekmektedir” (Özlem,2010:247) görüşünü savunmaktadır. İnsana özgü nedensel sorgulamalar tarihsel düşüncede bir sebep sonuç ilişkisi aradığından, tarihin de bir neden sonuç ilişkisi içerisinde meydana geldiği fikri yadsınmalıdır.

İçinden geçtiği zaman yolculuğunda tarihsel sürecin çift anlam üzerine kurulduğu görülmektedir. Toplumların gelişimsel süreci bu kavramın tanımını çeşitlendirmiştir sonucu çıkarılabilmektedir. Anlatı türünün yardımıyla tarihsel metnin kuşaklara aktarılması, tarihçinin varlığının bu tanımlamalara doğrudan ya da dolaylı olarak etkisi yeni tarihselci sürecin ana çıkış noktalarından biridir.

Tarihin çift anlamlılıkla oluşmaya başladığı mana süreci, insanlığın geçirdiği siyasi-ekonomik ve sosyolojik evrelerin doğurduğu sonuçlar üzerine şekil almış olduğu kanaati yaygın olarak kabul edilmektedir. Tarihsel süreç içerisinde felsefi sorgulamalar onun anlam dünyasını zenginleştirmiştir. Bu sayede anlatılarla meydana gelen tarihsel metinler, edebiyatta da kurgusallıkla beraber yeniden meydana gelerek yazar tarafından inşa edilmiştir. Tarihsel metinlerin edebiyattaki tesirlerini en çok gördüğümüz roman, muhteviyatının inşasında kurmacanın yardımıyla kendisine tarihsel roman olarak yeni bir tür ortaya çıkartmıştır.

1.1.1.Tarihsel Kurmaca ve Roman

İnsanlığın varoluşunun başından bugüne kadar geçirdiği dönemlerin etkisiyle meydana gelen tarihi, bir film gibi yüzyıllar içerisinde değişik senaryolarda işlenmiştir. Varlık sürecinin önemli evrelerinde ise tarihe yeni yeni anlamlar yüklenmiştir. Antik çağdan başlayıp, gelişerek ve değişerek döneminin anlam dünyasında harmanlanarak kültürel bir etkiyle bugüne varmıştır.

Edebiyata tarihsel unsurların girmesi ise çok eskiye dayanır. Dini, ulusçu, siyasi gibi birçok düşünceye hizmet etmek gayesiyle edebi eserlerde belirtilen tarihsel motifler belirli bir amaçla işlenmişlerdir. 19. yüzyılda Walter Scott' un *Waverley* romanı ilk tarihsel roman olarak kabul edilir (Gögebakan, 2004: 16). Türk edebiyatında ise Namık Kemal' in *Cezmi* isimli eseridir (Argunşah, 2016:11). Tarihsel olarak ikisi de aynı döneme denk gelmekle birlikte muhteviyatlarında milliyetçi unsurlar ağır basmıştır.

Bu yüzyılda Fransız ihtilalinin milletler üzerindeki etkisi büyük ölçüde görülmektedir. Walter Scott' un kullandığı tarihsel roman metodu kendisinden sonraki dönemlerde de uygulanmaya devam etmiştir. “Scott’un geleneğinde iki-üç kuşaklık bir zaman aralığı söz konusu. Scott’ un tarihsel romanlarında yaklaşık 60-70 yıllık bir zaman aralığı tercih edilmiş” (Gögebakan, 2004: 16). Daha sonraki dönemlerde toplumların içinde bulunduğu evrelere göre tarihsel roman unsurlarında değişimler başlamış yazarların bu duruma uymadığı görülmüştür.

Yirminci yüzyıldaki teknolojik gelişmelerle birlikte modern dünya ekonomik anlamda kapitalizm odaklı bir sürece girmiştir. Modernizmin dayatmaları neticesinde sosyal anlamda edilgen bir duruma geçen birey, anlam dünyasında sorgulamalar yaşamaya başlamıştır. Böyle

bir edebi zeminin üzerine doğan postmodernizmde, modernizmin aksine eserler daha sorgulayıcı ve alaycı bir üslupla yazılmaya başlanmıştır.

“Bu, âdeta modernin terk edilişi ve kırılışıdır” (Koçakoğlu,2010:37). Modernizmin yaptığı baskı sonucu birey buhrana sürüklenmiştir. Bu durumun ilk yankıları sanat alanında daha sonra edebiyatta görülmeye başlamıştır.

Postmodernizm Fransız ihtilalinden sonraki dönemleri kapsayan ve ulusçuluk fikri çerçevesinde oluşturulan edebi metinlerin yapısını bozarak kendi içerik ve teknik özellikleri bakımından yeniden inşa etmiştir. Klasik tarihsel metinlerin tarihi kahramanları ve olayları yüceltici idealize edici tavrının aksine, şahıs, zaman ve olaylar bozularak daha sıradan bir şekilde işlenmiştir. Tarihin birey tarafından kendi dünyasında kurulduğunu düşünmektedir. Bu durum şöyle açıklanabilir: “Postmodern anlatı da bu düşünceyi hep ön planda tutarak, tarihin kurgusallığını ortaya çıkarmaya çalışır. Aslında postmodern anlatının temelindeki ‘tarih ve edebiyatın insan ürünü (yani nesnel olamayacağı) olduğu iddiası’ anlatı yazarlarının tarihi bu kadar rahatlıkla konu edinmesini sağlamaktadır” (Koçakoğlu, 2010:114).

Yeni tarihselci düşünce postmodernizm sonrası ortaya çıkmıştır. Geçmiş olayların doğruluğunu sorgular. Tarihsel süreçte yazılmış metinler kurgusaldır. Bugün yazılan bir metin her dönemde bir şekilde mutlaka var olmaktadır. Yeni tarihselci bakış açısı metindeki kurmacanın onun gerçekliğini bozduğunu düşünmektedir.

Edebiyat dünyasında kurmaca ile ilgili birçok tanım bulunmakla birlikte David Mikics ve Reymond Williams şu tanımları yapmaktadır:

“David Mikics kurgu (fiction) kavramının, latince ‘kalıba dökmek’ (to mould) veya ‘bir tasarımı şekillendirmek’ (to shape to a design) ama aynı zamanda ‘sahtesini yapmak, aldatmak, uydurmak’ (to fake) anlamına gelen ‘fingere’ kelimesinden türediğini ve Raymond Williams, ondördüncü yüzyılın sonuna kadar kurgunun anlamlarından birinin ‘hayal ürünü bir eser’ olduğunu belirttiğini söyler.” (Ören, 2015:156)

Tarihsel anlatı içerisinde metnin yazardan bağımsız olamayacağını savunan görüş bakımından kurgusallığın eserin doğası gereği bulunması kaçınılmaz bir hal almaktadır. Yeni tarihselci açıdan eser mutlak surette yazardan da izler taşımaktadır. Tanım olarak şöyle bir yaklaşımda bulunulabilir:

“Ancak kurmacanın olumlu ve olumsuz çağrışımları dikkate alınarak şöyle bir tanım da yapılabilir: ‘Olumsuz açıdan bakılırsa, kurmaca, gerçek söylem için geçerli olan doğruluk değeri meselelerinin kendisine uygulanmadığı bir söylem çeşidi ya da bildirişimsel bir pratik olarak tanımlanabilir. Olumlu açıdan bakılırsa, kurmaca, doğruluk değeriyle ilgili meselelerin mümkün olaylar, karakterler, senaryolar ve dünyalar keşfetmek için askıya alınan bir söylem çeşidi ya da bildirişimsel bir pratik olarak tanımlanabilir.’” (Dervişcemaloğlu, 2017: 35)

Tarihsel imgelerin kullanılmasıyla geçmiş, kurgulanıp bir metin olarak yeniden inşa edilir. Yazar geçmişin bilinmeyen kısmını kurmaca yardımıyla açıklamak, tamamlanmamış bir olayı tamamlamak niyeti taşıyabilir. Bugün ile geçmişin bağı kurmaca köprüsüyle kurulur. Yazarın seçtiği olgu/olay onun a priori'sidir. Bunu aktarırken kendisini kullanmaz anlatıcıyı aracı kılarak okura aktarmaya çalışır. Geçmişle bugün arasında yarım kalanı birleştirip tamamlama edimini gerçekleştirir.

Olguları metinle şekillendirerek yeniden biçimlendirdiği gibi zamanı da biçimlendirmektedir yani geçmişin kesilmiş kopuk olan o anı ile bugünü birleştirerek yeniden bir zaman yaratır. Tüm bu kurguları yaparken dönemi çok iyi bilmelidir. Bu sebeple arşiv kayıtlarından ya da belgelerden yararlanır. Belgeleri yorumlaması, algısına göre olguyu yönlendirmesine sebep olur. “Eşit ahlaki, entelektüel ya da estetik değere sahip karakterler arasında bile yazarlar kaçınılmaz olarak taraf tutarlar. Herhangi bir eser illaki bir karakter ya da karakterler kümesi ‘hakkında’ olacaktır. Yazarın adilliğin arzulanırlığı konusundaki düşünceleri ne olursa olsun, hepsine aynı vurguyu yapması mümkün değildir” (Booth, 2021: 88).

Dolayısıyla elinde olmadan da olsa algısına göre metni yönlendirecektir. Bu yönlendirmenin okur tarafından anlaşılmaması adına kurmacayı kullanan yazar bu sayede eseri didaktik olmaktan kurtarıp sanki tüm hâkimiyet okurun elindeymiş hissi vermektedir.

Tarihçi kimliğiyle romanları tarihsel ve kurgusal metin konusunda bir ayrıma tutan Yusuf Hakan Erdem bir meslek olarak tarihçilik ve kurgu hakkında şöyle düşünmektedir:

“Evet, tarihçiyim, fakat sonuç olarak bir metin üretiyorsunuz. Konusu ne olursa olsun farklı bir eylem değil. Yazdığım romanda tarih ve edebiyat ilişkisi var, hatta romanın dinamiklerinden biri bu. Ama dikkat edilirse neyin ‘kurmaca’ neyin ‘gerçek’ olduğu da bazen karışıyor. Sınırlar her zaman çok açık olmayabilir. Evet, türler arasında farklar var, bunun da bilincinde olmanız gerekiyor tabii ki. ‘Tarih de zaten bir kurmaca’ ya da tam tersi, ‘Kurmaca zaten tarih de olabilir’ gibi bir şey kesinlikle söylemiyorum. Türler arasında çok büyük farklar var ama yazış süreci çok da farklı değil. Kafamızda bir şeyi bulmak, işleme, kurmak, formüle etmek ve sunmak... Bu anlamda çok farklı eylemler değil. Romancının tarihçiden en büyük farkı şu: Romancı ne olacağını çok iyi biliyor, dürüst bir tarihçinin emin olmadığı yerlerde, romancı büyük bir rahatlıkla ‘biliyor’, emin. Çünkü kendi uyduruyor, nasıl bilmeyecek? Bir de romanda, referans yok, dipnot yok, kaynak olsa bile o kaynaklar sizin zannettiğiniz kaynaklarda olmayabilir. Bu anlamda hakikaten romanın geniş bir özgürlük yelpazesi var. Sınırları siz belirliyorsunuz.” (2019:311)

Tarihçinin elindeki veriler bir metin oluşturmak gayesiyle işleme tabi tutulurken, roman yazılma sürecindeki gibi yazar tarafından bir planlama doğrultusunda yapılmaktadır. İki türde okurun anlam dünyasına hizmet edeceğinden sürecin işlenmesinde bu kurguya dikkat etmek gerekmektedir.

Yeni tarihselci bakış açısı bu kurgunun farkındadır ve yazarın kurgusunu belirli bir ideoloji çerçevesinde yaptığını düşünür. Tarihsel olgular hâkim ideolojik görüşü yansıtmaktadır. Bu noktada tarih, içerisinde barındırdığı kültürel materyallerle yazara geniş bir kurgusal alan tanımaktadır.

Postmodernizmin alaycı ve indirgemeci tavrı yeni tarihselcilikte yoktur. Bu görüşteki amaç metinlerin içerisinde görünmeyen anlamı göstermektir. Yeni tarihselciliğin postmodernizmdeki gibi eseri yaratan materyalleri yoktur. Bu bakımdan yeni tarihselci bir metin oluşturmak durumu söz konusu değildir. Bu kuram bir anlamda açıklamak gayesi taşımaktadır denilebilir. Postmodernist bir metinde kullanılan teknik ve içeriksel özellikler yorumlanarak yeni tarihselci bakış açısıyla kurgu bulabilir. Ana karakterin yanında beliren bir yan karakterin söyledikleri ya da kültürel bir olgunun nasıl yansıtıldığı bu kuram açısından önemlidir. Burada yapılacak analizle yazarın hâkim görüşü, dönemin ideolojisi ortaya çıkartılmaya çalışılmaktadır.

1.2. Yeni Tarihselcilik Kavramı

1970’lerin sonlarından başlayarak 90’lar boyunca devam eden ve entelektüel merkezini Berkeley Üniversitesinde oluşturan yeni tarihselcilik Stephen Greenblatt’ın önderliğinde birçok edebiyat eleştirmeni ve sanat tarihçisini bünyesinde toplayarak kurulmuştur. Yapılanma sürecindeki etkileri şöyle açıklanabilir:

“Yeni tarihselciliğin isim babası sayılan *Stephen Greenblatt*, kuramın kaynağını *Michel Foucault*’nun yaşamının son beş altı yılı boyunca Berkeley’ de verdiği konferanslara ve Fransız antropolojistlerinin ve sosyal bilimcilerinin etkilerine dayandırmış ve bu çıkışın kuramsal bir patlamaya yol açtığını ima etmiştir. Ve Greenblatt’a göre bu kuramsal patlama bir doktrin olarak değil, uygulama biçimi olarak ortaya çıkmıştır.” (İşçi, 2001:189)

Çalışmalarını disipline etmek isteyen grup, bu amaçla bir dergi çıkarmışlar; yayın kurulu başkanlığını da Svetlana Alpers ve Stephen Greenblatt üstlenmiştir. Bir araya geldikleri bu akademik grup içerisinde Lacancı, Foucaultcu, Freudcu, neo-pragmatist; yapı-sökümcü ve yeniden inşa edilmemiş biçimci görüşü savunan isimler vardı. Asıl meselelerinin içinde bulundukları düşüncelerinin temsili olması sebebiyle dergiye “*representation*” adını vermişlerdir (Greenblatt, 2000: 25). Dönemin politik yapısı altında “yeni tarihselciliğin ortaya çıkış sebepleri, psikanaliz bağlamında Lacan ve diğerlerinin yapısöküm ve örtük söylem dönemi boyunca olan yeni eleştiri ile başlamıştır” (Fry, 2017: 359).

Onlar fikirlerinin felsefi temellerini İtalyan tarihçi Vico'dan başlatıp 19. yüzyıl Alman tarihselcilerinin milliyetçilik, antropoloji, şiir, teoloji ve ilk yorum bilgisine kadar götürürler. Nihai bağlarını Herder'in tarih ve sanat anlayışıyla kurarlar (Greenblatt, 2000: 26).

Her dönemin insanı geçmişi ancak kendi zamanına ve değerlerine göre yorumlayabilir. Bizim bugün kurduğumuz geçmiş algısı da geleceğe kalacaktır. İnsan gelenekle oluşur ve bu oluşum üstüne yaşamını devam ettirir. Gelenek “bugünde yaşayan geçmiştir” (Özlem, 2010: 80). Bu metin bağlamında yeni tarihselciliğin kültür fikrini işaret etmektedir.

“Herder’e göre farklı ırkların hissetme ve imgeleme yetileri sahiden farklı farklıdır; her ırkın kendi mutluluk anlayışı, kendi yaşam ülküsü vardır” (Collingwood, 1996: 125). Bu anlayış doğrultusunda yeni tarihselci görüş bireysel farklılıklarla oluşturulan kültürlerin edebi eserlerinde, genelleyici bir yoruma varmanın doğru olmadığını düşünür eseri anlamak için tek bir anlama varmak değil; eserin içindeki her bir unsuru tekil olarak değerlendirmek gerektiğini düşünür. Yazarın yeteneklerinin ön plana çıkarılmasından ziyade, yazıldığı dönemin halkının değerlerini anlamak önemlidir. Onlar için “anlamak daha ziyade tekil, özel ve bireysel olanla karşılaşmayla ilişkilidir” (Greenblatt, 2000:25).

Tarihi süreç içinde oluşturulan bu edebi metinlere Louis Althusser'in ele aldığı Marksist kuramların merkezindeki ideoloji eleştirisinin etkisiyle şüpheli yaklaşılır. Marksist eleştiride toplumun edebiyat ve sanatı ekonomisine göre etkilenir. Toplumun sanat eserinde nasıl işlendiği önemlidir. Üretim güçleri ve sınırlar arasındaki ilişkiye göre olursa ekonomik yapı, toplumun ahlak, hukuk, din, sanat gibi kurumlarını etkiler.

Tarihsel süreçteki üretim güçleri, ideolojileri oluşturarak topluma empoze ederler. “İdeoloji ise Marksist kurama göre, bir toplumda insanların yaşadıkları dünya ile bağlantı kurmalarını sağlayan, gerçek dedikleri şeyi adlandırmalarının ve algılamalarının aracı olan politik, dini, felsefi, estetik değerler, düşünceler, inançlar ve duygular sistemidir” (İşçi, 2001: 198). Hâkim sınıfın oluşturduğu yapay bilinç sebebiyle edebiyat ve sanat egemen sınıfın çıkarlarını dile getirir.

Althusser ise ideolojiyi yapay bir bilinç olarak görmez kilise, aile, okul, parti gibi toplumsal kurumlarda üretilmesi sebebiyle ideolojiyi maddi olarak görür. Bu kurumlar aynı zamanda toplumsal sınıfları da oluşturmaktadır. Edebiyat, biçimi, dili ve kurmacayı kullanarak kendisini sanatsal anlamda yabancılaştırır. İdeolojiyi işleyerek, dönüştürerek yeni bir ürün sunar. Yani dolaylı olarak yansıtır. Bunu gerçekleştirirken doğrusal bir yol kullanmaz boşluklar bırakarak dolaylı bir şekilde esere uygular, okur metni okurken bu boşluğu doldurur ve kendisinden saklanan ideolojiyi görür (İşçi, 2001: 198).

Bu sebeplerle yeni tarihselcilik metne şüpheli yaklaşır böylece esere daha ihtiyatlı ve onun büyümesini bozacak şekilde eğilirler. Buradaki ihtiyatlılık ve büyü bozumu eserin değerini göz ardı edecek şekilde değildir. Aksine onların gayesi bu yaklaşımla eser içerisinde gözden kaçan diğer değerlerin veya göstergelerin öne çıkmasını sağlamaktır. Böyle bir yaklaşım eser ve yazar açısından faydalıdır.

Çağdaşlarının kanon tarafından öncelendiği ve kendisinin dışlandığı yazar, eserinin muhteviyatında belirttiği kültürel unsurların yeniden gözden geçirilmesiyle ön plana çıkma fırsatı yakalayabilir. Kanon tarafından desteklenmiş olan bir yazarın ise ön planda olmayan eseri gene içeriğinde bulunan bir olgu sayesinde değerlendirilmeye katılabilir. “Yeni tarihselci proje, sanatı ‘indirmek’le veya estetik zevki gözden düşürmekle ilgili değildir; bunun yerine edebi eseri şimdiye kadar yerleştirildiği dar sınırların dışında ama aynı zamanda bu sınırlar içinde şekillendiren yaratıcı gücü bulmakla ilgilidir” (Greenblatt, 2000: 29).

Yeni tarihselcilerin kültürel metni yorumlaması geleneksel tarih yorumundan ayrı tutulmalıdır. Geleneksel tarihselcilik eseri anlamak amacıyla yazıldığı dönemin okurunun ya da o dönemin siyasi- kültürel özellikleri açısından bakılması gerektiğini savunmaktadır. Bunun için biyografiler, arşiv kayıtları gibi verilere baktıkları için oluşturulan metin ise yeni bir tarih metni gibi görünmektedir. Geleneksel açıdan verilerin işlevlerinin olduğuna bakılmamaktadır.

Yani metni anlamak için nesnel veriler yönelinmektedir. Ancak yeni tarihselciler için nesnellik söz konusu değildir. Onlar için önemli olan metnin olduğu dönemde hangi bağlamda bulunduğu ve olguların zaman içindeki uğradığı değişikliğin altındaki söylem analizidir. Bu metnin daha sonraki dönemlerde de nasıl bir dönüşümle işlendiğine bakarlar (İşçi, 2001: 191). “Yeni tarihselci araştırmacı için bir tapu kaydı, bir roman ve bir günlük arasındaki fark, aynı söylemin taşıyıcıları olmaklık düzeyinde kaybolur” (Uslu, 2011: 30).

Yeni tarihselciliğin, yeni kavramını kullanarak kendisini inşa etmesinde oluşum gayesini tarihsel eleştiriden ayırması görülebilir. Klasik tarihsel eleştiride metin yazıldığı dönemin okurunun gözüyle değerlendirilmelidir. Bunun sağlanabilmesi içinde tarih kaynaklarına, arşiv kayıtlarına, yazar biyografilerine bakılmaktadır.

Böyle bir metin analizi yapma ortaya çıkan eserin verilerle dolu mekanik bir anlamla yüklenmesine sebep olmaktadır. Geçmişteki bir eser aynen bu unsurlar kullanılarak yeniden var edilebilmektedir. Bu şekilde metnin taşıdığı tarihsel anlamdan şüphe duymaz.

Yeni tarihselciler Rönesans kültürünün temelindeki güç ilişkilerinin aile, din, devlet, kurumlarının insan kimliğindeki etkilerini inceler. Bu döneme yönelmelerinin sebebi dönemin farklı yazar ve eserlerde değişik şekillerde ele alınmasıdır. Bu farklılıkların dikkat çektiği kuram açısından dönemin metinleri işlenebilir görülmektedir. Onlar eserlerin farklılıklarının

sonucunda ulaştıkları değişimle ideolojik olarak eserin nelerden etkilenerek şekillendiğini saptamışlardır. Yazara veya hâkim görüşe göre yenilenen Rönesans algısı, bu durumun insan yapısı olduğunu göstermiştir.

“Yeni tarihselciler Rönesans metinlerinden dayanak alarak özneleşme sürecinin rönesans ile başladığını ve liberal hümanizmanın varsaydığı evrensel insan kavramının kapitalist kültürün yarattığı bir yanılsama olduğunu iddia ederler” (İşçi, 2001: 204). Onlar Rönesans ile ilgili metinlerde farklı bireysel ve toplumsal yapıların oluştuğunu görmüşlerdir.

Toplum içerisinde hâkim olan bir düşünce daha sonra farklı grup ve kişilerce değişik anlamlar taşıyacağı ya da tam tersi de olabileceği için tarihin tek bir genel düşünce altında birleştirilemeyeceğini düşünürler. Yazar hayal gücü ile bir metin oluşturarak kültürü bir bütün olarak ele alamaz çünkü olgu ve olayların herkes tarafından kabul göreceği kesin değildir. Onlar rönesans metinlerini, didaktik yapısı ideolojik bir mücadele stratejisi olarak kullanıldığından eleştirirler.

Stephen Greenblatt bu dönemi çalışmalarına katarken insanın kültürel çevrede kimliğinin inşası esnasında nasıl biçim aldığını göstermeyi amaçlamaktadır. Örfler, adetler, gelenekler ve kurallar kültür içinde bizi yönlendirmektedir. Rönesans metinlerinde bu unsurların etkili olması sebebiyle bu dönemi incelemeyi uygun bulmaktadır. “Greenblatt ‘Transaktion’lar dediği kültürel ifadelerin değişim ilişkilerini araştırır: davranış ve dil biçimleri, jestler ve ritüeller, kolektif görüşler ve deneyimler, edebi metince, düpedüz kabul edilmez, daha ziyade ‘sosyal enerji’ olarak metne nüfuz eder ve belli şartlar altında özümser, biçim alır” (Aytaç, 2009: 201).

Yeni tarihselciler metnin olduğu dönem ve bugünkü politik ve kültürel anlamına bakmaktadır. Amaç tarihin içerisindeki kaybolanı keşfetmek değil politik-ideolojik-kültürel açılardan anlamını bulmaktır. Burada yeni tarihselci eleştiri, metnin oluşturulduğu ve daha sonraki dönemde nasıl işlendiği ile ilgilenir.

Eserin tarihsel süreci içerisinde yeniden işlenirken uğradığı tarihi ve kültürel koşullar önemlidir. İdeolojik ve kültürel etkiyle güç kazanmış yeni metin de yoruma açıktır. Her metin uğradığı değişimle yeni bir metin oluşturur. Dolayısıyla bir tarih değil tarihler vardır. Eser anlam birikimini bu tarihsel süreç içerisinde kazanmaktadır.

“Yeni tarihselci eleştiri edebiyat eserini tarih ötesi estetik değerlerle ele almanın, edebi metinlerin sanatsal değerlerini politika üstü, kültür üstü, zaman ötesi evrensel ölçütlerle saptamanın bir yanılgı olduğunu düşünür” (İşçi, 2001: 192). Burada kopulan evrensel değerler sayesinde metin içerisindeki güç ilişkileri, ideolojik unsurlar, eserin görünen anlamının dışına çıkmış olur.

Eser içerisindeki baskın güçler ve bunlara karşıt olan görüşler ortaya çıkar. Dönemin okuru ve yazarı, eserin durumunu belirler yani anlatılmak istenen ana nokta yazar ve okurun, kültürel ve ideolojik alt yapısı sebebiyle yazdığı ve okuduğudur. Bir eseri meydana getiren yazar, dönemin kültürünü yansıtırken cinsiyet, sınıf ve sosyal gruplardan oluşturulmuş bir kurgu oluşturabilir. Okur ise dönemin kendisine empoze ettiği kültürel bellek etkisiyle bir okuma meydana getirebilir.

Yeni tarihselciler geçmişteki bir olayın doğrudan bilinmesinin mümkün olmadığını savunurlar. Geçmişe bakılarak yazılan metin ya temsildir ya da kurgudur. Tek bir gerçekliğe varılamaz. Zamanımızın tarihsel metni, her çağda metinler arası bir biçimde var olur.

“Yeni tarihselcilik siyasal ve sosyal pratiklerle kültür yazıları, dil sistemleri ya da kodları olarak ilgilenir yani geçmiş gerçeklikle olan bağından koparılmış tarihle ilgilidir” (Munslov, 2000: 45). Burada kendi çağında üretilen edebi eserdeki bir olgunun sonraki çağlarda ne anlama geldiğini takip eden bir sistem vardır.

Metinde belirlenen olgu zaman içerisinde hangi dönüşümlerden geçmiş ve dönüştüğü şekle neler etki etmiştir bu belirlenmelidir. Belirlenen bu etki döneminin hâkim ideolojik unsurudur. Michel Foucault olgusal sürecin yazar ya da tarihçi tarafından oluşturulması sebebiyle onların merkezi konumunu sorgular. Yeni tarihselciler klasik tarihçilerin aksine Foucault’ un etkisiyle yazarın otoritesini sorgularlar. Ona göre: “yazarın evrensel bir aydın olduğu ve evrensel akıl, adalet ve doğruları ilettiği savı bugün artık geçerli değildir” (İşçi, 2001: 196).

Yazarın metni oluştururken kullandığı yorumla bir söylem belirler. Bu söylem hâkim ideolojiye hizmet eder. O söyleme kattığı yorumla kendi kişiselliğini metne empoze edebilir. “Yorum, söylemdeki rastlantısallığı, tekrar’ın ve aynı’nın bir biçimini taşıyan bir aynılığı kullanarak sınırliyordu. Yazar ilkesi, bu aynı rastlantıyı kişiselliğin ve ben’in biçimini taşıyan bir aynılığı kullanarak sınırlar” (Foucault, 1987:37).

“Althusser’den etkilenen Greenblatt’a göre insan her şeyden önce belirli bir toplumsal anın tarihsel sonucudur ve insan öznelliği ideoloji tarafından kurulmuştur” (Uslu, 2011: 31). İnsan dünyaya geldiğinde belirli bir kültüre doğar, çevre ve kültürel koşullar o daha gelmeden önce belirlenmiştir. “Kültürden bağımsız insan tabiatı diye bir şey yoktur” (İşçi, 2001: 207). Kültürel motifler bir araya gelerek hâkim iktidarın etkisiyle edebi eserde kendisini gösterir. Eser oluşumuyla bireyin öznelliği üzerinde etki göstermektedir.

Yeni tarihselci eleştiri ideolojik, kültürel, siyasi, toplumsal anlamda eserin içerisinde birey üzerinde etkili olan şeyi açığa çıkartmak gayesi taşır. “Edebi metin kurumlar, inançlar,

kültürel güç ilişkileri, uygulamalar ve ürünler açısından oluşan bağlamı içerisinde karşılıklı etkileşim gücü olan bir unsur olarak yer alır” (Öztürk, 2016: 107).

Tarih ve edebi eserin arasındaki ilişkinin incelenmesi önemlidir. Louis A. Montrose’un bu durumu şekillendiren “metinlerin tarihselliği ve tarihin metinselliği” (Çavuş, 2002: 123) sözü doğrultusunda tarihsel süreç içerisinde oluşturulan metinler hep birbirlerinden etkilenerek oluşturulmuştur. Dolayısıyla birbirlerinin izlerini taşır. Yani tam ve bağımsız bir tarih yoktur. Montrose bu izlerin benzerliğini tesadüfi olarak görmez bunlar belirli olguları korumak, bazılarını da silmeyi amaçlarlar (İşçi, 2001:193). Buradaki kültürden kastedilen aslında güç unsurlarıdır.

Metinler tarihseldirler çünkü edebi olsun olmasın toplumsal kökenlere sahiptirler dolayısıyla kültüre bağımlıdır. Kültürün toplum üzerindeki etkisi bireyin içerisine girdiği sosyal çevre ile yayılmaktadır. Birey farkında olmadan bu etkiye maruz kalır. Bu doğrultuda yargılar üretmek benliğini oluşturur. Kültürün yeni tarihselcilikteki gücü bu şekilde tesir etmektedir. Foucault açısından ise güç bilgidir.

“Bu tür bir güç kendi yolunda ilerler ama doğası gereği oldukça söylemsel olan ‘bilgi’ nin dolaşımı daha sinsidir. Öyle ya da böyle kendi normlarını bize dayatır. Söylem, direnç alanlarını ortaya çıkarabilir veya oluşturabilir ve de bizi uyumlu hale getirebilir” (Fry, 2017: 437). Yazar edebi eserlerle ve tarihi metinlerle girdiği ilişkide kendi ideolojisini ortaya koyarak yaptığı yeni yorumuyla kendi söylemini oluşturur. Yazarın oluşturduğu söylem içerisinde hâkim ideoloji ya da hâkim güç dediğimiz unsur barındırmaktadır. Yorum iki metin arasındaki dâişıklı bir durumdur. İkisi arasında yapılan yorumla metinlerin konumları sayısız ve sınırsız bir şekilde yer değiştirir. Bu durum yeni söylemlerin meydana gelmesine imkân tanımaktadır.

Metinler arasındaki açık ve gizli anlamlar yoruma imkân vermektedir. “Ama öte yandan yorumun yegâne rolü de kullanılan teknikler hangileri olursa olsun, en sonunda sessizce orada telaffuz edilmiş olanı söylemekten ibarettir” (Foucault, 1987: 34). İki metin arasındaki bu sessiz ilişki paradoksal bir şekilde açık ya da kapalı bir yinelemeyle devam etmektedir. Yazar söylemin rastlantısallığını kırmaya çalışarak bu yinelemeyi kaldırmaya çalışır. Kültür sistemlerimiz içinde edebi olarak nitelendirilen metinler de yazar vasıtasıyla bir sonraki metne taşınırlar.

Yeni tarihselciliğin Avrupa’daki yansıması olarak görebileceğimiz, kültürel materyalizm “öte yandan, Greenblatt’ın kendi incelemelerini ‘kültürel poetika’ adı altında tanımlaması, kültürel materyalizmin İngiltere’deki kaynağı Raymond Williams gibi, edebiyat ile diğer sosyal pratikler arasında organik bir bağ gördüğünü gösterir” (İşçi, 2001: 202-203).

Kültürel materyalizm de yeni tarihselci görüş gibi incelemelerini Rönesans metinleri üzerine yapar.

İkisi arasında görüşleri bakımından ayrım yoktur. Tarihin mutlak doğru olmadığı düşünürler. Temelleri yeni tarihselcilik gibi Marksist kuram çerçevesinde ancak revizyondan geçmiş hali üzerine kuruludur. Marksizm’de kültür ekonomik ilişkilerle açıklanmak istenir. Maddi ve ekonomik ilişkilerdeki diyalektik doğrultusunda kültür belirlenir. “Altyapı olarak üretim ilişkilerindeki (sınıflar arası ilişkiler) ve üretim güçlerindeki (iş aygıtları, makineler vb.) değişimler, kültürel değişmelerin de belirleyicisidir ve her egemen sınıf, kendi ideolojisine uygun bir kültürel üstyapı yaratır. Marksizmdaki bu alt yapı-üst yapı ilişkisinin, uygarlık-kültür ilişkisini çağırdığı açıktır” (Özlem, 2008: 168).

Ekonomik temellere dayanan Marksist kuram çerçevesinde yapılmış bu tanımda kültürel materyalizm yorumlamalarını karakterlerin eserdeki sosyo ekonomik durumunu gözeterek yapmaktadır. Tanımsal olarak kültür şu şekilde karşımıza çıkmaktadır:

“Bir işleme süreci’nin adı olarak başlangıçta-ürün yetiştirimi (cultivation) ya da hayvan yetiştirimi (çobanlık ve besicilik) ve zihin yetiştirimine (etkin cultivation’ a) doğru anlamını genişleterek- özellikle Almanca ve İngilizce’ de 17 yüzyılın sonlarında belirli bir halkın -bütün bir yaşam biçimi- demek olan bir -tin- konfigürasyonunun ya da genellemesinin adı oldu.” (Williams, 1993: 8-9)

Kültür kavramının içinde bulunduğu alana göre anlam kazandığı görülmektedir. Edebi anlamdaki kültür ile arkeolojik anlamdaki kültürün değerlendirme anlamı aynı değildir. Edebi anlamda bireye pozitif manada nitelik katarken, arkeolojide maddi bir sembol halindedir. Bu açılardan bakıldığında kültür kavramı karmaşık bir hal almaktadır. Kültürel materyalistler bu kavramı birbiriyle bağıntılı olarak ele almaktadırlar.

Reymond Williams kültürel materyalistlerin dayanak noktası olarak görülmektedir. “Reymond Williams kültürü: toplumsal düzenin iletilmesini, yeniden üretilmesini, tecrübe edilmesini ve keşfedilmesini zorunlu olarak sağlayan bir anlamlandırma sistemi olarak tanımlar” (İşçi, 2001:215). Yani kültür günlük hayatta anlamlandırdığımız şeylerle iç içe toplumsal bir bağ olarak hizmet etmelidir yorumu yapılabilir.

Bu durum geleneksel olanda değil, tüm hayatımızda bizi çevreleyen sanatta, modada veya izlediğimiz reklamlara kadar her alanı kapsar. Çünkü insanın gündelik hayatında yaşadığı, içselleştirdiği olay ve kavramlardaki simgeler, kültür tarafından alınarak bireyler arasında etkileşime girer ve yeniden üretilerek diğer bireylerce tecrübe edilir.

Kültürel materyalistler bireyin kendini, çevresi ve birbirleriyle olan ilişkilerini sorgulayarak kültür kavramını oluştururlar. Metinlerin meydana geldiği unsurlardan bağımsız olamayacaklarını savunmaktadırlar. Tarihsel süreç içerisinde bu metinler kültürün üretilmesine

de katkı sağlar. Kültür içerisinde bir anlam dünyası sebepsiz yere oluşmaz. Belli güç unsurları tarafından meydana getirilir.

Mit haline gelen bir metnin içindeki ana karakter dışında eserin içindeki başka öykülerinde var olduğunu ve bunların da ön plana çıkması gerektiğini savunurlar. Eserdeki karşıt görüşlerin metne nasıl tesir ettiğini açıklamak önemlidir. Kültürün değişken olması sebebiyle metin yazıldığı zamanın şartlarında farklı, bugün farklı yorumlanabilir. Geçmişin şartlarında oluşmuş bir olay ya da karakter için yapılan bir yorum bugün farklı yorumlanabilir. “Aslında metnin kendisi bir dil parçasından anlam inşa etmesi için okura sunulan davetiyeden, bir dizi ‘ipucu’ndan başka bir şey değildir” (Eagleton, 2014: 89).

Metnin çözümlenerek geleneksel olarak nitelenen koşulların eleştirilebilmesi durumunu kültürel materyalizm olarak nitelerler. Bu süreçte tarafsızlık iddia etmez ve kendilerini ayrıcalıklı görmezler (İşçi, 2001: 217). Bakış açılarını şöyle açıklamak mümkündür:

“Tersine kültürel materyalistler kendilerini ırk, sınıf, cinsiyet temelinde insanları koşullandıran sosyal sistemi değiştirmekle yükümlü gördüklerini açıkça ilan ederler. Bu yönüyle kültürel materyalist ve yeni tarihselci eleştiri mutlak gerçek olarak kabul edilmiş ya da sorgusuz sualsiz onaylanmış olan bağlayıcı kavramları, bütüncül ve yekpare yaklaşımları yadsıyan yapısalılık ötesi ve postmodernist yöntemlerin bir ürünüdür.” (İşçi, 2001: 219)

Tekilleştirici ve bir anlam dünyası üzerine kurulu olduğu iddia edilen metinler yeni tarihselci ve kültürel materyalist bakımdan reddedilmiştir. Eserin birden fazla anlam dünyası üzerine kurgulanmış olmasını irdeleyerek sorgulayıcı bir tavırla ele almaktadırlar. Bireysel olarak değerlendirilmeye tabi tutulduktan sonra dönem analiz edilmeli ve çoğulcu bir yaklaşımla ele alınmalıdır.

1.2.1. Yeni Tarihselci Kültür Algısı İçinde Bilgi-Hakikat, Söylem İlişkisi

Kültür tanımı kökeni itibariyle Latince colore fiilinden yani işlemek, yetiştirmek, iyileştirmek, eğitmek gibi zengin bir anlama sahiptir. Terim insanın yetiştirilip eğitilmesi anlamında Cicero ve Horatius tarafından kullanmıştır. (Özlem, 2008: 153) “*Civilité* (civility) teriminin Türkçeye önce Arapça kent anlamına gelen ‘medine’ sözcüğü ile bağıntılı olarak ‘medeniyet’ şeklinde geçtiğini, daha sonra ilk yerleşik ve kentli Türk kavmi olan Uygurlara atfen ‘uygarlık’ teriminin kullanıldığını saptıyoruz” (Özlem, 2008: 156).

Göçebe yaşam tarzına sahip Türklerin etkileşime girdikleri toplumların tesiriyle böyle bir tanımın oluştuğu söylenebilir.

Birey yaşadığı sosyal çevrenin ana parçası olması sebebiyle kültürün işleyişinin ve aktarılmasının unsurudur. Kültürel motiflerin toplumsal dinamiklerde nasıl oluştuğu/ oluşturulduğu konusu ise yeni tarihselciliğin işlemeyi uygun bulduğu bir alan olarak karşımıza

çıkar. Çünkü onlar kültürün mevcut bulunduğu dönemde belirli kıstaslar çerçevesinde meydana geldiğini düşünürler. Bu unsurlardan biri dönemin ideolojik etkenlerdir.

Halkın topluluk halde kalmasını sağlayan ideoloji, bireyi mevcut çerçevede tutarak sanattan, mimariye kadar birçok alanda tesirini gösterir. Kolektif bilincin oluşumuyla, yazar eserinde toplumun katmanlarına hitap ederken kültürel materyallerden faydalanır.

Kültürün doğru şekilde analizini yapan ideolojiler edindiklerini birikimi işleyerek yeni bir bilgi meydana getirirler. Ortaya çıkan bilginin kaynakları ve onun nasıl kullanılacağı konusundaki iradî güç, ideolojiyi daha da etkili bir hale getirir. Bilgi ve ideoloji arasındaki ilişki metnin algı sürecini aktif şekilde etkileyecektir. Bu durumla ilgili Y. Hakan Erdem yazdığı romanı *Kitab-ı Duvduvani* için yapılan röportajında şöyle bir cevap verir:

“Tabii. Bilgili olan güçlü olur. İktidar da bilgili olmak ister. Tersine, bilgili olanlar da güçlü olmak ister. Mesela, ‘Ben perde arkasını biliyorum, bütün sırlara vakıf oldum’ diyen insanların içinde aslında müthiş bir güce yakın olma duygusu vardır. Bunları okuyan insanlar da, bunları okuyup bildikleri için kendilerini güçlü hisseder. Dolayısıyla özellikle ezoterik bir bilgiye ulaşmanın insanı çok güçlü ettiği varsayılıyor.” (2019: 314-315)

Metnin inşa sürecinde kullanılan kişi ya da olgularla hâkim ideoloji okura aktarılır. Yeni tarihselci kuram karakterleri, eserin konusunda geçen zaman ve mekânı, kültürel unsurları ve yazarın gayesini irdelerken hâkim ideolojinin konumunu belirlemeye çalışır. Edebi eser kültürün toplumsal kanallar aracılığıyla aktarılmasını sağlarken, metnin hâkim ideolojisi bireyin kültür içerisindeki pozisyonunu ayarlar ve onu özne haline getirerek dönüştürür. Foucault bu durumu şu şekilde tanımlar: “Özne sözcüğünün iki anlamı vardır: Denetim ve bağımlılık yoluyla başkasına tabi olan özne ve vicdan ya da öz bilgi yoluyla kendi kimliğine bağlanmış olan özne. Sözcüğün her iki anlamı da boyun eğdiren ve tabi kılan iktidar biçimini telkin ediyor” (2014: 63).

Bu tabiiyet ve etki sürecinde okur kendi bilincini oluşturur, metinden alması gerekeni alır. Eser-okur arasında kurulan bağ ile aktarılan olgular bireyin kendi dünyasında yeniden yorumlanır ve tekrardan toplumsal ağ ile etkileşime girer.

Bireyin kültür içerisindeki özneleşme sürecini ise Foucault üçe ayırır; konuşan öznenin nesneleşmesi (üretken öznenin, emek harcayan nesneye dönüşmesi), öznenin kendi içinde bölünmesi (akıllı-deli, hastalıklı-sağlıklı, suçlu -iyi) ve bireyin kendisini özneye dönüştürmesi (insan kendisini nasıl cinsellik öznesi olarak tanımayı öğrenmiştir?). İktidar bireyi özneleştirerek onu kategorize eder, bireyselliğini belirler ve hakikat yasası tanımlar böylece kendisini tanımasını sağlar. Bireyselleştirme bütünleştirici bir etkiye sahiptir. Onu görmezden gelerek bir bütünlüğün ya da bir topluluğun çıkarları gözetilir. Hâkim ideoloji kültürel

unsurların dağıtılması amacıyla kilise, hayır kurumları veya toplulukları kullanmaktadır (Foucault, 2014: 57).

Stephen Greenblatt gibi birçok yeni tarihselci görüşe sahip kuramcının Rönesans dönemi eserlerini işlemelerinin en büyük sebebi budur. Bu dönemin metinlerinde kilise ve sarayda geçen ideolojik unsurlar işlenmektedir. Dönem böylece yeni tarihselci bakış açısının işlenmesi açısından olanaklı bulunmaktadır.

Kültürel etkileşim içerisinde edinilen bilgi, onu oluşturanın hâkim ideolojisinden beslenebilmesi sebebiyle şüphelidir. Yeni tarihselci kuram böyle bir bilgiye şüphe ile yaklaşır. Edinilen bilgi sorgulanmalıdır. Bu doğrultuda varılacak hakikat önemlidir. İnsan doğası gereği bilmeyi; yaşamını anlamlar üzerine kurmayı ister. Varlığını ispat etmek amacıyla girdiği yaşamsal mücadele içinde akli sorgulamalar yaparak hakikat dünyası yaratmaya çalışır. Kişinin hakikati kendi yeni bilgisini üretmesine sebep olur.

Bilginin tanımının Felsefi açıdan yapılması onun içeriksel olarak tam anlamıyla kavranması açısından fayda sağlayacaktır. Bilgi şu şekilde tanımlanabilir:

“Bilinçli ve akıllı bir varlık olarak insan sahip olduğu farklı bilgi türleriyle karşılaştığı nesneleri bilmek ister. İnsan bilme etkinliğinde **bilen**; yani **özne**, karşılaştığı nesneler ise **bilinen**; yani **obje**dir, o halde, **bilme etkinliği, özne (bilen) ve nesne(bilinen) arasında oluşan bir süreçtir**. Böyle bir etkinliğin sonucunda çıkan ürüne de **bilgi** adı verilir.” (Çüçen, 2012: 16)

Bilgi özne ve nesne arasındaki ilişkiden meydana geldiğinden, bu yeni tanımlama eyleminin onun tarafından gerçekleştiği görülmektedir. Nesneyi bilme çabası esnasında, düşünerek zihinsel bir süreç içerisine giren özne, vardığı son noktada bilgiyi üretir. Bu üretim esnasında bireysel olarak vardığı sonuçla ortaya çıkan tanımlama, insanı mevcut konumunda belirli bir veriye ulaştırır.

Yazarın edebi eserde karakteri veya kendisini, özne konumuna almasıyla yeni bilgi metinde üretilmiş olur. Kurgu içerisinde varılacak nihai bilgi yazarın ortaya koymak istediğidir. Yani özne tarafından icat edilmiştir. Bu da bizi onun hakikatine ulaştırır. Eserin dünyası içerisinde okur, metin ile girdiği etkileşimle yeni bir gerçeklik dünyası kurar. Burada yazar ve okurun hakikati aynı olabileceği gibi farklı da olabilir.

Yeni tarihselci kuram bu durumun farkındadır ve açıklamak gayesi taşıdığı unsurlardan birisi de budur. Metin içerisindeki ana unsurların dışında üretilen bilgilerin tamamının etkisi yeni tarihselci kuram açısından önemlidir. Kimsenin dikkatini çekmeyen bir karakter ya da mekânın bir ayrıntısından elde edilecek veri dönemiyle ilgili bilgi verebilmektedir.

Yeni tarihselciliğin, tarihin seyri içerisinde mutlak bir hakikate varılamayacağı düşüncesi; bilginin icat edilmiş olması hakikatin söylemle birleşerek mutlak otorite tarafından üretilmesi metnin doğruluğunu sorgulamaya sebep olmaktadır. “Nietzsche benim için bir

vahiydi” (2014: 102) diyen Foucault, *Collage De France*’da verdiği derslerde onun tanımını şöyle aktarır: “Alevleriyle sayısız güneş sistemine yayılan bu evrenin ücra bir köşesinde bir zamanlar bir gezegen vardı ve bu gezegenin üzerindeki akıl sahibi hayvanlar bilgiyi icat ettiler. Bu, evrensel tarihte rastlanan en büyük yalan ve en yüksek kibir anıydı” (2012: 203).

Bilgi, görünen şeyin içinde bulunanı sorularla ortaya çıkararak kötücül bir şekilde onu tahrip etmektedir ve perspektife sahipse asla tamamlanmaz. Ancak kişisel çıkarımlar taşıyacağından da perspektife bağımlı kalmaktadır. Ortaya çıkan şey ise yeni bir bilgiyi doğurmaktadır. Bu da geçekliğe gölge düşürmektedir böylece nihai bir bilgiye ulaşamamaktadır. Nesne ile özne ilişkisinden ortaya çıkan bilgi ise ikisi arasında olması sebebiyle sorgulanması gereken bir hal alır. Yorumlar neticesinde ortaya çıkan bilgi tahrip edilmiş, ihtiyaca göre şekillenmiştir.

“Bilgi, görünümün yeniliğini, görünümdeki yarılmanın içerisinde sürekli olarak kuran şeydir. Bilgi gerçekten de görünümün ötesine geçen, kötücül bir şekilde onu tahrip edip soruya tabi kılan, onun gizlerini eline alan şeydir. Kendini görünüm olarak veren şeyin düzeyinde kalan bir bilginin bilgi olması mümkün değildir.” (Foucault, *Bilme İstenci Üzerine Dersler*, 2012, s. 207)

Gerçek bilgi adı altında nitelenen bilgi yalandır. Özne nesne ilişkisinden ortaya çıkan durum ise bilme şeklinde nitelenmiştir (Foucault, 2012:209). Yazarın edebi metinde karşımıza çıkarttığı veriler okurun gerçeklik dünyasında yeniden anlamlandırılıp bilgi olarak üretilir. Böylece metni okuyan sayısı kadar bilgi meydana gelmektedir. Bu doğrultuda yeni tarihselci kuramda bilginin kesinliği söz konusu değildir. Eserle toplum içinde halk ve hâkim ideoloji arasında, kültürel etkileşimi kullanarak birleştirici bir söylem meydana getiren kişi yazar olarak karşımıza çıkmaktadır. Verilerin doğruluğunu kabul ettirmek amacıyla kullanılan söylemler döneme ve dönemin hâkim ideolojisine göre farklılık göstermektedir. Karakterlerin metin içinde kullandıklarıysa eserdeki hâkimiyetlerini belirlemektedir.

Foucault söylemin oluşturulurken şu üç unsurun kullanıldığına dikkat çekmiştir; cinsellik, akıllı- deli kavramı ve doğru-yanlış kavramı. Bu çerçevede oluşturulan hakikat, çeşitli dönemlerde farklı işlenmekte ve algılanmaktadır. Ona göre söylemi birleştirip, anlam birliğiyle köken yaratmaya çalışan yazar, söylemin içini boşaltan unsurlar arasındadır (Foucault, 1987: 28). Yazar bu dönemsel değişimleri birleştirerek oluşturduğu anlam birliğiyle kendi hakikatine varmaya çabalamaktadır. Bilgi ve hakikatin bu ilişkisinde:

“Bilgi uzun süre hakikati arar, körlemesine, el yordamıyla... Hakikat bir tarihin sonucu olarak verilir. Ancak son aşamada hakikat ile bilgi arasında kurulmuş olan bu ilişki, daha en baştan ortaya konmuş olan bir hal ilişkisidir. Bilgi, hakikatin bilgisi olmak için yapılmıştır. Hakikatle bilgi arasında bir kökensel aidiyet vardır. Ve bu aidiyet öyledir ki: Hakikat bilginin nesnesidir, Hakikatsiz bilgi hakiki bilgi değildir, Hakikat bilginin hakikatidir.” (Foucault, 2012: 209)

Bu ikili ilişkinin toplum arasında etkileşimini sağlayan söylem, yeni tarihselci görüşte edebi olsun olmasın metinlerde incelenmelidir. Bilgi-hakikat, kültür ve söylem metinlerin içindeki karakterler, yazarın görüşü, mekânın kurgulanması gibi birçok unsur yeni tarihselci kuram çerçevesinde değerlendirilmelidir. Birbirine bağımlı bu unsurlar metni inceleyene hâkim ideoloji ve iletmek istediği hakikati verecektir. Yeni tarihselci kuram okurun, eserin içindeki asıl ideolojik unsurları analiz etmesini istemektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

Y. HAKAN ERDEM'İN ROMANLARINA YENİ TARİHSELÇİ BİR YAKLAŞIM

2.2.Y. Hakan Erdem'in Romanlarına Yeni Tarihselci Açidan Bakmak

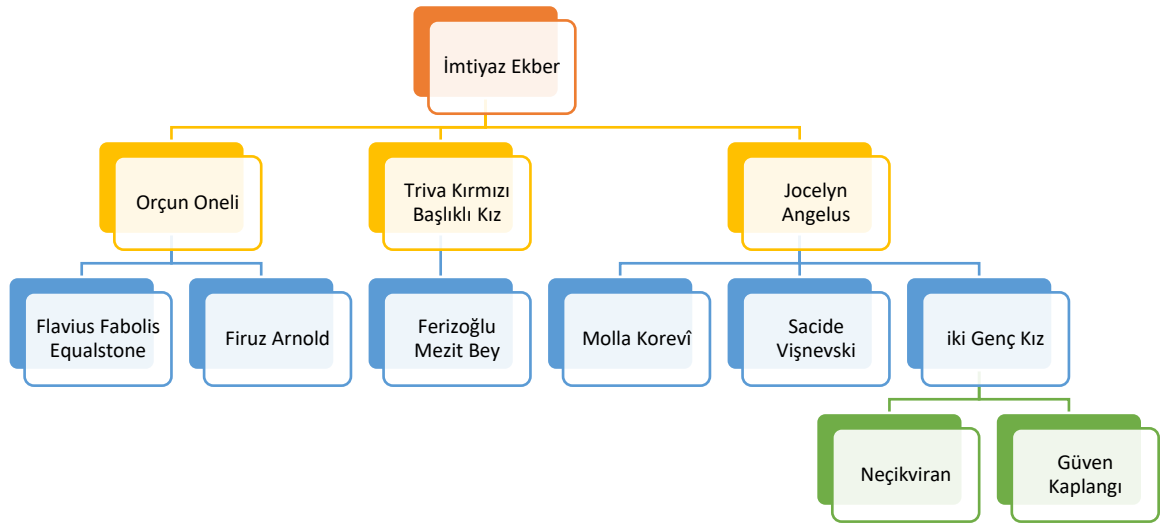
Kurgusallığın ön plana çıktığı ve postmodernist söylemin metinlerde sıklıkla işlendiği bu yüzyılda tarihsel metinler kutsî olmaktan çıkmaya başlamıştır. Bu durumun etkisi altında kalan yazar, tarihi olay ve şahsiyetleri edebi eserlerinde malzeme olarak kullanmaya çalışmıştır. Tarihi araştırmaların peşine düşen sanatçılardan daha avantajlı konumda olan tarihçilerin, metinlerini daha edebi bir üslupla yazmaya başladığı görülmektedir.

Öncelikle tarihçi olarak tanınan Y. Hakan Erdem'in böyle bir kültürel zeminde yazdığı üç romanı, yeni tarihselciliğin merkeze aldığı kültür meselesini, tarihi unsurların çerçevesinde eserlerinde işlemiştir. Tarihsel kaynaklardaki malzemeleri uygun yerde kullanması bakımından iki zaman arasında köprü görevi gören yazarın eserleri yeni tarihselci bakış açısı ile okuma yapmaya uygun görülmektedir.

2.2.1. Zaman Çöktü

Y. Hakan Erdem'in postmodernist bakış açısıyla kaleme aldığı *Zaman Çöktü* dünyanın başına gelen tufan felaketinden sonra 41. yüzyılda geçmektedir. Coğrafyanın değişmesi üzerine yeni bir düzen kurulmuştur. Yeryüzünde distopik bir atmosfer hâkimdir. Yönetim 'On ikiler kurulu' tarafından gerçekleştirilmektedir. Anadolu coğrafyasında ise yetkili 'On Üçler' kuruludur. Bu yeni dünyada yaşayan varlıklar arasında 'insanlar', 'koyunlar', 'huriler', 'buharlaştırıcılar', 'gargoyle'lar, 'başkasının uykusunu uyuyanlar', 'koçlar', 'dispatlar', 'siborkullar', 'kara delikler', 'kırmızı başlıklı kızlar', 'taşıyıcı anneler' vardır.

Anadolu coğrafyasının yönetimindeki üye ilişkileri önem sırasına göre şu şekilde gösterilebilir:

Şekil 2.2.1 Anadolu Kurul'unun Yönetim Kadrosu

Anadolu coğrafyasındaki kurul başkanı İmtiyaz Ekber'dir. 'İnsulapol' adındaki başkentten ülkeyi yönetmektedir. Yönetim, kartel ve planet medya arasında görünen ve görünmeyen kuvvetli güç unsurları vardır. Aralarında toplumsal veriler toplanıp, halk üzerinde istedikleri algıyı yaratılarak yönlendirilmektedir. Koyun ırkı ile savaş halindedirler. Koyunların hikâyesi ise 1500-2000 yıl önce genetiği değiştirilmiş ürünlerin Türkiye'ye sokulmasıyla başlamıştır. Geleneksellik ve modernitenin ortak ürünüdürler.

İslamiyet açısından önemli bir dini ritüel olan kurban kesimi bu distopik ortamda geleneğin devamı olarak görülmektedir. Koyunların kurban kesimi esnasında bakışlarındaki üzgün manadan rahatsızlık duyulması üzerine onlara insan geni ekleyerek bakışlarını değiştirmeyi amaçlamışlardır. Bu genler ile oynanmasının sonucunda tam anlamıyla insana benzeyen ancak hissiyat olarak koyun benliğinden vazgeçememiş bir tür meydana gelmiştir.

Lider konumunda bulunan Alexander gerçek adı Stentor Valens, insanlar karşısında varoluş mücadelesi vermektedir. Annesi insan babası ise 'insansı koyun'dur. Koyun olmanın en önemli gereklerinden boynuz Alexander 'da yoktur. Bu durumu kapatmak için de babasının hologramını kullanarak halkının arasında gezinmektedir. Bir önceki liderlerinin silüetini gördükleri için topluluğu ona daha çok saygı duymaktadır.

Felsefe biliminin ana ekollerinden birisi olan Aristotheles M.Ö. 384 yılında doğmuştur. Platon'un kurduğu *Akademi* 'de ders almış ve onun en gözde öğrencisi olmuştur (Doğan, 2020: 40). Kendisinden sonra gelen filozoflara yol gösterici niteliktedir. Toplum bilimi açısından yazdığı eserleri tüm alanlarda kullanılan ana kaynaklar arasında bulunmaktadır.

Bu düzenin bilgi anlamında lideri Aristoteles Philomeliensis adında bir koyundur. Yazar bilge olarak tarihte yaşamış bir kişiden esinlenerek bu ismi kullanmıştır. Topluluğunun tarihini çok iyi bilmektedir. Romanda ahlaki konularda yozlaşmış ve ideolojik olarak toplumunu incelemeyen kendi çıkarları doğrultusunda konumu kullanan bir Aristoteles vardır. Yazar tarihe ahlaki öğretiler konusunda eserler bırakan Aristoteles'in karşısına onun zıt özelliklerinde bir karakter meydana getirmiştir. Bir felsefeci olarak eylem ve davranışların ahlaki konumu hakkında şöyle düşünmektedir:

“Aristoteles eylem ve davranışların, ahlaki olarak kabul edilmesinin belirli koşullara bağlı olduğunu söyler. Söz gelimi; zorlayarak, baskıyla veya bilgisizlik -bilinçsiz olarak- ile yapılmış olan eylem ve davranışların ahlaki olarak nitelenmesi söz konusu olamaz. Aynı zamanda erdem uğruna sergilediğimiz eylemleri, yalnızca akla ve bilgiye dayandırmakla, onda aynı şekilde isteklerin de etkisi olduğunu ifade etmekle çok büyük bir ilerleme kat edilir ve bu şekilde erdemlerin yerine getirilmesinde özgürlüğe büyük bir kapı aralanır. Arzu ve isteklerimiz her daim akılla birlikte hareket etmez.” (Birlik, 2023: 147)

Hata yapan bireyi yaptığı işteki hatasını bilinçsiz bir şekilde yapıyorsa bu durumu hoşgörü ile karşılamaktadır. Buna karşın bilerek ve isteyerek yapılan erdemsizliği ahlaki bulmaz. Buna karşın erdemli olmak adına yapılan her şey de mubah değildir. Bu açılarından bakıldığında tarih kitaplarındaki Aristoteles ile romanda karşımıza çıkan arasında öncelikle ahlaki açıdan farklılıklar vardır.

Yeni bir kahraman yazarın gözüyle yaratılarak tarihe onun gözünden ideolojinin eleştirisi yapılmıştır. Kuramsal açıdan edebi metin dönemine tarihi bir kişiliği kullanarak yeni bir katkı yapmaktadır. Romanda Aristoteles koyunların başında bilginin kaynağı olarak durmaktadır. Ancak onu kullanırken erdem sahibi bir birey olarak inşa edilmemiştir.

Koyunların tamamen insan olmasını istemezken romanın sonunda kişisel çıkarları doğrultusunda erdemlerini kenara bırakmış, bilgisini toplumun faydası bakımından kullanmayan bir Aristoteles okuru karşılar. Ondaki beklenen davranışı sergilemeden boynuzu kestirip, koyun olmanın tüm şartlarından isteyerek vazgeçer ve insani bir görüme bürünür. Dolayısıyla benliğini kaybeder ve toplumsal olarak asimile olur ve kaybolur.

Bu dünyada gazete, kitap ve kâğıt yoktur. ‘Dispat’ adında bir bilgi kaynağı, gazete muadili olarak kullanılmaktadır. Yazar olarak ‘fictor’lar vardır. Onların görevi kurgusal bir şekilde algıyı oluşturarak haber üretip, toplumun yönetimin istediği şekilde hareket etmesini sağlamaktır. Dispat okunduktan sonra kendini imha etmektedir. Tarihsel veriye ‘geçmişin aynası’; güncel veriye ‘güncelin aynası’ndan ulaşılmaktadır. Bilgi kaydedilmek istenirse kartel tarafından para ile satılıp kurula bildirilmektedir. Böylece kişiler hakkında bilgi depolanmaktadır.

Zaman kavramı yoktur. Gelecek ve geçmiş arasında yolculuk yapılabilir. Dönemin bir diğer sorunu da bu zamanda yolculuk yapanlardır. Ölen ya da öldürülenler geçmişten geri gelmektedir. Buda buharlaştırıcılar sayesinde önlenmeye çalışılmaktadır. Kurul üyelerinin diğer bir görevi de ‘fictor’luk yapmaktır. İçlerinde en baskın karakter Tazmany Şeytanı geniyle üretilen bir varlık olan Trivia’dır. Okur, medyanın kültürel etkileşimde gizli ve etkin olduğunu onun sorgulamaları sayesinde bulmaktadır.

Huri olarak varlık gösteren Jocelyn kurulun ajanı olarak görev yapmaktadır. Koyunların arasına bilgi toplaması amacıyla yollanmıştır. Liderleri Alexander ona âşık olur. Huri olmanın bir özelliği olarak yaşadığı şeyler tüm belleğinden siliniyordur. Buna rağmen Kendisi de farkında olmadan Alexander’a âşık olur.

Hiç uyumadan farklı farklı insanlarla ilişki yaşamaktadır. “Tanrım, ne yapmışım ben? Nedir bu? Pastoral takılmışım anlaşılan. Hangi çiftçiyle yattım acaba? Kurul mu söyledi? Ben bunları niçin düşünüyorum? Bu ne biçim uyku?” (Erdem,2017: 95) Düşünmeden ve sorgulamadan sadece emirleri uygulayan Jocelyn’in bu konuda nasıl bir yöntem izlediğini böylece öğrenilir.

Dünyada yeni bir felaket meydana gelmiş kıtaların yönleri değişmiştir. Sular çekilmiş adalar bölgesi olan ‘Sstanbul’da yeni kara parçaları açığa çıkmıştır. Kurtuluşu eski İstanbul’a giderek bulmaya çalışmaktadırlar. Geldikleri bu yeni yerde İstanbul Büyük Şehir Belediyesi’nin adının geçtiği bir plaket bulurlar ama hiç kimse ne demek olduğunu bilmiyordur.

Tarih bozulmuştur ilk tufandan sonra meydana gelen değişiklikler bir kültürü yok etmiş, metinler yeniden kurgulanmış ve geçmiş gerçekliğe ait ne varsa kayıtlardan silinmiştir. Kurul içindekiler çevresinde gördükleri binalara ve yazılara garip garip bakmaktadırlar. Koyunlarda bu şehre gelerek yeniden bir düzen oluşturmak istemiş ancak yeniden karşı karşıya gelmişlerdir.

Açığa çıkan bu yeni şehrin kuralları doğrultusunda hareket eden kurul ve koyunlar, yaşanan felaketin bir ‘Survivor’ olduğu gerekçesiyle, ilk gelen koyunlardan Alexander’ı yürütmenin başı olarak seçilmiştir. Kurul İstanbul kentinde kalmıştır. Koyunlar istedikleri gibi bu toplumda yer edindiğini düşünseler de zamanla Alexander bulunduğu konumu sorgulamış ve otoritesinin bir şeye hizmet etmediğini fark etmiştir. Yeni düzende kimliklerini yalanlarla silmiş, insan soyundan geldiklerini iddia etmişler ve boynuzlarını kestirmişlerdir. Bu dönüşümün içinde bilginin merkezi olan Aristotheles kendini kaybetmiş ve eline geçirdiği yeni güç dengesinde kurulla ortak çalışmalara girmiştir.

2.2.1.1 Romanda Yeni Tarihselci Kültür, Bilgi-Hakikat ve Söylem

Modernizmin dünya genelinde etkisinin artmasıyla birlikte edebi metinlerde de modernlik kavramı altında bireyin durumu şekillendirilmeye başlanmıştır. Bu atmosfer altında toplum nasıl bir kimliğe bürünmesi gerektiğini, total kültürel değerlerine aldırmaksızın günlük hayatında uygulamaya çalışmıştır. Modernizm idealize edilerek, modern bireyler olma yolunda diretilen ve dayatılan tüm olgular sorgusuz kabul edilmiştir.

Modern olmak ülküsü ile kurgulanan ütopyik ortam romanlarda da okura hayal edilen bir dünya şekilde verilmiştir. Edebiyatın içerisinde entegre bir halde modern bireyin nasıl bir hal alması gerektiği ve romanın atmosferiyle de yaşanılması gereken dünya kurgu halinde verilmiştir. Modern birey yaratılan bu ütopyanın gerçekliğe varamayacağını, 20. yüzyılda gerçekleşen I. ve II. dünya savaşları, Amerika'nın Vietnam çıkartması, Çernobil kazası, 1929 yılında dünya genelinde etkisini gösteren ekonomik buhran sonuçları bakımından görmeye başlamıştır.

Ütopyanın karşısına bir duruş şeklinde çıkan Distopyanın kavram olarak ortaya çıkması ise 19.yüzyıl olarak görülmektedir (Ekren, 2022: 34). Ütopyalarda gösterilen ideallığın sonuçları itibariyle olumsuz etkilerine dikkat çekmeyi amaç eden distopik atmosfer okuru geçeklik algısı ile uyarmayı amaç edinir. Eleştirel bir bakış açıyla mevcut hakikatin aslında olması gerekenden fazla olduğunu gösterirken okuru kavramlarla kendine getirmeye çalışır.

Kasvetli ve karamsar bir atmosferle yazılan “Distopik eserlerde karşımıza belirgin olacak mutlak güç sahibi iktidarlar çıkmaktadır. Toplumu yönetmek ve yönlendirmek iktidarın elindedir. Distopyalarda insanlar iktidarın serbest bıraktığı ölçüde özgür ve bireydirler” (Şimşek, 2022: 5). Bu sebeple distopik eserlerde otoritenin sorgulanması durumu okurun karşısına çıkmaktadır. Bireyden beklenen gerçeklik algısıyla mevcut dünyanın yorumunun yeniden yapılmasıdır.

Postmodern romanın sorgulayıcı tavrını kullanan distopik roman bu açıdan bakıldığında *Zaman Çöktü*'yle ortak bir noktada buluşmaktadır. Roman, bireyleri otorite konusunda uyarmaktadır. Aslında tüm kontrolün iktidarın elinde bulunduğu bir kurgusallıkla yazılmıştır. ‘Zencefil’ ile nefes alan halk aslında bunun bir yalan olduğunun farkında dahi değildir.

Romanda kurgusal olarak birçok varlık görünse de ana hikâye kurul ve koyunlar arasındaki mücadele çerçevesinde ilerlemektedir. Yeni tarihselci kuramın kültüre verdiği önem sebebiyle kurul üyeleri ve koyunlar kendi hiyerarşik düzenlerinde değerlendirilmektedir. Kültürel söylemin yayılırken otoritenin kullandığı bilgi, yalan bir hakikat oluşturmaya çalışmaktadır.

Kurulun içinde bulunduğu düzenin kültürü farklı, koyunların kültürü ise farklıdır. Koyunlar geleneği simgelerken kurul içindeki karakterler gelenek ve bilimin sentezlenmiş hali olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsana özgü aklın, içinde bulunduğu durumu sorgulamadan oksijene ulaşmak için bağımlı şekilde yaşadığı ‘İnsulapol’ün karşısında; hayvan olarak yalnızca insan geniyle bir nebze gelişmiş sürü olarak yaşayan bağımsız koyunlar bulunmaktadır.

Kahramanlar içinde bulundukları dünyada hayatta kalmaya çalışırken ideolojik ve kültürel etkenlerden dolayı değişime uğramaktadır. Kuramsal açıdan bakıldığında bilgi ve üretimi ile ilgili olarak karşımıza kurul, kartel ve medya planet imparatorluğu çıkmaktadır. Toplum içerisinde dolaşan bilginin ne olacağı ve bireylerde nasıl bir etki uyandıracığı bakımından bu üçlü oluşum birbirleriyle etkileşim halindedir.

Üyelerden Huri Jocelyn, Kırmızı Başlıklı Kız Trivia ve ‘Siborkul’ Orçun’un bireysel sorgulamaları bizi hâkim görüşe yönlendirmektedir. Kitap kullanılmayan bu dünyada kâğıt yerine farklı malzemeden üretilen, okuduktan sonra kendi kendine yanan kurgusal bir materyal kullanılmıştır. Tarihe bakmak ya da güncel bir konuda bilgi sahibi olunmak istendiğinde ‘tarihin aynası’ ya da ‘güncelin aynası’na bakarak bilgi sahibi olunduğu görülmektedir.

Burada bilgiye okunarak değil, video şeklinde tarihi olayın kendisi izlenerek ulaşım söz konusudur. Kuramsal açıdan tarihsel bir olayın yazarın şahsi hükümleri dışında bir sonraki döneme aktarıldığı görülür. ‘Tarihin aynası’ndan bakanlar olayın nasıl olduğunu kendi muhayyilesi doğrultusunda değerlendirmektedir. Romanın bu özelliğinin okuruna özgünlüğü sağladığı söylenebilir.

Yazmak eylemi ‘fictorlar’ tarafından gerçekleştirilmektedir. Günlük haberler gazete görevi gören ‘dispatlar’ aracılığıyla yayınlanmaktadır. Sistem eserde şu şekilde açıklanmaktadır:

“Okuyucular bilgiyi çeşitli biçimlerde almak, fakat bir saatten uzun süre depolayamamak üzere tasarlanmışlardı. Eğer bilgi tutulmak isteniyorsa ‘kaydet’ komutunu vermek yeterli oluyordu. O zamanda okuyucu, kaydedilecek bilgi parçasının uzunluğunu dikkate alarak kullanıcının Kartel nezdindeki hesabından gerekli parayı anında çekiyordu. Güzel kotarılmış bir sistemdi. Kopyalanan bilgi aynen Kartel’in bilgi bankasına da gidiyordu. Böylece Kartel, tüketicilerin neye değer veya öncelik verdiklerini görüyor, ona göre ürünlerini çeşitlendiriyorlardı. Ayrıca yasadışı bilgiler de bu yolla Kartel’in eline geçiyordu. O zaman Kartel gerekeni yapıyor, bu bilgileri Onikiler Kurulu’na aktarıyordu. Onlar da yürütme makamına. Sağlam bir pazarlama, haber alma ve güvenlik sistemi kurulmuştu. Dispat ise nefis bir kâğıt muadiliydi. Nasıl bir maddeden yapıldığı Kartel tarafından titizlikle korunan bir sırdı.” (Erdem, 2017: 102)

Bilgiyi elinde toplayan kartel, gücü elinde tutan ve çıkarı doğrultusunda kullanan kurumlardan biridir. Bireysel bilgilerin satılmasıyla kurul tarafından toplumsal algı oluşturularak yeni hakikatler üretilmektedir. Bu distopik ortamda insanların yapay bir dünya içerisinde inandırılmış bir gerçeklik algısıyla yaşadıkları görülmektedir.

İnsanlar ‘zencefil kapsül’leri ve yapay fotosentez ile oksijen üreten ‘solunum U’su ile nefes alabilmektedir. Güneş şehrin üzerindeki toz bulutlarından içeriye pek girememektedir. Hafta sekiz günde bir meydana gelmektedir ve adına ‘octagün’ denmektedir. ‘Octagün’de bir güneşin görünmesi amacıyla gökyüzündeki tozlar temizletilmektedir. Aslında yapay olarak meydana getirilen bu toz bulutları kurul tarafından yaptırılmaktadır. Böylece baskıcı otorite bireyin insanî haklarını elinden alarak kurulmuş distopya ile algısını kapatmaktadır.

Merkezi yönetim insanları ‘zencefil’e bağımlı hale getirmiştir. Onsuz nefes alamayacaklarını düşünmektedirler. Toplum bunu kullanmadan nefes almayı denememiştir. Korku ile bir algı oluşturulmuş toplum baskı altına alınmıştır. Oksijenin dahi metalaştığı bir ülkedir. Kurulun oluşturduğu bu hakikat çerçevesinde insanlar sorgulamadan yaşamaktadır. Aslında dayatılan bu bağımlılık nesneleri olmadan da bireyler nefes alabilmektedir ancak bunu denememiş toplum olarak birbirlerinin tesiri altında yaşamaya devam etmektedirler.

Kurul’un başkanı insan olan İmtiyaz Ekber’dir. Tüm ülkeyi onlar yönetmektedirler. Çoğu meslek olarak ‘fictor’luk yapmaktadır. Toplumun ne yapıp yapmaması gerektiği ne yiyip ne yememesi gerektiğine karar verecek kadar baskıcı bir rejim sergilemektedirler. Yönetim şekli eserde ‘sembolokrasi’ olarak geçmektedir. “...Bir sembolokraside bu demokrasi kalıntılarına daha ne kadar tahammül olunacak?” (Erdem, 2017: 19) sorusuyla okur bu yeni dünyada yönetim şeklinin de değişmiş olduğunu görür.

Yönetim, bilginin toplum arsındaki etkisini de kontrol ederek gündemi oluşturup, algı yaratmaktadırlar. Halk bu durumun farkındadır ve onların söylediği ya da yazdığı şeylere inanmamaktadır. Mezit Bey “Ben filme gitmem; tiyatrodan, pandomimden, mimden, müzikalden, operadan nefret ederim; nete bakmam, yani kurul yasakladı diye değil, sevmediğim için bakmam, bilgisayar karıştırmam! Ne biliyorsam güncelin aynasından öğrenirim” (Erdem, 2017: 39) derken işleyiş hakkında da okura bilgi vermektedir.

İnternet üzerinden bilgi edinilmesi yasaklamış ve bilgi sınırlandırılmıştır. Yalnızca güncelin aynasından öğrenilmesini gerekli kılan bir yönetim vardır. Toplum merkezi otoritenin oluşturduğu hakikat üzerinden kurgulanmış bilgiye erişmektedir. Yeni tarihselci kuram tarihi metinlere şüpheli yaklaşır, yanlışlık olma ihtimali okurun aklında bir soru olarak kalmaktadır. Güncelin aynasıyla bu durumun önüne geçiliyor gibi görünse de görüntülenenler de kurgusal bir filmidir. Distopik roman işlevi gereği okuru mevcut ideolojik yaklaşımlar konusunda uyarmaktadır. Kültürel normların ihlal edildiği, bireyin baskıcı bir tavırla benliğini yitirdiği eserde yeni tarihselci kültür analizi ile distopik romanın işlevi birbirini destekler niteliktedir.

Kurul (İktidar) üyelerin görevlerini tanımlayarak (bireyselliğini belirler) kendi hakikatinin uygulanmasını temin etmektedir. Üyeler denetim ve bağlılık yoluyla kurula

tabidirler. Bireyler sorgulayıcı-kabullenici tavırlarıyla iki profil sergilemektedirler. Mezit burada otoriteyi kabullenici bir rol sergilemektedir. Robot olan ‘Siborkul’ Orçun ise insan olma sürecindedir ve itaatkâr tavrından, bilinçlenerek sorgulayıcı bir karaktere doğru dönüşmüş sonunda insan olmuştur. Yeni tarihselciliğin kuşkucu ve sorgucu tavrının, Orçun’u insanlaştırdığı ve bireysel olarak kendi bilgisi ve hakikatine vardığı görülmektedir.

Romandan daha köklü bir geçmişe sahip olan masal türü, insanın, sözlü kültür döneminden beri acı, sevinç, hüznün ve kederinin aktarılmasının bir yolu olmuştur. Masallarda genel olarak okur için saklanmış bir ders çıkarma gayesi bulunmaktadır. Postmodernist romanın işlevselliğini arttırdığı son yüzyılda masalların ders çıkarıcı özelliklerinin karşısına geleneği alaya alan karşıt bir masal kavramı çıkmaktadır.

Grimm Kardeşlere atfedilen *Kırmızı Başlıklı Kız* masalı da sözlü kültürün etkisiyle onların arkadaşı olan Jeannette Hassenpflug’tan öğrenilmiştir. XIV. Louis’nin zulmünden kaçıp Almanya’ya gelen annesinden dinlediği bu hikâyeyi arkadaşlarına aktarmasıyla masal bugünkü yolculuğuna çıkmıştır (İlhan, 2018: 133). Çeşitli toplumların Kültürlerine göre uyarlamaları bulunan *Kırmızı Başlıklı Kız* masalı romanların içerisine de metinlerarasılık kavramı ile sıklıkla girmektedir.

Zaman Çöktü’de karşımıza masaldaki *Kırmızı Başlıklı Kız*’ın aksine bir erkeğin korumasına ihtiyaç duymayan dişil güce sahip bir Trivia çıkmaktadır. Otoriteyi sorgulayan feminist bir tavırlar sergiler. Kurul içerisinde ‘fictor’ olarak görev yapmaktadır. Bu sefer hikâye yazan kendisidir. Popüler kültürü eleştirmektedir. Geçmişten geleni geçmişe, gelecekte geleni geleceğe gönderdiği için kurulun yaptığı işi soylu bir mücadele olarak görmektedir. Ancak içinde bulunduğu otorite sorgulamaktan da geri durmuyordur. Toplumun kurulun dediklerine uymayan tavrını desteklemektedir. İçinde bulunduğu durumu şöyle sorgulamaktadır:

“Bu mudur? Bu mudur yani beni İstanbul platformlarına çeken? Bu otoriteyi ipelemeyiş, bu nonchalant tavır, nasıl çevirsek bilmem ki, bu takmazlık. Hem de yasaları, mavi baskıları uygulamakla görevli olanların kendilerinin bile açık açık sergiledikleri bu takmazlık. Var olun sağ olun halkım benim! Böyle, böyle kalalım. Varsın onlar kendi demode eşeklerini disipline etsinler kendi sahte cennetlerinde! Asla, asla girmeyelim o gaddarların dünyasına, asla!” (Erdem, 2017: 114)

Baskıcı tutumun karşısında olan Trivia günlük hayatın rutinleşmiş baskılarına karşı durulması gerektiğini savunmaktadır. Bu yeni tarihselcilerin “Günlük yaşamın fazla dikkate alınmayacak sıradan bir yaşam tarzı olarak görülmesinin önüne geçmeye çalışırlar” (Geçikli, 2010: 35) görüşüyle örtüşmektedir.

Trivia soylu bir aileden gelmektedir ve bunun farkındadır. İçinde bulundukları toplum sınıflardan oluşmaktadır. Türk ve Kürt köylülerini, paylaşımcı, edepi, saygılı ve fedakâr oldukları için takdir eder. Ailesi soylu sınıftandır bu yüzden bağımlı köylüleri sevmektedir.

İçinde bulunduğu burjuvazi kesim onları iktidardan uzak tutmuştur. ‘Fictor’ oluşu toplumda ayrıcalık tanımaktadır. O ‘Sstanbul’a yapılan kuleleri sorgularken okur, kurul tarafından değiştirilmiş bir tarihin farkına varır. Toplumun kültür ve tarihinde mevcut bulunan olay ve kişiler değiştirilmiş geçmişle bağ silinmiştir.

Arkadaşı Adnan kulelerin her tarafta olduğunu belirtmişse de aralarında geçen şu diyaloga bakıldığında: “Bu farklı ama, burada inşaat yapılmasın diye Padişah’ın şerhi var! O kim be? Şerh ne demek? Hımm... Valla bende iyi bilmiyorum. Eskinin büyük bir çevrecisi galiba. Mezit’ten duydum adını. Bi araştırayım” (Erdem, 2017: 163). Tarihi bir makamın toplum belleğinden mevcut otorite tarafından silindiği görülmektedir.

Trivia, Mezit Beyle yakınlaşmıştır ve rüyasında annesini görmektedir. Annesinin Mezit’i Fatih Sultan Mehmet’e benzetmesi üzerine onu tanımayan kız kim olduğunu sorar ve annesi şöyle cevap verir: “Kızım, bu platform takımının çok değer verdiği, kutsallık atfettiği tarihi şahsiyetlerden biri...Genetik mühendisliğinin sonsuz olanaklarını kullanarak hepsinin oğullarını aynı şahsı örnek alarak tasarlatması bize tuhaf gelir. Onlara gelmiyor kızım!” (Erdem, 2017: 259).

Bu yeni dünyada tarihi şahsiyetler ve yaşadıkları olaylar silinirken onlardan kalan özelliklerin genlerle aktarıldığını, böylece geleneğin de devam ettiğini görürüz. İki durumun birleşiminden de yeni bir tarihsel dönem oluşturularak kurgusal bir atmosfer okurun karşısına çıkar. Bu durum kuram açısından yeniden meydana getirilen tarihsel metinlere kuşkuyla yaklaşılması gerektiği ve her edebi metnin yeni bir gerçekliği oluşturabileceği görüşleri açısından uyum göstermektedir.

İyi bir amaca hizmet ettiğini düşünen Trivia, meslek olarak çalıştığı medya platformunun da kendisini kandırdığını fark eder. “Demek, ‘alın, şundan nefret edin, birazcık nefsinizi köreltin’ dercesine ortaya sürülen fictor’ları, saman adamları eleştirmiş, ot minderleri deşmişti tüm içtenliği ve samimiyetiyle saf saf, ha?” (Erdem, 2017: 169) diyerek bir uyanış gerçekleştirmektedir. Haber olarak hazırladığı konuların birileri tarafından önüne sürülüp farkında olmadan yazdırıldığını fark etmiştir.

‘Kartel’ ve ‘Planet Medya İmparatorluğu’ bu ülkedeki kurul da dâhil her yerde aslında söz sahibidir. Sistemlerini karşılıklı bir çıkar ilişkisi üzerine kurmuşlardır. Trivia, Alexander, Jocelyn gibi karakterler çevrelerini sorgulamaya başladıklarında bu oluşumlar tarafından etki altında olduklarını görmüşlerdir. Alexander durumu şu şekilde fark etmiştir:

“Soluk almayla en ufak bir ilgisinin olmadığınısa her koyun gibi zaten biliyordu. Alışkanlık yaptığı için insanların vazgeçilmez sandığı, onsuz soluyamadıklarını düşündüğü, yutmamayı göze alamadıkları, kazara yutamadıkları zaman bu inançlardan dolayı gerçekten nefes alamayıp kıvrana kıvrana öldükleri, biriktirmek daha çok biriktirmek için debelendikleri bu korkunç kapsül üzerine kurulmuştu, onun

üzerinde dönüyordu hemen her şey. Tanrının belası sistem. Her bölgedeki Onikiler Kurulları sayesinde ittire kaktıra da olsa çalıştırılan sistemdeki en büyük güç odağı, medyaydı. Dolayısıyla kurul üyelerinin ağırlıklı olarak çeşitli seviyelerdeki fictor'lara paylaştırılması tabii ki tesadüf değildi. Görüntüde kurullardan belki biraz daha güçlü, kurulları dengeleyen bir tek Zencefil Karteli vardı. Yani ormandan öyle görünüyordu, şimdiye kadar bu tez üzerine yoğunlaşmışlardı. Ama şimdi iyice ikna oluyordu ki Kartel de kurullar gibi Planet Medya İmparatorluğu'nun biraz maskelenmiş başka bir uzantısından başka bir şey değildir. Sanıldığıının aksine medya Kartel' in değil, Kartel medyanın oyuncağıdır. Hele her ülke veya yöredeki yürütme organları, birer kukladan başka hiçbir şey değildir. Dünya bir yanılsama, yanıltma ve yansıtma dünyasıdır. Her yanı bir ahtapot gibi sarmış olan medyanın vasıtalı veya vasıtasız tek otorite olduğu, zamanın çöktüğü bu dünyayı fethetse ne olur Alexander fethetmese ne olur?" (Erdem, 2017: 175-176)

Medyanın, kurullar ve 'zencefil' karteliyle toplumun tüm katmanlarında etkili olması eserin ana ideoloji merkezini bu noktaya çekmektedir. Yeni dünya düzeninde otoritenin toplum üzerinde yarattığı güç etkisinin ne kadar baskın olduğunun farkına varan Alexander, içinde bulunduğu çaresizlikle amacını sorgulamaktadır.

Planet Medya İmparatorluğu tüm gücü elinde tutmaktadır. 'Fictor'lar aracılığıyla medya kanalından, kartel aracılığıyla 'zencefil' ve 'solunum U'su ile kurullarla da toplumsal birliğin oluşturulması bakımlarından düzen kurmaktadır. Toplum sınıfsal durumuna göre bu düzene boyun eğen ya da başkaldıran sorgulayan tavır takınmıştır.

Yeni tarihselci görüş metinde kenarda kalmış baskın olmayan bir karakterin dahi incelenerek ondan bir görüşe ulaşılabileceğini savunmaktadır. Buradaki amaç klasik tarihselci görüşün aksine onlar gibi tarihi verileri ve kayıtları inceleyip sonuca ulaşmak değildir. Eserde kenarda kalmış, bastırılmış bir karakterin analizi ile dönem hakkında kültürel verilere ulaşırken bu sayede dönemin algılanışı ve anlayışı hakkında da bilgi sahibi olunabilir.

Kurul üyelerinden Doktor Orçun Oneil robot olarak üretilmiş bir 'siborkul'dur. İmtiyaz Ekber'in sağ koludur. Tüm varlığıyla itaat etmektedir. Bedenini savaşta sahibi için bir asker olarak kullanır. İmtiyaz bey tarafından disipline edilmiş bir sistemi vardır. Burada onun bedeni, denetime izin veren tabiiyet ve itaatkârlık kazandıran bir haldedir. Bu durum şöyle açıklanabilir:

"İnsan bedeni, onun derinliklerine inen, eklemlerini bozan ve onu yeniden oluşturan bir iktidar mekanizmasının içine girmektedir. Aynı zamanda bir 'iktidar mekânı' de olan bir 'siyasal anatomi' doğmaktadır, bu anatomi başkalarının bedenlerine, yalnızca onların istenilen şeyleri yapmaları için değil, aynı zamanda öyle istendiği üzere, hız ve etkinliğe uygun olarak belirlenen tekniklere göre iş görmeleri için nasıl el konulabileceğini tanımlamaktadır. Disiplin böylece bağımlı ve idmanlı bedenler, 'itaatkâr' bedenler imal etmektedir." (Foucault, 1992: 170-171)

Bu çerçevede Orçun imal edilmiş bir bedendir. Üç yüz yıldır onunla beraberdir. Ancak ondan nefret etmektedir. Vücudu insan olmaya doğru dönüşüm göstermektedir. Bu yüzden de

içsel sorguları ona acı vermektedir. İnsansı acıları tarafından benliği şekillenmektedir. Bu karakter detaylı incelendiğinde baba-oğul söylemiyle nasıl yönlendirildiği görülmektedir. Sahibi tarafından kurgulanmış yalan bir aile hayatı yaşamaktadır.

Yazar, mekanik bir halden duygusal bir bedene geçiş sürecinde insan olmanın en temel niteliklerinden aklı ön plana çıkarttığı görülmektedir. Yeni tarihselciliğin sorgulayıcı tavrı Orçun karakterinde yeniden inşa olmaktadır. Böylece kendi hakikatine ulaşan karakterle okurda yolculuğa çıkarak düşünmenin önemine vakıf olur.

Koyunlar romanda varlık mücadelesi veren topluluk olarak okurun karşısına çıkmaktadır. Kendi aralarında kırsalda yaşarlar ve merkezi otorite dışında birlikleri vardır. Kurul koyunları yok etmek istemektedir. Onlara insan geni eklenmesi umduklarından daha fazla genetik dönüşüme neden olmuştur. Koyunların nesilden nesile daha fazla insanlaştığını görmektedir. Kurban Bayramı için yapılmış bir proje kontrolden çıkmıştır.

Durumun etik değerlerle tartışılması üzerine Albus Zacharius Lazarus adında ilim ve inancı sentezlemiş bir âlim gelip, bilimsel olarak bezelye ile insanın da genlerinin benzediğini belirterek, hepimiz Rabbin yarattıklarıyız, canlı genleri tabi ki de ortak olacak diyerek milleti susturmuş ve insanlar genetiği değişmeye başlamış olan koyunları yemişlerdir. Zamanla koyunların evrim geçirmeleri daha da artarak insana benzemeye başlamışlar. Genetiği değiştirilmiş koyunlara üç nesilden fazla kendi aralarında üreme yasağı getirmişler.

Bilimsel bilgi söylemsel oluşum içerisinde değişikliğe uğramış ve toplumsal ihtiyaca göre şekil değiştirmiştir. Bu durumu Michel Foucault şöyle açıklar: “Bilim (ya da kendini bilim sanan şey) bir bilgi alanında yerini alır ve orada rolünü oynar. Farklı söylemsel oluşumlara göre değişiklik gösteren ve onların değişmeleriyle birlikte değişen rolü oynar” (1999: 235). Zacharius dini ve ilmi bilgiyi toplumun ihtiyacı olacak şekilde harmanlamış ve bir söylem oluşturmuştur. Bunun üzerine toplum kabul etmiş ve yaptıkları ibadet edimlerini içselleştirmiştir.

Yeni tarihselcilik kültürün toplum üzerindeki etkisinin farkındadır. Dolayısıyla kültürün bir dayatmalar sistemi halinde gelişini kolaylaştıran kurumlardan birinin de dini topluluklar olduğunu savunmaktadır. Bireyin kabullenmek istemediği bir görüş ya da davranışın din kavramı altında ona dayatılması halinde toplumsal açıdan fark edilmemektedir.

Koyunların genlerinin değiştirilerek insan geni eklenmesi hadisesinin toplum arasında tepki uyandırması sonucunda dini otoriteden bir onay alarak insana benzeyen koyunlarında yenebileceğine dair genel bir kabul oluşturmak istenmiştir. Böylece dini normların içinde bulunmayan bir kural, duruma ve zamana göre yeniden şekillenmiş ve kültüre eklenmiştir.

Bu genler ile oynanmasının sonucunda tam anlamıyla insana benzeyen ancak hissiyat olarak koyun benliğinden vazgeçememiş bir nesil meydana gelmiştir. Bunlardan lider konumunda bulunan Alexander gerçek adı Stentor Valens, insanlar karşısında varoluş mücadelesi vermektedir. Annesi insan babası ise ‘insansı koyun’dur. İdeolojisini eserinde şöyle belirtmektedir: “Yapacakları iki aşamada özetlenebilirdi: Bir, koyunları toplum olarak dönüştürmek, insanlardan farksız, fark edilemez bir duruma getirmek. İki, koyunların gezegen düzeyinde hak ettikleri saygın yeri almalarını sağlamak. Gerekirse söke söke, savaşarak almak!” (Erdem, 2017: 69-70).

Etkinliğini sağlamak için boynuzu olmamasına rağmen babasının hologramını kullanarak ideolojisini yaymaya çalışmaktadır. Babası daha önce koyunların lideridir. Monarşik bir sistem üzerine kurulmuş düzenleri vardır.

Toplumsal bilge kişisi ve tarihçisi Aristotheles Philomeliensis kendi ideolojisine göre toplumsal durumu değiştirmektedir. Alexander ile düşüncesi tam anlamıyla birbirine uymamaktadır. Hâkim güç ile bilgi ortak noktada buluşmamaktadır. O düşüncelerinin toplumuna etki etmesi için liderlik soyuna da ihtiyaç duymaktadır.

Koyunların yaşam standartları bakımından insanlarla aynı olmasını isterken fiziksel olarak değişmek istememektedir. Türler farklı ama toplumsal olarak eşitliği savunmaktadır. İdeal olanın kendi düşüncesi olduğunu belirtmektedir. Tüm koyunlar insan olursa savunacak bir değerleri kalmayacağını düşünür. Koyunlarında kültürü, kendi soylu sınıfları ve hiyerarşileri vardır. Sınıflar arası mücadeleleri bulunmaktadır. Onlarında yenilikçi ve tutucuları vardır.

Alexander katatonik bir duruma girmiştir ve hareket edemiyordur. Bu durumda topluluk onun hareketsiz bedeninden bir ilah gibi güç almaktadır. İdare kardeşine geçmişse de Aristotheles halkın Alexander’a karşı olan sevgisini şu şekilde kullanmak istemektedir:

“Tabii, bak şöyle düşün; elimizde öyle bir güç var ki bir orduya bedel. Neredeyse tek başına üç bin kuğuyu, dört yüz gümrükçüyü, bir savaş siborkulunu ve bir kubaşını yere serdi bu güç. Şimdi bu gücü tekrar koyun gücü sınırları dahiline çekmek toplumumuz için iyi mi olacak? Oysa elimizde, el altında bulunduğu sürece, bu tip tehditlere pekâlâ cevap verebileceğiz. Her savaşta ne koçlar kırılıyor! Bu kayıpları minimize etmek, hatta sıfıra indirmek mümkün gözüküyor. Bu, işin askeri tarafı. Bir de bununla alakalı olan siyasi tarafı var. Bu canavar... Şey, bu gücün elimizde olduğunu bilen insanlar bize bir miktar da olsa daha dikkatli yaklaşır. Öyle zırt pırt üzerimize asker çekmek. Değil mi?” (Erdem, 2017: 274-275)

Aristotheles yalan dolandan oluşan ‘mor kitap’ hazırlamak istemektedirler. İçerik şu unsurları eklerse daha etkili olacağını düşünür:

“Şey, Digenes Alexander veya İslamist kesimi de düşünerek İskender-i Dücan diye bir karakter yaratalım, hani iki canı varmış da bir türlü ölmüyormuş, Paflagonya’da bulduğumuz bir lahitteki kemiklerden çıkarttığımız DNA sayesinde üretmişiz, hizmetimizdeymiş. Kökü de bizdeymiş, ihtiyaç olursa daha da üretebilirmişiz! Adamların biraz tırsması gerek, değil mi?” (Erdem, 2017: 276)

Toplumun siyasi ve dini görüşleri kullanılarak bir algı oluşturulmaya çalışılmaktadır. Gücün etkisi dağıtılırken, mitik bir atmosferle topluma inanacağı bir kahraman vermektedir. Bu durumda karşıt gelme, başkaldırma eylemleri engellenerek korku ile kontrol altında tutulmaya çalışılmıştır.

Kurul, koyunlarla arasında çıkacak olan savaştan önce, Kurban Bayramı'nda kesilmelerinin bütünüyle yasaklandığına dair bir haber yapmak istemektedirler. Aralarındaki gerginliği yumuşatıcı bir söylemle 'insansı koyunlara' boynuzlarını ameliyatla aldirmaları karşılığında kendi platformlarına göç etme imkânı tanıyacaklardır. Koyunların varlık mücadelesi içerisinde asıl benliklerinden kopmalarını sağlayıp asimile etmeyi amaçlamaktadırlar. Burada boynuz koyun olmanın varlıksal bir işareti olduğundan bunun kaldırılması planlanmaktadır. Eğer bu parçaları kaldırılırsa insanlaşma süreci daha da hızlanacaktır. Bu durum Foucault'un şu görüşüyle açıklanabilir:

“XVI. yüzyılda, işaretlerin şeylerin üzerine, insanlar onların sırlarını, doğalarını veya erdemlerini açığa çıkarabilsinler diye konulduklarına inanılıyordu; fakat bu keşif, işaretlerin nihai amacından, varlıklarının meşrulaştırılmasından başka bir şey değildi; bu onların mümkün ve herhalde en iyi kullanım biçimleriydi; fakat var olabilmek için bilinmeye ihtiyaçları yoktu: sessiz kaldıklarında ve kimse onları fark etmediğinde bile, tutarlıklarından hiçbir şey kaybetmiyorlardı.” (1994: 101)

Koyunlar arasında bir simge halindeki boynuzun kaldırılması toplum arasında gücün bir işaretidir. Alexander'ın boynuzu olmasa da özü itibarıyla kendini koyun olarak hissetmesi bu işaretin yokluğunun, özüne tesir etmediğinin göstergesidir. O kendi içinde bu simgeye sahip olmasa da tutarlıdır.

Kültürel anlamda Osmanlı'nın izleri üzerine kurulmuş eserde İmtiyaz ve Mezit karakterleri ortak bir geçmişe sahiptirler. Trivia, Mezit'e Fatih Sultan Mehmed diye birinden örnek alınarak tasarlanıp, tasarlanmadığını sorar. “Eksik söylüyorlar. Osmanoğulları sülalesi üyelerinden alınan DNA örneklerinin uzun yıllar işlenmesi sonucu ortaya çıkmış gerçek bir Fatih klonuyum ben ” (Erdem, 2017: 263) cevabını alır. Eser ilerledikçe ana kurgunun Osmanlı İmparatorluğu'na doğru kaymaya başladığı görülmektedir.

Mezit Bey sosyal çevresi ve kültürel anlamda sıkıntıları olan biridir. Kökleri konusunda kimlik problemi yaşamaktadır. Kategorize edilmekten, politik görüşlerinin sorgulanmasından, sosyal kökeni ve ailesi hakkında konuşmaktan hoşlanmamaktadır. Ona dayatılan kültürü daha anlamlandıramamıştır. İçinde bulunduğu dünyada kontrolü kendi elinde değildir.

Jocelyn Angelus bir Huri³'dir. *Kur'ân-ı Kerîm*'de ed-Duhân (55), et-Tûr(20), el-vâkıa(22), er-Rahmân(72) gibi ayetlerde bir ödül şeklinde geçen bu kavram için, yazar İslami

³ Cennet kadınlarını ve onların güzelliğini ifade eden bir tabir. (Durmuş, 1998:4)

bakışın yüklediği anlamdan ziyade postmodern metinlerin dini olgulara alaycı yaklaşımını uygulamıştır. Okyanusya'dan tayini çıktığı için gelmiştir. Yaşadığı şeyler yapısı gereği silinmektedir böylece yaşamına sorunsuz devam etmektedir.

Uykularını dahi başkasına uyutmaktadır. Zamanla kurulda olup bitenleri sorgulamaya başlamıştır. Köroğlu Dağları'nda koyunlarla beraberken 'solunum U'su ve 'zencefil' kullanmadan nefes alabildiğini fark etmiştir. Bu durumu yazar şöyle aktarır: "Sakın bu solumak için zencefil kullanılması gerektiği de büyük bir yalan olmasın? Bu yalanı ortaya atmak ve sürdürmekte kimin çıkarı olabilirdi ki? Basit bir huri olarak bunların hepsini bilmesine olanak yoktu. Yavaş yavaş öğrenecekti" (Erdem, 2017: 153).

İçinde bulunduğu dünyada özne durumunda olan Huri, kurulun yüklediği misyon ile nesne haline dönüşmektedir. "Yeni tarihselci bir eleştirmen genellikle ötekileştirilmiş, sessizleştirilmiş ya da kendisini ifade ya da temsil etmesine izin verilmemiş grup ya da kişilere özel bir ilgi duyar ve öncülüğünü üstlenir" (Geçikli, 2010: 34) görüşüyle değerlendirildiğinde kadının meta haline dönüştüğü, duygularının elinden alındığı bir profil ile karşılaşılmaktadır. Âşık olduğunu dahi anlayamayacak kadar duygularından uzaklaştırılan Jocelyn otorite tarafından kullanılmaktadır.

Kurul yeniden acil bir durumdan dolayı toplanmaktadır. Yeryüzü ikinci kez bir felaketle karşı karşıyadır. Bir Karadelik'den dolayı yer kürenin kutupları değişecek, fiziki olarak tepetaklak bir coğrafya oluşacaktır. Ülkenin doğusu kuzey, batısı güney olacaktır. Türkiye daha sıcak bir iklime doğru evrilerek bütün ülkelerin yerleri değişecektir. Bu yeni felaketin üzerinden yeniden yapılanma çalışmalarını devam ettiren kurulda Güven Kaplangı'nın şu sözleri kanunu nasıl kullandıkları açısından örnek teşkil etmektedir: "Şey, orası öyle de, aşikâr yapmıyoruz bunu. Bu bir... İkincisi de, istediğimiz zaman, istediğimiz kanun maddelerini, istediğimiz kişi için çalıştırmıyor muyuz biz hep? Biz kullanırız, ama o kullanamaz yani. Zamanı değil midir? Sizce?" (Erdem, 2017: 313).

Bu 'sembolorokrasi' sisteminde kurallar bir kişiye göre konulup kaldırılabilir. Bu durum akla otokratik bir düzeni getirmektedir.

İkinci felaketten sonra sular çekilmiştir. Adalar bölgesi olan 'Stanbulda' yeni bölgeler açığa çıkmıştır. İstanbul Büyük Şehir Belediyesi'nin adının geçtiği bir plaket bulurlar ama hiç kimse ne demek olduğunu bilmiyordur. Tarih bozulmuştur ilk tufandan sonra meydana gelen değişiklikler bir kültürü yok etmiş, metinler yeniden kurgulanmış ve geçmiş gerçekliğe ait ne varsa kayıtlardan silinmiştir.

Kurul içindekiler çevresinde gördükleri binalara ve yazılara garip garip bakmaktadırlar. Yazarın romanlarında Osmanlı Devleti'ne yaptığı göndermelerden biri olarak karşımıza

Topkapı Sarayı çıkar. 19. yüzyıla kadar Osmanlı sultanlarının resmi ikametgâhı konumunda olan Topkapı Sarayı Fatih Sultan Mehmet tarafından Boğaz ve Marmara Denizi'ne hâkim olmak amacıyla yaptırılmıştır. Dolmabahçe Sarayı'nın yapımından sonra artık burada yaşamamışlar ancak bakımı ve önemi noktasında ilgilenmeye devam etmişlerdir. Sembol olarak Padişahlar nezdinde önemini korumuştur.

Kurul ikinci tufandan sonra döndüğü 'İnsulapol'un altında aslında köklü tarihi olan Osmanlı olduğunu görür. Romanda yazar yeni medeniyeti buradan başlatarak öze dönüşüne önemine vurgu yapmıştır. Kültürün ve geleneğin bırakılıp modernizm çerçevesinde kurulan bir dünyanın sonucu itibarıyla bir distopya ile sonuçlanacağını haberini verir.

Antik kökenli bir kültür sergileyen koyunların aklına kurtuluşun 'Metropolis'e gitmekte olduğu gelir. Aristotheles bunun gerekli olduğunu ve İsrailoğulları için Eriha⁴ nasıl önemliyse burası bizim için önemlidir diyerek toplumu din algısı ile yönlendirmiştir. Bu durum okura şu şekilde gösterilmektedir: "Aristotheles, yapacağını yapmış, dini inançları güçlü koyunları kutsal bir göndermeyle avlamıştı" (Erdem, 2017: 327).

Kurulun önem verdiği Topkapı Sarayı koyunlar tarafından 'metropolis' olarak bilinmektedir. Çünkü onlar Antik kökene sahip bir kültüre yaslanmış şekilde kurgulanmışlardır. Merkezi ele geçirmenin tüm devleti ele geçirmek olduğunu düşünen koyunlar oraya yönelir. Aristoteles, Topkapı Sarayını bilmeyen Alexander'a güç açısından değeri yüksek bir yer diyerek açıklama yapar.

Kendi toplumu arasında bilgiyi elinde tutan kişi olan Aristotheles mekâna sahip olmanın güce sahip olmak gerektiğini bilmektedir. Bunun için bir an evvel kayıp şehir Atlantis benzetmesi yaptığı eski İstanbul'u ele geçirmeye çalışmaktadır. Alexander kurulun burada karşısına çıkacağını düşünmektedir. Bu durum karşısında Aristoteles şu şekilde bir yorum yapar:

"Bak, o zaman kıvılcık kıyamet kopar. İmtiyaz Bey'in böyle bir zemine kayacağını hiç sanmıyorum. Daha Hint alt kıtasındayken yazdığı bir manifestoyu okumuştum bir zamanlar; bütün sosyo-politik sistemler çöker. Unutma, burayı önemli kılan biz değiliz. Bu kuralları biz koymadık! Bir düşün, kendilerinin de çok önem verdiği bir sembolü takmayacaklar, hiç o zaman bir sembolokrasiden söz edilebilir mi?" (Erdem, 2017: 333)

Sembolik açıdan önemli olan mekânlardan birisi olan Topkapı Sarayına gelmişlerdir. 'Siborkul' kendi sisteminden yaptığı araştırma neticesinde: "Topkapı Sarayı: Tarihteki on altı büyük Türk İmparatorluğunun sonuncusu ve en büyüğü olan Osmanlı İmparatorluğu'nun idarî mükemmeliyetinin en büyük sembolüdür..." (Erdem, 2017: 337) sonucuna ulaşır.

⁴ Eriha, MÖ 10.000'lere dayanan tarihi ile yer yüzündeki en eski yerleşim yerlerinden biri olup, Kudüs'e çok yakındır. (Çelebi, 2023: 1)

Yeni edindiği bu bilgilere anlam veremediğinden daha da araştırarak Türkiye toplumunun 3000 yıllarında demokrasiyi bırakıp, ‘sembolorokrası’ye geçtiğini öğrenir, tarihçiler Topkapı Sarayı’nda yeniden seremoni kuralları oluşturmuştur. Bu sistemde elli yılda bir ‘Survivor’ tarzı bir yarışmayla yürütmenin başı seçilmektedir.

Açığa çıkan yeni şehrin ‘Survivor’ kuralları doğrultusunda hareket eden kurul ve koyunlar, son yaşanan felaketin de bir ‘Survivor’ olduğu gerekçesiyle ilk gelen koyunlardan Alexander yürütmenin başı olarak seçilmiştir. Kurul İstanbul kentinde kalmıştır. Koyunların istedikleri gibi toplumda yer edindiğini düşünseler de zamanla Alexander bulunduğu konumu sorgulamış ve otoritesinin bir şeye hizmet etmediğini fark etmiştir. Koyunlar bu yeni düzende kimliklerini yalanlarla silmiş, insan soyundan geldiklerini iddia etmişler ve boynuzlarını kestirmişlerdir.

Gerçek tarihsel verilere bakıldığında Lozan Antlaşmasıyla Romanya’ya bırakılması onaylanan Adakale, Tuna Nehri’ne yapılan barajlar sonrası sular altında kalmıştır, romanda bu tarihsel gerçeklik çerçevesinde karşımıza çıkan bölge tufan sonrası tekrardan açığa çıkmıştır ve kurul üyesi Equalstone tarafından eski sahibine yani onlara verilmesi gerektiğini savunulur. Yeni tarihselci görüş çerçevesinde bakıldığında tarihsel bir gerçekliğin yeni bir kurgusu söz konusudur. Tarihi kaynakları bir anlatı şeklinde okura sunan tarihçilerin her birinin olayları algılaması ve değerlendirmesi farklı olacağından kuram bir olay ile ilgili diğer kaynaklara da bakılması gerektiğini savunurken edebi metinleri de bunların içine dâhil eder.

Bir döneme ait yazılmış bir romanda da o döneme ait bilgiler bulunacağını düşünen yeni tarihselci eleştiri nazarında, yazar da tarihçi konumundadır bu sebeple yazdığı metine içerisinde tarihsel bir bilgi var gözüyle bakılması gerektiğini savunur.

Bu dönüşümün içinde bilginin merkezi olan Aristoteles kendini kaybetmiş ve eline geçirdiği yeni güç dengesinde kurulla ortak çalışmalara girmiştir. Dejenere ve deformasyona uğrayan bu kültürle amacına ulaşamadığını gören Alexander: “Hocam, tarihimiz unutulacak, yitip gidecek. Kimliğimiz, benliğimiz hepsi yele gidecek. Bu düşünce seni hiç incitmiyor mu?” (Erdem, 2017: 379) sorusuyla acısını belli eder.

Bedenleri, sosyal olarak yaşantı ve davranışları değişen koyunların biyolojik ve sosyolojik bakımdan asimilasyona uğradığı görülür. Genetik asimilasyon⁵ sonucunda bedensel değişime uğrayan koyun topluluğunun büyük tufandan sonra kurulan yeni ülkede şu şekilde davranmışlardır:

⁵ **Genetik asimilasyon**, genelde kimyasal maddeler, aşırı ilaç kullanımı veya radyasyon gibi çevre şartlarıyla oluşan ve doğuştan gelen teratojen bozuklukların ya da kusurların, yapay seçim veya doğal seçimle birlikte aynı fenotipik değişikliklere ve genetik koda sahip olan yeni türler oluşturmak için kullanıldığı sürece verilen isim (https://tr.wikipedia.org/wiki/Genetik_asimilasyon, (erişim Tarihi: 23.08.023)

“Yeni kayıtlar oluşturulurken büyük bir pişkinlikle yalan söylemiş, yıllardır kentte oturduklarını, insan soyundan geldiklerini iddia etmiş, kendilerini sisteme öyle kaydettirmişlerdi. Bunlardan bazıları insan gibi görünmek uğruna büyük zahmetlere giriyordu. Boynuzlarını ameliyatla kestirmek veya tüylerini aldırarak gibi nispeten kolay operasyonlar bir yana, ciddice kol, bacak, kafa gibi organ nakline kalkışanlar bile vardı.” (Erdem, 2017: 377)

Bir topluluğun varlıksal anlamda simgesi olan uzuvların dahi kaybolması onların kültür içinde sınıflarının yok olması halinde karşımıza çıkmaktadır.

“Bourdieu ayrıca toplumsal sınırların kurumsallaşma derecesinin, sınıflar arası çatışmanın durumuna göre değiştiğini savunur. Sınıf sınırlarının kurumsallaşması, tek tek grupların, toplumdaki bölünmeler hakkındaki görüşlerini meşru diye dayatma yönündeki görece simgesel iktidarına bağlıdır. Bu, sınıf mücadelesinin simgesel boyutunu inceleme gerekliliğine işaret eder, çünkü sınıf kimliğinin kendisi, maddi olarak oluşmuş olmasının yanı sıra bir algı ve tasavvur nesnesidir.” (Swartz, 2011: 208)

İktidar konumundaki kurulun toplumdaki grupları kontrolünde tutup, meşru saydığı görüşlerini empoze etmeye çalışarak sınıf sınırlarını elinde tutmaktadır.

Eserde kurmaca bir dünya içerisinde birçok yeni tarihselci unsurun olduğu saptanmaktadır. Hâkim görüş merkezi otoritenin etkisiyle oluşturulmaktadır. Kültürel unsurların toplum arasında etkileşime girmektedir. Yazar romanda kurguyla yeni bir tarih oluşturarak kendi hâkim görüşünü karakterler vasıtasıyla okura aktarmaktadır. Medyanın toplum nezdinde, örtük kalan duruşunun fark edilmesi gerektiğini eleştirel bir bakış açısıyla dikkat çekmektedir. Ve böylece düşünmenin, bireysel sorgulamaların önemi vurgulanmaktadır.

2.2.2. Uno Mastica alla Turca

Y. Hakan Erdem’in 2004 yılında Doğan Kitap’tan çıkardığı eser, tarihi bize yeniden anlatmaktadır. 12 bölümden meydana gelen kitap 388 sayfalık hacimli bir eserdir. Bugün ve geçmiş arasında kurulan bağ ile Hazarlılar’ın bir Köktürk tarafından birleştirilerek topluluk haline geldiğini göçler ile Türkiye coğrafyasının oluştuğunu anlatan kurgusal bir eserdir. Kitabın kahramanı ve bazı bölümlerinin *Dede Korkut Hikâyeleri*’nden esinlenerek oluşturulduğu görülmektedir. İçerisinde Türk kültüründen motiflere sıkça rastlanılmaktadır. İki farklı dünya iç içe kurgulanmıştır. Bunlar arasında Türk Mitolojisinde Albastı olarak bilinen Albız okur ve yazar arasında olduğu gibi ayrıca roman içerisinde de zamanlar arasında bağ kurmaya yardımcı olmuştur.

Argun Afaki isim bilimine merak sarmıştır ve bu yolla Türkiye’de yaşayan Yahudi kökenli Türkleri bulacaktır. Uno-mastik İthalat-İhracat’ın sahibi ve genel müdürüdür. Sakız paketleri içine eklenmiş kelimelerin anlamları üzerinden toplumsal bir algı yaratarak veri akışı sağlamaktadır. Bir sakız alan yeni bir kelime öğrenip daha sonra içinde bilmediği bir kelime çıktığında yeni bir sakız satın almak zorunda kalmaktadır.

Burada kullanılmak üzere sürekli bilgi topladığından artık aklını sadece hangi kelime gerçekten Türk kökenli, hangi kelime değil onunla meşgul etmektedir. Eskiciden içi delik bir taş satın alır. Taşın içinden sis ve kül bulutu şeklinde ateş maddeli bir Albız çıkmaktadır. Çalışanı ve damadı Tankut ile ona Türk tarihi sorarlar ve kitabın ikinci kurgu dünyası bu şekilde başlar.

Tengere Tardu Tigin burada okuru karşılar. Bilge Kağan'ın soyundan gelmektedir. At sırtında yolculuk yaparak batıya doğru gitmektedir. Ötüken yurdunda karmaşa hâkimdir. Köktürkler kutlu Ötüken Yış ormanına saklanıp birbirleri ile bağlantılarını kopartmıştır. Zamanla atını sürdükçe kendi soyunun varlığından kimsenin haberdar olmadığını görür. Kaçıp buralara gelen Köktürkler de aslını unutmuştur.

Tengere bu uzun yolculuğunda yazılı Töreyi bir kurganda bulur. Yoluna devam ettikçe onu 'Maşiah' olarak bekleyen halk ile karşılaşır. Geldiği bu yöre 'Sarkel'dir. Hazar, Oğuz ve Urum olarak üç boy'un olduğu bir topluluktur. Yahudi dinine mensupturlar. Aralarında kendini Aktürk diye tanıtan aslında Köktürk olduklarını gizleyenler de vardır.

Bu toplum onları tarihlerinde birçok dine mensubiyetleri olduğundan dönme olarak tanımlar dolayısıyla gelen Köktürk olduğunu söyleyemez. Bayındır Han zorbalıkla yönetimdedir. Tengere'nin kurtarıcı olduğuna inanırlar bu yüzden otoritesi elinden gitmesin diye Han tarafından 'güç kulesi'ne kapatılır. Bu meseleyi aslında toplumu oyalamak, otoritenin lehine sonuçlandırmak istediklerini fark eder. Eşi Selcük'le burada tanışır ve beraber olur. Halk arasında yayılan mitik bir söylemle varlığı ilahlaştırılan Tengere kuleden çıktığında Bayındır Han'ı yener ve o yörede ona katılmak isteyenleri alır doğuya doğru göç eder. Doğu Tengere'nin kökenidir.

Aslına doğru yolculuğa çıkar, halkıyla diğer boylarla savaşır. Müslüman olan 'Cend' şehrine gelir. Burası çok güçlü bir topluluk değildir ancak bu din gittikçe yayılmaktadır. Yahudiliği bırakıp Müslüman olmayı teklif eder ancak ailesi ile çatışır. Karısı ve çocukları batıya 'Urum'a bizim bugün bildiğimiz Anadolu coğrafyasına vaat edilmiş topraklara gelmek isteseler de o bu duruma karşı çıkar. Eserde ailesinden ayrılıp tekrar doğuya, başladığı yere doğru at sürer ve Müslüman olarak kaybolur. Ailesi batıya Türkiye coğrafyasına gelir.

Hazar, Köktürk, Oğuz ve 'Urum' topluluklarının bir tarihi şeklinde anlatılan bu eserde, Tankut karakteri Argun Afaki'yi öldürür. Albız'ın yardımıyla kaçmaya çalışsa da onun tarafından oyuna getirilir. Mitolojik kahraman olan Albız eserde kendisine güvenilmemesi gerektiğini söyler. Çünkü o bir şeytandır ve insana istediği şeyi verir. Yakalanmamak için kaçarken yağan yağmurun tesiriyle ateşi söner ve taşına hapsolarak ölür.

2.2.2.1. Romanda Yeni Tarihselci Kültür, Bilgi-Hakikat ve Söylem

Argun Beyin ‘Argun Sakız’ olarak çıktığı yolda linguist eniştesi vesilesiyle ‘onomastik’ (bir sakız) halini alan isim serüveninde şirketin sakız ambalajları için toplamış olduğu veri deposu bir ansiklopedi halini almıştır. Bu bakımdan o, bilgininin başında duran ve onu kendi hâkim gücü çerçevesinde yönlendiren olarak hikâye boyunca karşımıza çıkmaktadır. Şirketini bir bilgi toplama merkezi haline dönüştürmüş on üç kişilik ekibine ‘okumuşlar’ adını takmıştır. Zamanla bu sakız projesi ‘özel ad bilimi (onomastique)’ haline dönüşmüştür.

Türkiye tarihinde bilinen en gizli meselelerden Sabataycılık konusu eserde Argun Afaki’nin teorisi altında karşımıza çıkar. Bu oluşum Yahudilik çatısı altında çıkmıştır ve şu şekilde açıklanabilir:

“Sabataycılık 17. yüzyılda Osmanlı coğrafyasında Sabatay Sevi önderliğinde ortaya çıkmış mistik karakterli Mesihçi bir hareket olup, Yahudi inancında yer alan Mesihçi hareketlerin en etkili ve devamlı olanıdır. Sabatay Sevi o dönemde Yahudilerin içinde bulundukları meşakkatli ve baskıcı durumdan da istifade ederek beklenen Mesih olduğunu ve tüm Yahudileri İsrail’de toplayacağını vadederek Mesihliğini ilan etmiştir.” (Aka, 2009: 1)

Argun Bey bu konu hakkında aklını sürekli meşgul ederek sakızların içeriklerine Yahudilik ile bağlantısı olabilecek kelimeleri arıyor ve yazıyordu. Herhangi birinin adından ya da soyadından gizli bir Yahudi olup olmayacağı konusunda varsayımlar üretiyordu. Bilgilerini de şöyle bir teoriye oturtmuştur:

“Teori basit, anlaşılır, temiz ve sadeydi: Sabetay Zevi’nin takipçileri hâlâ vardı; eğitilmiş, zengin ve çok güçlüydüler. Bunlar görünürde Müslüman olmalarına karşın, gizli inançlarının bir arada tuttuğu bir klik olarak faaliyet gösteriyor ve toplumun kilit noktalarında birbirlerini kayırlı kollayarak yüzyıllardır güzel ülkemizi ve belki başka yerleri de yönetiyorlardı. Nokta.” (Erdem, 2004: 36)

Tarihte gerçekleşmiş bir olayın sanki burada Argun tarafından kurgulandığını görmekteyiz. Yazar gerçekten olduğu düşünülen bir teoriyi değiştirmeden eserinde kullanmış onu eserin içerisinde yeniden tarihsel bir unsur gibi kullanmıştır. Kuramsal değerlendirildiğinde, metinlerin tarihsel unsurlar olarak daha sonraki dönemlerde karşımıza çıkabileceğinin göstergesidir. Bir olay ya da eser yeni tarihselci kurama göre daha sonradan farklı bir şekilde başka birisi tarafından yazılabilir. Olayın eksik kalan yönleri de bu çerçevede tamamlanabilir. Böylece tarihsel bir olay olan Sabetay Zevi meselesi yeniden bur kurgusal atmosferde karşımıza çıkmaktadır.

Argun’un kullandığı onomastik⁶ bilimi karşılık olarak ‘ad bilimi’⁷ ne denk gelmektedir. Bu bilim sayesinde bir şeyin adına bakarak kökeni hakkında bilgi sahibi olunabilmektedir.

⁶ “Adbilimi, isim bilgisi.” (Doğan, 2011: 1335)

⁷ “İsimlerin anlam, köken bilgisine (etimoloji) ve yapısına duyulan ilgi, dilbilimin bir alanı olan onomastik (adbilim) alanının gelişmesine yol açmıştır.” (Turan, 2021: 104)

Böylece toplumdaki gizli Sabetay Zevi'nin takipçilerini bulacaktır. Sakızların içine eklediği kelimelerden okuyanın yeni bir kelime öğrenmesini sağlayıp ardından bu kelime hakkında çıkarımlar yapmaktadır. Bu sayede kelimeleri takip ederek, kökenleri hakkında bilgi sahibi olmanın verdiği cesaretle vardığı bu teorileri kullanarak kendince bir hizmet yapmak niyetindedir. Bilgiyi üreten ve algı yönetiminde kullanan otorite olarak karşımıza çıkmaktadır.

Argun Bey bilgi toplama yolculuğunda verileri analiz ederken birçok şeyin aslında görüldüğü gibi olmadığını fark etmiştir. Tüm araştırmalarını bitirdikten sonra bilgi toplamak için halka ve toplumsal kültüre yönelmiştir.

“...Okumayacağız, çünkü biz artık kesin başvuru kitabını, başvuru kitaplarının ağa babasını kendimiz yazacağız! Kullanacağımız yeni kaynaklara gelince: Sözlü ve yazılı birtakım kaynaklara başvuracağız. Dilin kendisi, şarkılar, türküler, atasözleri... kaynağımız olacak Televizyon ve radyo izleme grupları kurulacak. Günlük gazetelere, haftalık veya aylık dergilere, magazin basınına başvuracağız...” (Erdem, 2004: 42)

Kültürün toplumsal etkileşimdeki öneminin altını sıklıkla çizen yeni tarihselci bakış açısıyla Argun'da toplumu yönlendirirken kültürden faydalanmıştır. Toplumların özelliklerini anlamak için kültürlerini iyi bilmek gerekmektedir. Milli kodlar olarak karşımıza çıkan bu özellikler sosyolojik değerlendirmeler yapabilmek için önem taşımaktadır. Bu yüzden sakız içindeki bilgileri aktarırken şöyle yol kullanmıştır:

“Argun Bey, toplumumuzun henüz şiir aşamasında olduğu yalın gerçeğini dikkate alarak, sakız kâğıtlarındaki bilgilerin düz yazı ile değil, manzum olarak verilmesinin daha iyi olacağını düşünmüş, her zamanki gibi haklı çıkmıştı.” (Erdem, 2004: 27)

Tarihsel kaynaklara bakıldığında sözlü kültür döneminde toplumlar bilgilerini akılda tutmak amacıyla kafiyeli ve manzum bir şekilde söylemişlerdir. Şiirsel bir üslupla yazılan bu bilgiler içeriğinde yeni kelimeler barındırdığından kişiler bu bilgiye erişebilmek amacıyla tekrar sakız satın almak zorunda kalıyorlardı.

Her dörtlüğün içine yeni bir kelime eklenerek bir sonraki adıma geçilmesi sağlanıyordu. Böylece bilgi üretilip, bir otorite şeklinde topluma aktarılıyordu. Toplanan bilgiler ansiklopediler haline getirilip, gazeteler aracılığıyla dağıtıyordu. Şirketinin birçok departmanı olsa da gizli şekilde bu iş için çalışıyordu. Bilgi üretimi bu yapıda katlara ve birimlere bölünmüştü. Tamamına ise yalnızca o hâkimdi. Metinde bu durum şöyle açıklanmaktadır:

“İnsanların bilgiye açlığının sınırsızlığı, kişilerin hafızalarında tutabileceği bilgilerin sınırlılığı, Argun Bey'in atmaca dikkatinden kaçmamış, sakız kâğıtlarına doyurucu açıklamalar yapabilmenin yolunun bu bilgiyi edinmekten geçtiğini anladığı için Tankut'a emretmiş, bulabildikleri her türlü referans kitabını dördüncü ve beşinci katlara doldurmuşlardı.” (Erdem, 2004: 27)

Bilgiye hâkimiyet artık bilinçsiz bir şekilde veri üretimine neden olmaktadır. Kendisi bu durumun farkında olmadan tamamen esiri olmuştur.

Kültürel yaklaşımla elindeki hayal taşına yönelmiş ve karşısına Türk kültüründe önemli bir yeri olan Albız⁸ çıkmıştır. Yapısı ateşten olduğu var sayılan bu mitolojik karakterin bir tarih anlatıcı olarak işlev yaptığı görülmektedir. Şeytani özellikleriyle anlatıyı yönlendirmektedir. Okur nezdinde şeytanın anlattığının doğru olup olmadığı roman sonuna kadar merak uyandırmıştır.

Yeni tarihselci kuram tarihçinin aktardığı verilerin bilinçli ya da bilinçsiz birtakım etkiler taşıdığını düşündüğünden bu bilgilere şüphe ile bakmaktadır. Dolayısıyla Argun Bey ve Albız şahsi çıkarlarını bilgilere yansıttıkları için şüphelidir. Argun gizli Sabataycılar bulacak; Albız ise ‘Hayal Taşı’ nı alıp özgürlüğüne kavuşacaktır.

Yeni tarihselci unsurların ağırlıklı olarak tespit edildiği eserde, kültürel atmosfer orta Asya Türk kültürü çerçevesinde şekillenmiştir. Metinde Köktürklerin Ötüken Yış ormanında saklanıp, batıya doğru gittikçe asimile oluşları anlatılmaktadır. Merkez olarak Türkler için önemli konumda olan Ötüken hakkında çeşitli yorumlar ve çalışmalar yapılmış, şu şekilde yaygın olarak kabul edildiği görülmektedir:

“Ötüken, iktisadî ve stratejik konumu sebebiyle Hun devletinin başkenti olmuş, hem birinci hem de ikinci Gök Türk İmparatorluğunun başkenti ve kutsal vatan sembolü durumuna gelmiş, ayrıca Uygur Türk devleti ile Cengiz devletine de başkentlik yapmıştı. Orhun-Yenisey yazıtlarında ormanlık ve dağlık bir yer olarak belirtilen Ötüken Aşina boyunun tözü olmalıdır.” (Aydemir, 2010: 3)

Ötüken kavramı yazıtlarda geçmiş olması sebebiyle çevirilerde karşımıza çıkmaktadır. Türklüğün merkezi ve kutsal noktası olarak kabul edilmesi onu romanların tarihsel materyalleri arasına taşımıştır. Bu sebeptendir ki incelediğimiz bu romanda kahramanın yolculuğunun başlangıç ve dönüşte varmak istediği nokta olarak görülmektedir. Yusuf Hakan Erdem bir tarihçi olarak bu eserinde İslamiyet öncesi Türklere ait motifleri sıklıkla ve metinlerde geçtiği şekilde işlemiştir.

Metinde Köktürklerin yolculuğu ve varoluş kaygısıyla uğradığı kökensel değişim kurgusal bir çerçevede aktarılmaya çalışılmıştır. Eser içerisinde *Dede Korkut Hikayeleri* ’nin kahramanlarından yararlanıldığı görülmektedir. Üslup olarak da bu hikayelerden yararlanan sanatçı, bölüm başlıklarını da benzer şekilde atılmıştır.

Dede Korkut bilge kişi olarak tarih metinlerinde okurun karşısına çıktığı şeyliyle kurguya dâhil edilmiştir. Siyasi otoritelerin dengesini kuran kişi olarak boylar arasında sözü geçer bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Kurgusallık katılarak sanki bu hikayelerin arka

⁸ “And. Diğer Türk Boylarında görülen almiş/albıs adı verilen şeytani bir varlığın, kötü bir ruhun adıdır. Bu varlığın adı hakkında 16. Yüzyıldan beri Osmanlı metinlerinde ve Edirne Uzunköprü’de halk inanışları arasında görülür.” (Dilek, 2021: 67)

yüzünde aslında olaylar bu şekilde olmuştur izlenimi verilmiştir. Kuramsal açıdan, hikayeler için yeniden bir tarih yazmış gibidir.

“Patron olmak ve herkesin yalnızca bir kısmını bildiği işin her aşamasını birden görmek, Argun Afaki’yi bu bilginlerin en bilgini yapmıştı. Artık bilgisi öyle bir noktaya gelmişti ki, okumadan yazabiliyordu. Çoğunu ezberlediği referans kitaplarına bakmaksızın bütün maddeleri yazıyor, en yakası açılmadık sözün anlamını iki saniyede bozuk para ediyordu.” (Erdem, 2004: 28)

Etimoloji bilimini kullanıp insanların kökenleri hakkında yorum yaparak Türk, Müslüman, Sabetayist gibi analizler yapıyordu. Eserde sıklıkla adı geçen diğer bir isim Argun Beyin yardımcısı ve damadı Tankut’dur. Şirketteki çalışanların arasından sivrilmiş araştırmacı yazar olarak ün salmıştır. O da mesleki olarak bir tarihçi olmasa da amatör olarak tarih yazarlığı yapmaktadır.

Yazdıkları kimse tarafından eleştirilmemektedir. Sorgulanmadan toplum arasında kabul edilen görüşleri vardır. Yusuf Hakan Erdem içinde bulunduğu mesleki ortamında eleştirdiği kişileri bu şekilde işlemiştir. Tankut yazdığı ‘Sabataycı’ tarikatının sırrı hakkındaki kitapla şöyle bir yol izlemektedir:

“Bilgiye susamış Türkiye insanları hem bizleri kimlerin çekip çevirdiğini öğrendiler hem de resmi tarih ve resmi coğrafyanın öğrettiklerinin çöpe atılması gerektiğini. Mesela, resmi tarih, matbaanın Basmacı El-hac İbrahim Müteferrika tarafından 1727’de, Nevşehirli damat İbrahim Paşa zamanında memleketimize getirildiğini mi söylemiş? Tankut, bunun böyle olmadığını, matbaanın Mason İbrahim Müteferrika tarafından yine mason, hem de ilk mason Yirmisekiz Çelebizade Mehmed Said Paşa’nın sadrazamlığında (1755-1756), Galata mason locasının kararıyla Osmanlı’ya getirildiğini söylüyordu. Mesela, resmi coğrafya Artvin’in deniz kıyısında olmadığını mı söylemiş, Tankut, meşhur Dekabristlerden Rus İbrahim Paşa’nın Petersburg limanından ayrılarak kruvazörüyle birlikte Artvin’de Osmanlı’ya nasıl sığındığını anlatırken kibarca, coğrafyacıların kalbini kırmaksızın, dolaylı da olsa Artvin’in deniz kıyısında olduğunu söylemiş oluyordu.” (Erdem, 2004: 51-52)

Tankut böylece topluma aslında bilinmesi gerekeni örtük bir söylemle metin üzerinden aktarmıştır. Onun ve diğer yazarlar tarafından meydana getirilen eserlerin kimse tarafından sorgulanmadığı görülmektedir. Her kitap tarihe bir bilgi olarak kaydedileceğinden, bir sonraki dönemde okuyanlar olayları bu şekilde öğrenecektir. Yeni tarihselci görüş bu duruma karşı çıkmaktadır. Kuram bu yüzden metinlere de şüphe ile yaklaşp, mutlak bir sorgulama ile ele alınması gerektiğini düşünür.

Zaman içerisinde bilgisayar ve interneti de kullanmaya başlayan şirket, ‘*Encyclopedia Unomastica*’yı büyük bir bilgi deposu haline getirirler. Kuponlarla 703.11 haneye girmiş ve “Çoğu evde, huzurunda fısıltıyla konuşulan, görene hürmet telkin eden bir büyükanne edasıyla baş köşelere kurulmuştu ansiklopedi” (Erdem, Unomastica Alla Turca, 2004, s. 54). Böylece toplumun en kılcallarına kadar giren bilgi, iktidarı olan Argun Bey vesilesiyle kültürün arasında yerini almıştır.

Kitabın içindeki ikinci kurgu hayal taşı açıldıktan sonra karşılına çıkan Albızla başlamaktadır. Argun ve Tankut'un ilk sorusu şöyledir:

“Albız Dede, sen o zaman bizim kitaplardan bildiğimiz her şeyin on yüz milyon kat fazlasını ve doğrusunu bilirsin, bi yol de bakalım bize, mesela o hep merak ettiğimiz Salur Kazan, Dede Korkut, Bey Böyreğ gibi tarihi şahsiyetler gerçek mi? Mesela eski Uygur kağanları ne menem adamlardı? Sahi sen Uygurca da konuşabilir misin?” (Erdem, 2004: 85)

Bu soru karşısında Albız'ın onların sorularına göre şekil aldığı görülmektedir. Tarihçi olarak Albız'ın duruma göre şekil alması şüpheli olunması gerektiğini doğrular niteliktedir.

“Evlat, kendine gel ben niye Yağlakar olayım? Demin İbranice konuşurken Yahudi miydim? Çağırdınız geldim, sizin için tatlı uykumu bozdum, yatalı bin yılcık anca olmuştu. Uygurca konuş dediniz konuştum. Çabuk anlayasınız diye bildiğiniz bir şeyden bahsettim.” (Erdem, 2004: 86)

Buradaki konuşmayla Albız'ın tüm zamana hâkim bir konumda olduğu görülmektedir. Tarihi yaşamış olayın gerçekleştiği zamanda bulunmuştur. İki zaman arasında köprü görevi görmektedir.

Türklerin tarihini anlatmaya başlayan Albız, eseri 28 Mayıs Salı günü, 950 yılında başlatır. At sırtında Türk coğrafyasında geçer. Tengere Tardu Tigin bu bölümün ana kahramanı yani ‘Maşiah’ (mesih) dır. Türklerin beklediği kurtarıcı odur. Tarihsel kaynaklarda kıyamet öncesi gelmesi beklenen Deccal'den iman edenleri kurtaracağı inanılan kişi olarak karşımıza çıkan Mesih, Hristiyanlık'da İsa olarak karşımıza çıkmaktadır. “Yahudilerdeki Messiah inancı Hristiyanlardaki kurtarıcı İsa ve Müslümanlardaki mehdi inancına benzer” (Sarıtoprak, 1992: 29). Eserde Türkleri birlik altında toplayacak olan kişi beklenmektedir. Halk mevcut hükümdarın zulmünden bıkmıştır.

Siyasi otorite sürekli bir ‘Maşiah’ gelecek algısıyla toplumu oyalamaktadır. Dini söylem ile toplum oyalanmakta, mitik ve fantastik özellikler yüklenerek dikkat çekilmeye çalışılmaktadır. Birçok ‘Maşiah’ adında kurtarıcı geldiyse de yine otorite tarafından mevcut korku düzeni değişmesin diye öldürülmüştür. Bu yüzden dini ve siyasi otorite ortak bir çıkar ilişkisi içinde hareket etmektedir.

İkinci Doğu Köktürk devleti 742 yılında, içeriden ve dışarıdan birçok saldırıya uğramış ve Ötüken Yış karmaşaya sürüklenmiştir. Kutlu Ötüken ormanının içlerinde bir avuç Köktürk gizlice saklanmıştır. ‘Arsılan’ soyundan gelen Tengere Köktürk olduklarını gizleyen bu insanların arasında yaşamaktadır. Bu kültürde Tengere olan daha sonra kağan olurdu. İçlerinde bulundukları sıkıntılardan kurtulmak için bu topluluk onu Batı Kağanı, Hanlar Hanı Bayındır Hanı bulmaya yollar.

Tiginlik kavramı da batıya doğru gidildikçe kaybolmaya başlamaktadır. Kültürel değişimin başladığının bir habercisi olarak karşımıza çıkan bu durumla okur başka bir atmosfere doğru geçmektedir.

Bu noktada kahramanın adının tarihsel açıdan izah edilmesi içine gireceği yolculuk esnasındaki mücadeleyi daha iyi açıklayacaktır. Tengere⁹ Tardu¹⁰ Tigin¹¹ bir haneden soyundan gelmektedir. O milletini içinde bulunduğu zor durumundan kurtarmak için batıya doğru gitmektedir. Boyları törelerini yazmıştır ancak suya düşüp dağılıp gittiğinden ellerinde yazılı olarak belgeleri kalmamıştır. Yolculukta düştüğü bir mezarın içinde yazılı Töre demetini görür ve yanına alır. Türk kültüründe töreyi elinde tutan kişi önemlidir. Önemi ise şu şekilde açıklanabilir:

“Türk Töresi, Kağan da dahil olmak üzere tüm toplumca mutlak suretle uyulması gereken kuralları toplamıdır. Töreye atfedilen önem o kadar büyüktür ki, etkin hukuk kurallarının konulması ve bunlara eşitlik ve adalet ilkeleri çerçevesinde riayet edilmesi hem kağanın iktidarının hem de devletin sürekliliği için önemli koşullar arasında gösterilmiştir.” (Pamir, 2009: 360)

Töre toplumsal birlik ve hakikatin simgesidir. Ona sahip olmak otoriteyi elinde tutmanın bir göstergesidir. Milli birliği töreyi elinde tutan sağlayacaktır. Tarihsel süreç içerisinde de töre kuralların bulunduğu kanun demeti olarak karşımıza çıkar. Liderin himayesinde olması gereken bir belgedir. Yazılı olarak tutulan bu belge kutsal bir nitelik taşımaktadır.

Gittiği yönde beklenen bir kurtarıcı olduğu için karşılaştığı kişiler onu ‘Maşiah’ ve ‘Rav’ diye çağırırlar. Türklerde liderler aynı zamanda tanrı tarafından da onanmış kişiler olduğundan dini olarak da otorite konumundadırlar. Ravlık Yahudi inancında din adamlarına ait bir konum olduğundan okur Tengere’nin arasına katıldığı toplumun Musevi olduğunu anlamaktadır. Herkes onun toplulukları birleştireceğini düşünür. Buranın yabgusu ‘Salur’ boyundandır.

“Kendine Bayındır Kohen denen bir Hazar kodoşu var ortalıkta, kağanımız geçinir iki boynuzlu bir kavat... İdil şarında. Ama bizim kağanımız yok oğul. Biz kağansız özgür Oğuzlarız. Bizi dürüp Türk edecek er de daha anasından doğmadı! Yabgumuzu sorarsan adı Salur Kazan” (Erdem, 2004, s. 124).

‘*Dede Korkut Hikâyeleri*’ndeki Salur Kazan yeni bir kurgu ile okurun karşısına çıkmaktadır. Burada hikâyelerde belirtilen toplumla uyum içindeki liderin aksine, sorun

⁹ “Tengere Alt.Gökyüzü. Altaylılarla Teleütler, yeryüzünden kubbeye benzer şekilde görünen göklere tengere, daha doğrusu tengere kayın adını vermişlerdir” (Dilek, 2014:175).

¹⁰ “Tardu sanının en çok bilinen temsilcisi 576-603 arasında Batı Göktürk kağanı olan Tardu’dur. Tardu, gerçekte ‘yüksek bir unvan’dır” (Gedikli, 2019: 252).

¹¹ “‘Tegin’, bazı Türk devletlerinde hükümdar soyundan gelen erkek çocuklarına verilen bir unvandır. ‘Tegin’ unvanının menşei, anlamı ve okunuşu hakkında çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Kaşgarlı Mahmud ‘tegin’ (tigin, tekin) kelimesinin ‘kul, köle’ anlamına geldiğini yazmıştır. Teginler ordu komutanlığı verildiğinde ya da bir bölgenin idaresi ile görevlendirildiklerinde ‘yabgu’ ya da ‘şad’ unvanlarını almışlardır. Tegin unvanının dönemlere ve bölgeye göre bazı değişikliklere uğradığı görülmektedir. Hanedan üyelerini diğer gulam kökenli emirlerden ayırt etmek için ‘tegin’ kelimesinin başına kişinin karakterine ve hiyerarşideki konumuna uygun biçimde sıfatlar eklenmiş, bunlarla birlikte ‘çağrı tegin, küç tegin, alp tegin, kutluğ tegin, gümüş tegin, tuğ tegin, böri tegin, tonga tegin, arslan tegin, tuğrul tegin, yinal tegin, yığan tegin, kara tegin’ gibi isimler ortaya çıkmıştır” (Odabaşı, 2019: 180).

çıkartan biri olarak kurgulanmıştır. Yeni tarihselci tarihsel bir olayın ya da tarihte yaşamış bir kahramanın bir metinde kurgulanarak yeniden işlenebileceğine vurgu yapmaktadır.

Okur Y. Hakan Erdem'in gözünden yeni bir Salur Kazan ile tanışır. Halk birlik içinde değildir bu sebeple toplayacak ve devlet kuracak bir kurtarıcı beklemektedir. Beklenen 'Maşiah' gelmiştir. Kohen¹²'lik Yahudi dininde din adamı olarak tanımlanmaktadır. Salur Kazan aynı zamanda toplumun Kohen'idir.

Tengere, batıya doğru devam ettikçe Oğuzun dilinin konuşulduğunu ancak buradaki insanların kendine Oğuz değil 'Hazarlı' dediğini görür. Burada da toplumun bir 'Maşiah' beklediğini anlar. Halkı kimden kurtaracağını sorduğunda, "Bizi bizden kurtaracaksın! Birbirimizi yiyoruz bu sıralarda" (Erdem, 2004: 134) cevabını alır.

Toplulukta bir kurtarıcı beklentisi yaygındır. Karmaşanın bu kişi sayesinde düzeliş, bir birlik haline geleceklerini düşünürler. Uzun yıllardır süren bekleyişin Tengere ile son bulduğunu anlarlar. Karşılaştığı Akkız ona şöyle söyler:

"Boşuna saklama sen, Maşiah'sın. 'Doğu'dan bir eşek üstünde gelecek ve Ten ırmağı'nda kanlı ellerini yıkayacak' diye açık açık söylüyor Tora'mızda. Olam ha-Beriah'ın (Yaratılış Acunu) çağı geçti biliyorum. Tözü veya ruhu olmazsa şu sığında olmazdı. Olam ha-Yetzirah (Oluşum Acunu) çoktan gerçekleşti, yoksa şu sığın ete ve kemiğe bürünmezdi. Şimdi Olam ha-Asiyah'ın (Devinim Acunu) çağı mıdır rav?" (Erdem, 2004: 134-135)

Toplumsal olarak bu coğrafyada töre/tora olacak şeyleri yazmaktadır. Dini veya toplumsal olsun halkı ilgilendiren tüm konular ayırım gözetilmeksizin töre bulunmaktadır. Bura da İslami dönem öncesine ait bir yaratılış hikâyesi söz konusudur. Kültürün bir parçası olan töre bilginin içselleştirilmesi noktasında önemli bir basamaktır.

Efsanevi bir hal alan 'Maşiah' toplum arasında körlerin gözlerini açan, kötürümü yürüten, seksen gemilik 'Urus'u durdurmuştur. Bazı dokunduklarını öldürür. Bazılarına yeni bir hayat verir. Birçok tutsak çocuk kurtarmıştır. Halk arasında yayılan bilgi, kültürün etkisiyle katlanarak mitik bir hal almıştır. Toplumsal söylem içerisinde 'Maşiah' algısı oluşturulmuştur.

Bireylerin inanç mekanizmalarını tetiklemek gayesiyle otoritelerin kullandığı korku söyleminin toplumu şekillendirmede kullanıldığı görülmektedir. Kişilerin bilmedikleri, ulaşamayacakları, hayal dahi edemeyecekleri bir atmosferin büyüünün kullanıldığı görülmektedir.

"Ashında bir beden, hareketlerin, söylemlerin, arzuların bireyler olarak tanımlanması ve kurulması tam olarak iktidarın birincil etkilerinden biridir. Yani birey, iktidarın dışında ve karşısındaki şey değil...

¹²"Yahudilikte din adamı sınıfı olarak kohenlerin soyları Yakup'un üçüncü oğlu Levi'ye dayanmaktadır. Kohenler, Musa döneminde Tanrı tarafından seçilen, Harun ve onun soyundan gelen özel bir sınıftır. Bu nedenle sonradan kohen olunamaz, bu statü ancak doğum ile kazanılır. Bu kurumun sonsuza kadar bu soydan devam etmesi gerektiği Tanrı tarafından kesin ifadelerle kayıt altına alınmıştır" (Güngör, 2019: 194).

iktidarın birincil bir... etkisi ve aynı zamanda bir etkisi olduğu ölçüsünde de bir aracıdır: iktidar kurduğu, oluşturduğu birey üzerinden işler.” (Foucault, 2014: 19)

Geldiği bu şehir ‘Sarkel’¹³’dir. Bayındır Han başlarıdır. Tengere’ye değişik gelen bir kültür vardır. Kültürün değişmesiyle hâkimiyetin unvanı değişmiştir. Han ve Bey kavramlarıyla karşılaştığında bu durumu yadırgamaktadır. Kendi toplumunda din adamı olan ‘şaman’ burada ‘Başrav’ ve ‘Sonrav’ olarak adlandırılmaktadır. Dede Korkut ‘Sarkel’ tarihinin anlatıcısı konumundadır. Boyları dağılmasın diye elçilik görevini üstlenmiştir.

Yeni tarihselciliğin tarih değil, tarihler vardır görüşüne göre kahraman dönemi yeniden yorumlamıştır. Hazar ve Oğuzların arasındaki sorunu dengeleyen kişidir. “Değişmeyen bir insan doğasına inanmayan Greenblatt’ın temel savı, edebi yapının, içerisinde yer aldığı toplumsal ve tarihsel koşulların bir üretimi olduğu yönündedir” (Geçikli, 2010: 36). Bu durum yazar tarafından doğruluk taşımaktadır. Tarihçi olarak çalıştığı toplumun hikâyelerini kullanmış okur tarafından dikkat uyandırmaya çalışmıştır.

Bayındır Han ‘Maşiah’ olduğunu söyleyenleri astırmaktadır. Bu durum içerideki otorite dengesinin farklı kurulmasına sebep olmaktadır. Ordunun başındaki Tuğak Ağa onun ‘Maşiah’ olduğuna inanmaz ancak durumu lehine çevirmek ister. Daha önce ‘Maşiah’ olduğunu iddia edenler han tarafından astırılmıştır. “Arkanda ben olursam ölmezsin, benim arkamda da ordu var. Önüne gelenin ‘kurtarıcıyım’ diye ortaya çıkmasından bıktık, değil mi Dede? Maşiah, bizim kendi Maşiah’ımız olursa niye öldürelim?” (Erdem, 2004: 145) diyen Ağa, onun toplum nezdindeki etkisini kullanmak istemektedir.

Oğuz-Hazar ve ‘Urus’ boyları arasındaki iktidar mücadelesini lehine çevirmek isteyenler halkı mitik efsanelerle kandırmaktadırlar. Tengere ‘güç kulesi’ olarak adlandırılan ve ‘X’ şeklinde yapılmış binanın bir kanadına kapatılmıştır. Bu kule onun kapatıldığı bir zindan gibi görünse de içsel olarak yaşadığı sorgulamalarla o aslında bir lider olarak olgunlaşma dönemini burada yaşamıştır.

Toplum da kendilerinden daha yukarıda olan birini daha da ilahlaştırıp efsanevi bir hale getirmiştir. Böylece halk arasında dini söylem bir korku salmış aynı zamanda kurtuluşun heyecanı ile efsane burada büyümüştür. Burada bulunduğu sürece yanına gelen kişilerle sohbet etmiş ve onların da aslında Köktürk olduğunu ancak birbirlerinden haberleri olmadığını fark etmiştir. Geldikleri bu coğrafyada kendilerine ‘Aktürk’ diyerek aralarına karışmış, özlerini söylemeye çekinmişlerdir. Toplumsal baskı şu şekilde açıklanmaktadır:

¹³“Söz konusu yer Don ile Donets nehirlerinin birleşme noktasının yaklaşık 50 km yukarısında bulunmaktadır. Artamonov’un belirttiğine göre Sarkel şehri ve kalesi Bizanslıların maddi desteği ve danışmanlığı ile Hazarlar tarafından inşa edilmiştir” (Çerezci, 2019: 1).

“Ah...ah Tigin...buranın düzeni hakkında bir şey bilmediğin nasıl da belli! Buradaki yerli inanlar, biz Köktürkleri inan bile saymaz. Aralarına almaz. Geçmişte Maniheizt, Budist, Şamanist olmak zorunda kalışımızı yüzümüze çarpar durur. Dönme deyip çıkar buranın Yahudileri bize. Biz de Köktürk olduğumuzu söyleyip ortaya çıkmayız tabi” (Erdem, 2004: 171).

Halk tarafından kültürel anlamda yapılan baskı, gelenleri asimile etme çabasıyla ezmesi ve gizil kalmaya zorlaması söz konusudur. Birey özelliklerini kazanırken içine girdiği sosyal çevreden de etkilenmektedir. Dolayısıyla kültürel adaptasyonun sağlanması açısından etkileşim doğal olarak gerçekleşmektedir. Bu yüzden yeni tarihselci kuram kültürün incelenmesi gerektiğine öncelikle vurgu yapmak istemiştir.

Kişilerin içinde var oldukları toplumsal normlar çerçevesinde özellikler kazandığı görülmektedir. Geldikleri yerin özelliklerini kaybeden Köktürkler otoriteye itaat etmek zorunda kalmıştır. İktidarın toplumdaki baskılayıcı etkisini şu şekilde açıklamak mümkündür:

“İktidar, davranışları ve davranışların mümkün sonuçlarını yönlendirmektir. Bu yüzden Foucault iktidarı, bireylerin ya da grupların (delilerin, hastaların, suçluların, çocukların, vb.) davranışlarının yönlendirilme biçimi, yani bir ‘yönetim’ (*gouvernement*) sorunu olarak tanımlıyor.” (Foucault, 2014:54)

İktidar bireylerin davranışlarını kontrol altına alırken onların kurallara uymasını bekler böylece özne konumundaki kişi nesne konumuna geçmektedir. İtaat ederek uyan yapaylaşmış özellikleri taşıması beklenir. Ötüken’den gelen Köktürkler varlıklarını devam ettirebilmek için bu şekilde otoriteye uymuşlardır.

Tengere ve Salur arasında otoritede ikilik oluşmuştur. ‘Maşiah’ olduğunu iddia etmemesine rağmen toplumsal olarak ona yüklenen bir rol sebebiyle kapandığı kulede zamanla o da kültürün ona yüklediği rol ile itaat etmeyi öğrenmiş durumu kaldırabilmek için kendi hakikati bulmaya yönelmiştir. Sorgulama yaparak şöyle bir sonuca ulaşmıştır:

“Üzerinden gün ışığı eksilmiş, karanlıklara boğulmuş bu topluluğa kesinlikle bir Maşiah gerekti. Işık gerekti, ışık! Bunu Bayındır Han ve ravlar da anlamış olsalar gerekti ki, dediklerine göre, ara ara birini öne sürüyorlardı. Evet. Kesin bir gereklilikti bu, ama onların yaktığı ışık, yalancı bir ışıktı. Bilerek, ortalığı karartmak için ışık yakıyorlardı. Yalancı ışıklara, ışık diye inanan insanlar artık başka bir ışık beklemezler; eğer bir gün ortaya çıkarsa, gerçek ışığı da fark etmezlerdi.” (Erdem, 2004: 173)

Yazar burada karakterde ışık metaforu kullanmıştır. Bu vesileyle toplum aydınlığa kavuşacaktır. Tengere yaptığı sorgulamasında varlığını ortaya koymuş bir zorunluluk haline dönüşmüştür. Adına ‘güç kulesi’ denen karanlık zindanında yeni bir otorite/güç meydana gelmiştir. Kapalı kaldığı süre içerisinde onun nezdinde mitik efsaneler türemiş, ilahlaştırılmıştır.

O buradaki düzenin belirli aralıklarla kaotik bir ortam yaratıp ardından da huzur ve sükûneti sağlayan bir rol çizdiğini fark etmiştir. Bunu da ortamı karartmak için ışık yakmak

olarak tanımlamıştır. Karanlık ve ışık arasında açık ve gizil olanı vurgulamak istemiştir. Varlığı kimin işine yarayacaksa toplum onlar aracılığıyla yönlendirilerek beklenen güne hazırlanmıştır.

“Öz inananlar, eğer dikkatle bakarlarsa her ayın ilk günü kulenin en üst katının dörtte birinin apak bir ışığa boğulduğunu görürlermiş” (Erdem, 2004: 181). Toplum kuleyi gücün merkezi haline getirmiştir. Gözetim altında bulunanların iktidar durumları hakkında Foucault şöyle düşünmektedir:

“Gözetim altında tutmanın, eylemi itibariyle kesintili olsa bile, sonuçları itibariyle sürekli olmasını sağlamak; bu mimari aygıtın, iktidarı icra edeninkinden bağımsız bir iktidar ilişkisini yaratan ve destekleyen bir makine olmasını sağlamak; kısacası tutukluların bizzat kendilerinin de taşıyıcısı olduktan bir iktidar durumunun içine alınmalarını sağlamak.” (199: 252)

Tengere’yi kapatan otoriter sistem onu sürekli olarak hücrelerinde takip etmese de etkilerini toplum arasında kullanarak algı yaratmıştır. Tutuklu konumda kendisi elinde olmadan bu iktidarın bir taşıyıcısıdır. O elinde olmadan kendisi ile ilgili yapılan mitik söylemle iktidara hizmet etmek zorunda kalmaktadır.

Bulunduğu noktadan iktidar konumuna geçen Tengere dini otorite olan Rav¹⁴lar mevcut kontrollerinin azaldığını görmüşlerdir. Tengere kuleden çıkarsa iktidarlar arasındaki danışıklı dövüş bozulacak, halkın iradesinin onun eline geçeceğini anlamışlardır. Otorite dini kullanarak toplum arasında bir ‘Maşiah’ fikri oluşturmuş bu sayede sürekli bir bekleyiş ve umut hâkimiyeti kurulmuştur. Din söylemi, uygulayıcıları tarafından da kullanılır.

Yeni tarihselci görüş dini kurumların kültürel ortamda etkileşime girdiklerine sıklıkla dikkat çekmektedir. Toplumun ortak birleşim noktası konumunda olan dini mekânlar ve din adamları, yaratıcı ile onlar arasında bir köprü görevi görmektedir. Dolayısıyla kutsal ve sözüne güvenilir kişilerdir. Tarihsel dönemlerde de din algısı sıklıkla kullanılmış toplumsal olarak yönetimde etkili olduğu görülmektedir.

Toplum arasında yayılan bekleyiş ve korkuyla halk daha kolay bir arada tutulmuştur. Dolayısıyla bu durumu kullananlar Tengere’nin kuleden çıkmasını istememektedir. Dinî otorite şu şekilde plan yapmaktadır:

“Güç Kulesi’nden ayrılmak yeni inananlarımın içlerinden hiç gelmiyor gibiydi. Yaşamları boyunca hem gücü haklı göstererek, yasallaştırarak gücün ayakta kalmasını sağlamış hem de güce yaslanarak kendi yeme içme düzenlerini sağlama almış bu kişilerden tersini beklemek zaten salaklık olurdu. Yıllardır değişik sorunlar ile boğuşan, bir gün ortadan kalkması komşularının aralarında anlaşmasına bakan Aktürk, yani Hazar Kağanlığı’nın sonunun yaklaşmakta olduğunu, kendi sınıflarından olan kişilere has

¹⁴ “Ruhani rehber, öğretmen demektir. Bir ‘rav’ın görevi, kim olursa olsun, her bir Yahudi’ye, her türlü konuda, Tora’nın görüşüyle, rehberlik etmektir. Ayrıca, Yahudi kimliği konusunda bilgilendirmek, toplumu bir arada tutmak ve bütün dini ihtiyaçlarını karşılamaktır.” <https://www.salom.com.tr/arsiv/haber/93791/bir-ravin-gorevi-rehberlik-etmektir> (erişim tarihi:28.07.2023)

yetenekleri ile az buçuk kestiren ravlar ve yanlarındaki aylıklı soytarı, gücün artık bende, Güç Kulesi'nin, Migdal Oz'un beyinde olduğuna karar vermişlerdi” (Erdem, 2004: 185).

Bu durum yeni tarihselci görüşünün dini kurumların toplumsal etkileşim içerisinde kültürün etkisiyle bireyleri yönlendirmelerinin bir örneği olarak karşımıza çıkar. ‘Rav’lar, ‘maşiah’ın topluma yazılı bir töre gelene kadar hareket etmemeleri gerektiğini söylerler. Töre¹⁵ kavramının izah edilmesi metnin kültürel zeminini anlamak açısından faydalı olacak diğer unsurdur. İçinde bulunduğu toplumun değerler kümesi olarak karşımıza çıkan töre Türk toplumunda önem atfedilen kurallar bütünü olarak yorumlanabilir. Bu sebeple onu bulunduran gücü elinde bulundurur.

Tengere'nin kulede geçirdiği zamanda karışmış olan töre kabuklarını sıralarken okuduğunu görürüz. “Tanrım, bizim sözlü Töre olarak bildiğimiz, şamanlarımızın, hatta yaşlılarımızın dilinden düşmeyen Töre'den ne kadar değişmiş bu yazılı Töre!” (Erdem, 2004: 195). Batıya doğru geldikçe sözlü kültürün, yerini yazılı kültürün almaktadır.

Kültürel normlar yazıya geçirildiğinde yaratılış hikâyelerinin de farklı farklı olduğu görülmektedir. Dilden dile aktarılmadan sabit bir şekilde kalan yazılı kültür, sözlü kültürün aksine daha inandırıcı unsurları barındırmaktadır. Şamanların toplumlarına anlattıkları yaratılış hikayeleri ile yazılı kültürün oluşturduğu metinlerdeki yaratılış hikâyeleri farklıdır. Bu durumu Tengere şöyle açıklamaktadır:

“Sanırım beş bölümden oluşan bir bitig, kitap bu. Bunu öğrendikçe kendi sözlü töre'mizden uzaklaşıyor olabilirim, kim bilir? Ama evren nasıl yaratılmış, doğrusunu öğrendim. Bizim yoksul şamanların kim bilir hangi boyun söylenceleriyle karıştırdığı gibi değil! Öyle her yanı su içinde olan bir yer yüzünün üstünde kanat çırpıp uzaklaşan kazlar yok! Yeruşalayim'i Kişi denen kazın ağzından düşen bir çamur parçası oluşturmamış! Tanrı'nın atalarımızı söz verilmiş topraklardan sürgün ediş öyküsünü aradım ama bulamadım. Bulduğum çok güzel, çok dokunaklı şeyler vardı tabii. Tanrı tozdan yarattığı, adına Âdem kişiyi Eden diye çok güzel bir bahçeye koymuş, ‘İstedğini ye ama iyinin ve kötünün bilgisini sunan ağaçtan yeme, yediğin gün kesinlikle öleceksin’ demiş. Sonra Âdem'in yalnızlığına acımış, Uçmak'ın tüm hayvanlarını ve kuşlarını yaratmış, Âdem'in önüne getirmiş. Âdem hangisini nasıl çağırırsa, adları öyle kalmış. Kalmış da, Âdem'in can yoldaşı hâlâ yokmuş bu yaratıklar arasında. Bunun üzerine Tanrı Âdem'i uyutmuş, kaburgasından bir parça almış, yarayı sağaltmış. Aldığı kaburgadan kadını yaratmış ve Âdem'e yâr etmiş.” (Erdem 2004: 195)

Toplum nezdinde varoluşsal ve sosyolojik açıdan sorulara cevap vermesi beklenen ve kutsallık atfedilen Töre'nin, Tengere tarafından okunan ve farklı kültürler açısından ortaklık taşıyan bir yaratılma hikâyesi barındırdığı görülmektedir. Kültürler değiştikçe dinsel unsurlar farklılaşmakta; toplumsal kültür dini anlatılarda etkinleşmektedir. Ancak ortak bir yaratıcı

¹⁵“Öyleyse Türk Töresi, eski Türklere atalarından kalan bütün kuralların toplamıdır.” (Saltuklu, 2019: 62)

altında birleşen bir hikâye bulunmaktadır. Şamanizm'den çıkan Tengere, kendisine kitap indirilen bir din ile karşılaşmıştır. Yahudiliğin esaslarını burada öğrenir.

Tengere'nin içinde bulunduğu kuleden ona inanlar tarafından kurtarılmasıyla metindeki kaos ortamı, *Dede Korkut Hikâyeleri*'ndeki Beylerin çatışmasına dönüşmüştür. Topluluklar kendi içindeki çatışmalarından sıyrılarak yeni bir toplum haline gelirken mevcut durum bir dinler savaşı haline dönüşür. 'Başrav' Benyamin İncir '*Hazar Kağanlığı'nın Çöküşü*' adında bir kitap yazarak Bayındır Han'ı kızdırır. Dini otorite Başrav bilgiyi elinde tutarak toplumsal bir algı oluşturmakta bu durumda siyasi otoritenin tepkisini çekmektedir.

Yeni tarihselci görüş belli dönemlerde yazılan eserlerin de tarihsel metinler gibi incelemeye tabi tutularak okura dönemi hakkında bilgi sunacağını düşünür. *Dede Korkut Hikâyeleri* Türklerin toplumsal hayatı hakkında okura bilgi vermektedir. Yazar bu çerçevede tarihsel metinlerin arasında sayılan bu eserin unsurlarını bu kitabında kullanmıştır. Hikâyelerde geçen boyların beylerinden, Urus Koca, burada okurun karşısına 'Rus' olarak çıkmaktadır.

14 yıl boyunca kulede tutulan Tengere bir kahraman olarak oradan çıktığında içsel olarak benliğini bulmuştur. İslami bakış açısındaki Tasavvufî görüşte bulunan 'Uzlet' kavramıyla benzer bir durum yaşamıştır. Halktan uzaklaşarak yapılı ve tanım olarak şu şekilde açıklanabilir:

"Diğer bir ifadeyle uzlet, günaha girmemek, daha çok ve daha ihlâslı ibâdet etmek için toplumdan ayrılıp ıssız ve kimsesiz yerlere çekilmek, tek başına yaşamaktır. Ancak uzletin tanımını yapanlar, kendi düşünceleri doğrultusunda ona farklı yorumlar getirmişlerdir. Ba'zıları onu 'insanlardan mutlak ma'nâda ayrılma' diye yorumlarken, ba'zıları da 'kötü insanlardan' veya 'kötü sıfatlardan' uzaklaşmak diye ifade etmişlerdir." (Tosun, 1995: 18)

Kendi rızası dışında kapatılmış olsa da yıllarca kulede kapalı bir şekilde kalmış olması aynı tasavvuftaki gibi içsel sorgulamalar yapmasına uygun ortamı hazırlamıştır. Ruhsal olarak erginliğe ulaşan kağan, bir lider olmak için olgunlaşmıştır.

Toplum tarafından etkili bir güç olarak tanımlandığından kendisi devlet kurmak istemese de onları birlik altında tutması istemiştir. Bu durumda kültür olarak karşımıza Orta Asya Türklerinde hükümdarlık sistemi çıkmaktadır. Halk bir lider tarafından göçebe bir sistemle birlik altında tutulur.

Topluluk 'Kağan kaç yıl Kağanlık edeceksin?' diye sorar. Bu soru halk tarafından onandığının göstergesidir. Onun söylediği yere gidecekler buyruğunu uygulayacaklardır. Toplum Kağanlıktan başka bir sistem bilmediğinden bireysellik ve özgürlüğü düşünmemektedir. Tengere'nin bir lider olmak istememesi halkın seçimini kendi yapmasına olanak verse de kültürel olarak siyasallaşmayı gelenekle devam ettirme kararı alınır. O Köktürklerdeki gibi benzer olan görevini şu şekilde tanımlamaktadır:

“Demek ki artık gece uyumayacak, gündüz oturmuyacaktım! Az budunu çoğaltacak mıydım? Yoksul budunu bay kılacak mıydım? Yemeyip yedirecek, giymeyip giydirecek miydım? Yalıncağ görsem donatacak, yıkık görsem onduracak, büyük büyük göçleri konduracak mıydım? Ben Tengere acaba nasıl bir kağan olacaktım?” (Erdem, 2004: 228)

Köktürk hakanlarından Bilge Kağanın Orhun Yazıtlarındaki “...ölecek milleti diriltip besledim. Çıplak milleti elbiseli kıldım. Fakir milleti zengin kıldım. Az milleti çok kıldım. Dört taraftaki milleti hep tâbi kıldım, düşmansız kıldım ” (<https://docplayer.biz.tr/5169623-Dede-korkut-kitabi-prof-dr-muharrem-ergin-2003-hisar-kultur-gonulluleri-www-hisargazetesi-com.html> erişim tarihi: 01.08.02) sözüne paralel bir söylem ile Tengere de bu kültüre hâkim bir şekilde başa geçmiştir.

İslamiyet öncesi Türklerde yaşam biçimi olan göçebe hayat eserde de aynen uygulanmaktadır. Köktürk Abidelerindeki gibi halkları birleştirmiş bir toplum oluşturmuştur. Göç etmek, boyu büyütme Kağanın yegâne görevlerinden birisi olduğundan ‘Urum’ a göç etmek gerekliliği doğmuştur. Bu göç esnasında otorite ve güç merkezi olan Tengere’nin bozkırlarda başıboş gezen, yersiz ve yurtsuz kişileri bir araya getirdiğini merkezi bir rol sergilediğini görülür. Geldikleri durum şöyle açıklanmaktadır:

“Kısa bir süre önce birbirini boğazlayan insanlar Han Maşiah’ın ordusunda, kurt ile kuzu nasıl yan yana yürürse öyle yürüyordu. Ordumuz büyüdü, ağırlaştı, görene korku saçan bir ayaklı yılan oldu, sonra döndü, kimseyi sokmadan önce kendi kuyruğunu ısırdı, kopardı. Bir gün ordudaki yön bilenler, ‘Han!’ dediler, ‘Han, Urum’a böyle mi gidilir? Hadi budunu toplamak, kentleri boşaltmak için buralara kadar geldik, şimdi artık atımızın başını çevirsek ya, Urum geride kaldı, geriye Batı’ya at tepsek ya!’

Budunu dizlerimde sallayıp uyutmaya karar vermişim. Bir de Urum’la tepişmeye hiç isteğim yoktu. Ayrıca Urum isterse kollarını açıp bizi beklesin, Urum’a gitmek istemiyordum ki! Urum ancak biz yaklaştıkça uzaklaşan bir amaç, bir düş, bir gökkuşağı olabilirdi.” (Erdem, 2004: 237)

Otorite sorgulanmıştır ancak topluluğu oyalayamaya devam etmek isteyen Tengere, lider olarak etkinliğini kullanmıştır. Yeni tarihselci görüş toplulukların ya da toplumların belirli güçler tarafından yönlendirildiğini savunmaktadır. Burada siyasi otorite toplumu inanışlarını kullanarak yönlendirmektedir. Aslında bir fetih gerçekleşmeyecektir ancak toplumu da bu yönde sakinleştirmek zorundadır. Halkı farklı yönlerden giderek oyalamaya çalışmaktadır. Onların aksine doğuya gitmeyi tercih etmiştir.

“Türk devletlerini, cihan hâkimiyeti düşüncesi olan liderler yönetmişlerdir” (Tunç, 2018: 581) düşüncesinin aksine onun hâkimiyet kurmak gibi bir kaygısı hiçbir zaman olmamıştır. Edebi metinler tarihsel unsurlardan faydalandığında içeriksel olarak onları değişime uğratabilmektedir. Yazarın görüş açısına göre çeşitlilik kazanan bu durum neticesinde yeni tarihselci görüş, tarih değil, tarihler vardır yorumu yapmaktadır eserde bu duruma göre

bakıldığında bilinen bir özelliğin dışına çıkılarak yazar tarafından farklı bir hakan profili oluşturulmuştur.

Tarih kitaplarında karşımıza çıkan Türk Hakanlarının genel özelliklerine bakıldığında savaşı ve milleti bir arada tutmak amacıyla hâkimiyete önem vermektedirler. Metinde ise hakan, tarih metinlerinin aksine içinde bulunduğu durumdan hoşnut olmayan ve bu durumu içselleştirememiş ve kabul etmemiştir. Kültürün ona yüklediği görevi yapmak zorunda kalmaktadır.

Topluluk sayı olarak büyümeye başladığından bozkırda varlığını kabul ettirmek maksadıyla ‘Cend’ şehrine gitmiş ve oranın halkının Müslüman olması sebebiyle bu dine geçmeyi teklif etmiştir. Siyasi otoritenin dini unsurları kullanarak varlığını sağlamlaştırma politikasını takip edip izlediği yolu; “Biz burada bir gelecek istiyorsak Müslüman olmalı, sırtımızı Müslümanlara dayamalı, arkamızı sağlama almalı, sonra geri dönüp yeni dinimiz uğruna Yengikent yabgusu Salur Kazan’a kılıç çalmalıydık ” (Erdem, 2004: 253) şeklinde açıklar.

Bozkır coğrafyasının büyüklüğü göç esnasında farklı kültürden insanları tanıma ve onlarla etkileşime girme imkânı sağlamıştır. Bu kültürlerin Tengere’nin topluluğuna katılması neticesinde ise farklı dinlerden insanlar toplumun bir parçası olmuştur. Tengere’nin eşi Yahudi’dir. Yıllar boyu ‘Maşiah’ın gelerek topluluğu vaat edilmiş topraklara götüreceğine inanmıştır. Kocasına evlilikleri boyunca bu durumu telkin etse de Tengere dini olarak Yahudiliği içselleştirememiştir.

Toplumun ondan beklentilerini gördükçe kendinde vicdani bir borç bilmiş ve halkı sağ salim bir birlik altına sokmak istemiştir. Kültürel etkileşimlerin sorun çıkmaması ve bozkırın düzenini takip etmesi bakımından bir karar olarak şöyle açıklamıştır:

“Bir Müslüman denizinde birazı Musevi, birazı Şaman, birazı Hristiyan bir azınlık olarak daha ne kadar kalabilirdik? Eğer biz Müslüman olmazsak kimse bize katılmayacağı gibi, ta Hazar’dan beri birlikte olduğumuz kendi uysal Müslümanlarımız da içine girdiğimiz büyük Müslüman toplumu içinde eriyecek, sayımız iyice düşecekti. Her yandaki Şaman Türklerin kitleler halinde Müslüman olduğunu hepsi biliyordu, değil mi? Şu geçtiğimiz yıllarda Doğu Hakanlığı’nda aynı gün Müslüman olan 201.092 Karluk’un öyküsünü duymuşlardı, duymamışlar mıydı? Peki bizden başka, Yahudi dinine geçmiş bir Şaman Türk bölüğü görmüşler miydi hiç? Demek ki bizim kendi Şamancılarımız da Müslüman olacaklardı. Kaçınılmazdı.” (Erdem, 2004: 253)

Türklerin bilinen tarihinde Müslümanlığa geçen Türk topluluklarının arasında bulunan Karluk¹⁶lar tarihsel bir verinin edebi bir eserde kullanılması yani tarihin edebiyatın bir ürünü

¹⁶ “Nitekim 349/960’da, Karahanlılar’ın hakim olduğu bölgelerde yaşayan Yağma, Karluk, Çiğil ve Tuhsı gibi Türk topluluklarından oluşan 200.000 çadırılık bir Türk topluluğu Müslüman olmuştur” (Yüksel, 2001: 74).

olarak kullanılması bakımından karşımıza çıkmaktadır. Yeni tarihselci kuram açısından bireyin kültürel etkileşimdeki konumu önemlidir. Toplum tarafından kabul görmek kültürel normların uygulanmasıyla sosyal hayatta yerini almak önemlidir.

Bir uyumun göstergesi olan bu durum birçok oluşum vesilesi ile gerçekleşebilmektedir. Sanat, siyaset, dini kurumlar ve devletin iradesini uygulayan birimler bunlardan birkaçıdır. Bu kurumlar toplum arasındaki etkileşimi arttırarak kolektif bir bilincin oluşmasına yardım ederler. Bu bilinç içeriksel olarak bir ideolojiye hizmet edebileceğinden aracı kurumların söylemleri ve onların topluluk arasına gönderdiği bilginin yaydığı hakikat önemlidir.

Tengere dini olarak toplumda kabul görüldüğünde, boy olarak da kabul edinileceğini düşünmüştür. Siyasi otoritenin gücü elinde bulundurmak adına dini kurumları etkin hale getirmesi söz konusudur. Toplum adına bir kişi karar almıştır. Durumla ilgili olarak Tengere'nin bakış açısı şöyle aktarılmıştır: “Ben sonunda başarıp kral ya da kağan olmuş her Maşiah gibi, işin inanç yönünü göz ardı ediyor, yalnızca siyasi olarak bakıyordum meseleye” (Erdem, 2004: 255).

Göçebe bir toplum olan Türklerin durumlarının doğası gereği kültürleri canlı kalmış, etkileşim sonucunda gelişen ve büyüyen bir kültürel zemin meydana gelmiştir. Bu farklılıklara rağmen kolektif bir bilinç oluşmuş varlıklarını sağlam bir zemine oturtma arzusuyla yeni dini kabul etmişlerdir. Dini otoritenin söz sahibi olduğunun farkında olan kağan onun fikirlerini konunun dışında tutmadan dâhil etmiş ancak tüm kontrolü ona bırakmamıştır. ‘Başrav’ Müslümanlığı öğrenerek topluma öğretme görevini üstlenmiştir. Müslümanlıkta da önceden ‘Başrav’ olan Yaşıl Kır’a Kadı unvanı verilmiştir. Yahudilikten, Müslümanlığa geçilmesiyle yazar bu dinin normlarına ait kavramları yerinde kullanarak metinde görevlendirmiştir.

Bozkırın geneline hâkim olan bir savaş durumu olduğundan Hakan kendi topluluğuna katılmak için gelen boyları geri göndermiştir. Bu esnada bir lider olarak stratejik düşünmek zorunda olan Han şöyle der:

“Bıkmadan açıkladım: Güçlüyü desteklersek, adam o kadar güçlenirdi ki ilerde önünde duran olmazdı. O da ilk iş olarak bizim gibi ayakta durmaya, yaşamaya çalışan bir bölüğe yükleniverirdi. Güçsüzü desteklersek, güçlüyü biraz güçsüzleştirirsek daha akıllıca olurdu. Sonra o desteklediğimiz güçsüzün yerine geçmek işten bile olmazdı. Varsın yıkılacak dama direk olalım. O direk biz olduktan sonra çekip almaz mıyız kendimizi?” (Erdem, 2004: 262)

Siyasi otoritenin merkezi gücünü etkin ve stratejik bir şekilde kullanmasıyla Tengere'nin desteklemesi gereken boyu tercih etmiştir. Türk devletlerinde Han'ın yanında

danışacağı bir meclis¹⁷ bulunurdu ancak eserde Tengere'nin yönetiminde tek başına karar veren monarşik bir devlet profili çizilmiştir. Bu romanda şöyle gösterilmektedir:

“‘Eh, Tora’mızı senden iyi bilen yok. O da üstünde kalsın. Köktürk, Aktürk, Yahudi gelirse halakaya göre, Müslüman gelirse de şey... ‘

‘Şeriata!’

‘Evet şeriata göre yargını verirsın! Sonra diğerleri de doğru yola gelince başravlığı kaldırırız olur biter!’” (Erdem, 2004: 264)

Yeni tarihselci görüşün sıklıkla üzerinde durduğu dini kurumların ideolojinin yayılması ve mevcut görüşlerin toplumsal bakımdan içselleştirmesi açısından bir aracı olarak kullanılmasına dikkat çekmesi üzerine burada da böyle bir durum söz konusudur halk içinde bulunduğu görüşünden keskin bir şekilde kurallar vesilesi ile vazgeçirilmeden önce yavaşça ve kültürel dokuyu zedelemekten bir geçiş sağlanmaya çalışılmış bu da hâkim güç olan siyasi otorite tarafından uygulanmıştır.

Eserde karşımıza Tengere tarafından ‘Urum’a gönderilen çaşıt eserin ana görüşünü temsil bakımından önemlidir. Bir görev tanımı olarak “‘çaşıt bir devletin veya bir şahsın sırlarını başkasının hesabına öğrenmeği üstüne alan kimse *casus.” (Ölmez, 2021: 210) olarak tanımlanmaktadır. Tengere’de bu sebeple ‘Urum’dan gelen çaşıtı dinleyerek boy’un nerede kurulacağına karar vermek ister. Yahudi, Müslüman ve birçok dine mensup topluluğunun önünde şöyle açıklar:

“Han’ım, budun, duyun, işitin! Ah Urum, Urum, seni seviyorum, sevmek ne söz, sana tapıyorum, çılgınlık atıyorum, duymuyorsun! Sendedir her türlü güzellik, sendedir hava, sendedir su. (Uğultular, yansızlık yansızlık, diye cılız sesler...) Sendedir göğsü kaba yahşi ala dağlar, sendedir üstü köpüklü serin sular! (Yavaş, serin gel sesleri...) Doğuya karşı Batı mısın? Batı’ya karşı Doğu musun? Yol musun, yolak mısın? Bazen bozkır, bazen sulak mısın? Senin yanında her yer ömür törpüsü. Urum! Urum! Sensin değişik budunlar arasında geçiş köprüsü! (İkinci İsrailcilerden utangaç alkışlar...) Han’ım, bomboş bir ülke. Tanrı sizi inandırın, Mazgirt diye bir kale yıkıntısı yakınlarından girdim, Üsküdar diye bir kentin içinden çıktım. Tam iki ay at sürdüm, güzelim ülkede Tanrı’nın bir kulunu görmedim. (Yalan, yalandır...) Taa Kızılelma’ya, Konstantin’in kentine dek gittim. Ulu bir kaledir, yanında Sarkel ile İdil neylesin? Ayasofya’sını görmeyen, bu acunda bir şey gördüm demesin. (İkinci İsrailcilerden yoğun alkışlar...) Üç yanı denizdir, bir yanı kara çevresi bütün kalın surdur! (Ooo sesleri ...) Surun üstünde kamu dilberler durur, durur da kirpikleri nice eri vurur. (Kalkın uşaklar sesleri...) Urum, Urum, ah adı görklü, kendi güzel Urum! Han’ım, budun, işte duydun, budur, böyledir durum.” (Erdem, 2004: 267)

Tarihsel unsurların edebi metinlerde kullanılması sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Kültürel olarak bazı eylemler ya da davranışlar aynı olsa bile aynı anlamı çağrıştırmazlar. Bu

¹⁷ “Devlet Meclislerinde devlet yönetimi ile ilgili önemli konular görüşülür ve karara bağlanırdı. Meclise Kağanlar başkanlık eder, kağanın katılmadığı toplantıda hanedana mensup olmayan üyelerden biri başkanlık yapardı.” (Uslu, 2019: 7)

durumu toplum bilimci Clifford Geertz ‘derin betimleme’ ve ‘yüzeysel betimleme’ kavramları çerçevesinde yaptığı bir çalışmada şöyle izah etmektedir:

“Geertz’in açıklamalarında ortaya çıkan sonuç, herhangi bir eylem ya da davranışın hemen her yerde gerçekleştirilebilmesine karşın hemen her yerde aynı anlamı içermediği yönündedir. Bu durumda eylemin kendisi ya da görünen biçimi yüzeysel betimleme örneği oluştururken, eylemin gerçekleştirildiği kültürde kazanmış olduğu anlam derin betimlemeyle bağlantılı hale gelmektedir. Kısaca anlam, içerisinde yer aldığı kültürün üretimidir ve kültürden kültüre değişkenlik gösterir. Yüzeysel betimleme kısmen evrensel nitelikteyken, derin betimleme bağlamsal ve söylemseldir” (Geçikli, 2010: 60)

Romanda ‘Urum’ olarak tanımlanan yerin bugünkü Anadolu coğrafyası olduğu görülmektedir. Türklerin Orta Asya’dan göçlerinin neticesinde Malazgirt’ten sonra Anadolu’nun kapıları açılmıştır. Bu olaydan eserde bahsedilmektedir. Ayrıca tarihsel önem arz eden konulardan ‘Konstantin’, ‘Kızılelma’, ‘Ayasofya’ ve doğu-batı kavramlarının da kullanıldığı saptanmaktadır. Türklerin Anadolu coğrafyasına geldiği zamanda Bizans’ta bulunan ‘Konstantin’in adı geçmektedir. ‘Konstantin’, bugünkü adıyla bilinen İstanbul’dur. Dini açıdan Bizans döneminde de büyük önem taşıyan Ayasofya kilisesi, açısından da İstanbul’un fethinden bu yana önem taşımaktadır.

‘Kızılelma’ terim olarak Türklerin fetih algısının bir sembolü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu olguya Türk edebiyatında çeşitli eserlerde çeşitli yazarlar tarafından değinilmiştir. “Kızılelma’yla ilgili yapılan tanımlamaların geneline bakıldığında bir fikri düşünceyi veya muhayyel bir yeri belirttiğini söylemek mümkündür. Kızılelma üzerine yapılan çalışmaların büyük bir kısmı onu bir siyasi düşüncenin ürünü olarak anlatmaya çalışmışlardır” (Şentürk, 2019: 132).

Eserde karşımıza çıkan ‘Kızılelma’da onların varmak istediği yer olarak tanımlanabilmektedir. Toplumsal bilinç olarak zaten Yahudilikten kaynaklı bir ‘vaat edilmiş toprak’ kavramı doğrultusunda beklentisi olan halkın bu yeni yere, kültürel olarak yönelmiş ve buraya ‘kıızıl elma’ diyerek sadece bu tanımlamayı yeni din doğrultusunda değiştirmiştir.

Göç edemeyecek kadar kalabalıklaşan topluluğun aidiyetsiz bir halde bozkırda gezmesi sorun teşkil ettiğinden bu durumu Müslüman olarak çözümlemeye çalışan ve dini, kurtarıcı bir kurum olarak gören Tengere, Müslüman olduğunu açıklar ve eşi Selcük ile etrafındakilerin Musevilik çerçevesindeki düşüncesine inanmadığını şöyle belirtir:

“Selcük, biz bozkırda tutunamadık. Buraya geldik. Burada da seçilmişlik faslı bitmeli. Yolun sonu burası. İnancımızı falan saklamayacağız, inancımızı bırakacağız! Görmüyor musun nasıl tıkanıldığımızı? Sürgünlerden sürgünlere koşuyoruz, yine de seçilmiş olduğumuza inanıyoruz. Yaşantımız düşlerimizden ne kadar değişik olursa o kadar sıkıntı çekiyoruz. Acunun üstünde süründükçe gökten kurtarıcı bekliyoruz. Başkasının ülkesinin bize temelli verildiğini sanıyoruz. Onu da beğenmiyor, daha iyisini istiyoruz.” (Erdem, 2004: 274)

Romanda siyasetin ve hâkimiyet kurgusunun din üzerinden yapıldığı sıklıkla okurun karşısına çıkmaktadır. Bu durum toplum üzerinde birleştirici motivasyon unsuru olarak kullanılmaktadır. Köktürk özüyle, Bilge Kağan'ın soyundan gelen Tengere, Musevi Hazarlar ve birçok boyun 'Maşiah'ı olarak kendini tanımlar. Ardından da Müslümanlığı kabul ettiğini söyler.

Din değişiminden sonra kurtarıcının adı da bozkırda 'Maşiah' söylemi 'Mesih' olarak kullanılmaya başlanır. Din değiştiğinden dolayı bu yeni Müslüman kurtarıcının adı da 'Mesih' olarak değişmiştir. İslam dininde Hz. İsa olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁸ Kavram içeriksel olarak bu dinde de kurtarıcı anlamı taşımaktadır. Söylem dini şekilde yeniden devam etmektedir.

Bozkırın siyasi dengelerine bakıldığında oğuzlar tarafında da Yabguluk Salur Kazan'dan Ali Han isimli birine ondan da oğlu Şah Melik diğer adı Kılıç Arslan'a geçmiştir. Onlar da Müslümandır. "Yerinden oynayan Kıpçak boylarının kuzeyden bastırmasıyla Oğuz, İran dünyasına girmeyi kurmaya başlamış, onların içinden de biri aynı benim gibi düşünmüş, bu işin Müslüman olmayı gerektirdiğini anlamış ve çevresine anlatmıştı" (Erdem, 2004: 276).

Türklerin tarihinde önemli yeri olan Anadolu Selçuklu Devletinin kurucusu Kılıç Arslan'a değinilen bu tarihsel unsur, okurda gerçeklik algısı yaratmak amacıyla yeni tarihselci kuramın, tarihsel unsurların edebi metinde yeniden kurguya dâhil edilmesi durumu olarak karşımıza çıkar. Ayrıca kullanılan tarihsel karakter hakkında yeniden tarih içerisinde kurguya dâhil edilmiş. Yazar'ın hayal dünyasında ikinci bir tarih oluşturulmuş. Edebi metnin gerçekliği tarihten destek alınarak okur nezdinde dikkat uyandırılmaya çalışılmıştır.

Tengere bilinen liderlik vasıflarından birçoğuna sahip olsa da eserde baş olma isteği kendi bilinci doğrultusunda hiçbir zaman talep edilmemiştir. Ona yüklenen toplumsal rollerden dolayı kendisini Mesihlik içerisinde bulmuş kurtarıcı rolüne bürünmüş ve geldiği son noktada da sürekli bir siyasi söylem ile dini dengeleri gözetmek zorunda kalmıştır.

Bu durumlar arasında varlıksal mücadelesini değişik olgular altında vermiştir. Gelişmiş aile kurmuş ancak bireysel ve toplumsal bakımdan da sorgulamaya devam etmiştir. Hâkimiyet ve güç talebi olmamış aksine korumak zorunda kaldığı halk ve ailesi için birden fazla role bürünmüştür. Eserde kendisini şu şekilde tanımlamaktadır:

"Tengere Tardu Tigin ben, Doğu'dan hem gelen, hem Doğu'ya giden. Hem gizli yol yolcusu hem açık han hancısı. Biraz şaman, Biraz Musevi, şimdilerde Müslüman. Hem Köktürk hem Hazar hem Aktürk, önce tigin, bir aralık mezar uğrusu, sonra tutsak, biraz savaştı, belki Maşiah, sonra kesin kağan, budun

¹⁸ "Müslüman dâhilcilerin çoğu, Kur'an'da on bir yerde ve sadece Hz. İsa'nın adı veya lakabı şeklinde geçen mesih'in Arapça bir kökten geldiğini kabul etmekle birlikte kelimenin aslının İbranice, Aramice veya Süryanice olduğunu ileri sürenler de vardır." (Waardenburg, 2004: 306)

kuran, ev kurmayan, az deli, çok bunak, şimdi yeniden delikanlı, şimdi sil baştan tigin, şimdi tepeden tırnağa ölüm eri. Tüm kimlikleriyle kuş gibi kanatlı çeri, zamanın dönemeçleri içine akan yorgun atlı, tüm benlikleriyle el ele akıp çağlayana karışan su, kat kat göklere uçtum, yükseldim o gün, genzimde bozkırın başsız ve sonsuz kokusu...” (Erdem, 2004: 283)

Yazar bireyin toplumsal varoluşu içerisinde bürünmek zorunda olduğu birden fazla kimliği burada Tengere üzerinden okuruna aktarmış. Sosyolojik anlamda da toplumsal olarak adaptasyonun sağlanması amacıyla kişiler kültürel olarak girdiği rolleri benimsemek zorunda bırakılmıştır. Aksi halde uyum sağlayamayacağından dışlanması olması muhtemeldir. Birden fazla kimliği ile insan günlük hayatında çeşitli rollere bürünmek zorunda bırakılmaktadır. Bir hakan olarak o da bu tarz bir zorunluluk yaşamak durumunda kalmıştır.

Ailesine kimse benden sonra bir devlet kurmasın diyerek özüne ve doğruya doğru romanın başında geldiği yöne giden Tengere, tarihin uygulayıcısı, toplumsal olarak kültürün nasıl yayıldığına okura göstericisi rolündedir. Son sözlerine bakıldığında bireyin içine doğduğu coğrafyada kat ettiği yol miktarınca çevreden etkilendiğini görmek mümkündür. Kültürün uygulayıcısı, aktarıcısı ve yaratıcısı rolündeki insanın etkileşimleri incelendiğinde onun sabit bir halde kalmadığı toplumun arasında ve zamanla değişerek yeni bir kimliğe büründüğü görülmektedir. Yeni tarihselci kuramın kültüre önem vermesindeki başlıca etkenlerden birisi olarak bireyi değiştirmesi ve dönüştürmesidir.

Ana karakterlerin dışında yan karakterlerinde incelenmesini önemli bulan yeni tarihselci görüş, böylece yazarın ideolojisini, yazıldığı dönemi gibi birçok bilginin bu sayede aktarılacağını düşündüğünden eserde Tengere'nin eşi Selcük yazar tarafından kadının Türk toplumundaki yerini göstermesi bakımından önem arz etmektedir. Metin boyunca eşinin yanında ve destekçisi olarak görmekte olduğumuz Selcük, *Dede Korkut Hikâyeleri*'ndeki Boğaç Han'ın eşi Selcen Hatun'un özelliklerinde karşımıza çıkmaktadır. Onun gibi at biner, ok atar. Tengere Han olduktan sonra da siyasi olarak eşinin yanında durur. İslamiyet öncesi Türk toplumundaki gibi önemini korumaktadır. Kadın yazıtlarda şu şekilde belirtilmiştir:

“Bilinen en eski Türkçe kaynak olan Orhun Abideleri'nden Kültigin Abidesi'nde, Tanrı'nın Türk milleti yok olmasın diye yarattığı kişiler arasında ikinci Göktürk devletinde kağanın eşi İlbilge Hatun'un adına yer verilmiştir. Eski Türk devlet geleneğinde kadının siyasi konumu gösteren bu durum, Türk toplumunda kadına verilen değerin bir ifadesi olarak değerlendirilmiştir.” (Acar, 2019: 396)

Tengere evinden ayrıldıktan sonra eşi ardından oğullarını bulması için gönderir ancak o bulunamaz. Atının ölüsünü bulan çocukları onu annesine getirir. “Biliyorlardı ki karşılarında ak saçlı anaları değil, budunun başı vardır. İlerde Selcüklü diye anılacak devlet, buz gibi bir sesle konuşmaktadır” (Erdem, 2004: 298). Yeni kurulacak bir devletin bu günkü Türklerin tarihinde bilinen Selçuklu Devleti'nin temellerine dair bir kurguyla yazar okuru

karşılacaktır. Tarihsel kaynaklara bakıldığında böyle bir durum görülmemekle birlikte, eserde Türk hanedanlarında kadına verilen önem bu şekilde gösterilmiştir.

Yazar metin içerisinde Türk halk geleneklerinde karşımıza çıkan yatır kavramını örtülü bir şekilde eleştirmektedir. İslamiyet öncesi kurgan İslamiyet sonrası yatır kavramı olarak karşımıza çıkan ve ölüye verilen kıymetin göstergesinin bir şekli olan bu mezarlarda coğrafi ve dini şekillere göre zaman içinde farklılıklar görülmeye başlamışsa da özü itibarıyla saygı anlamını korumuştur. Kurgan şöyle açıklanabilir:

“Türklerde mezar odası üzerine geniş bir daire biçiminde veya taş yığarak yapılan ve kurgan denilen tümsekler, ölen kişinin statüsüne göre yüksek veya alçak olabilmekteydi. Genellikle dağın tepe ve etekleri, yayla ve ormanlık alanlar ile göl kenarı ve ırmak yatağı gibi belli alanlara yapılan mezar yerlerine Türkler büyük bir saygı duymuşlardır.” (Altın, 2019: 715)

Sanatçı bir Tarihçi olarak bu kültüre hâkim olduğunu metin içinde kültürel unsurların yerinde kullanılması şeklinde okura göstermiştir. Türkler için bozkırın unsurlarından dağ, ırmak, göl gibi şekiller kıymetli olmuş onlara kutsilik atfetmişlerdir. Dolayısıyla ölülerini de bu çerçevede defnettikleri görülmektedir. Romanda Tengere'nin atına kutsal nazarıyla bakan Selcük, onu gömdüğü yerde toplumun artık buraya daha farklı yaklaştığını eleştirel bir şekilde ifade etmiştir. Müslümanlığın kutsal kaynağı, *Kur'an*'da ölüyü ilahlaştırma gibi bilinen bir kavram bulunmamaktadır. Yazar bu durumu şu şekilde eleştirmektedir:

“Tengerenin atını Cend surunun hemen dışında, surun suya değil, bozkıra bakan eteklerinde toprağa verdim. Yaşıl Kır'ın kümbeti yakınlarına gömdürdüm. Üstüne bir kubbe yaptırım. Üç gün içinde ‘Aygır Baba yatırı’ diye anılmaya başladı. Kimin tayı sayrılanırsa getirip ‘öp Ayır Baba’nın toynağını’ diyerek çevresinde üç yol dolaştırmak Aktürkler ve Oğuzlar arasında yerleşti kaldı. Yaşıl Kır'ın kümbeti zaten büyük yatırdı.” (Erdem, 2004: 299)

Rüyaların insan hayatında duygusal bağlarının bir yansıması olarak görülmesinin aksine bir diğeri de onların derin anlam taşıdıkları konusundaki yaygın görüştür. Birçok bilim adamı rüyalar hakkında tanımlamalar ve analizler yapmıştır. Rüyalar ile kültürel manada bir bağ bulunmaktadır. Bu durum şu şekilde açıklanabilir:

“Geleneksel sembollerle ifade edilen ve kişinin toplumsallaştığı çevrenin kültürel mana kodlarını taşıyan rüyalar, toplum kültürünün uzantıları durumundadır. Bu açıdan bakıldığında rüyalarındaki semboller, bizzat kişinin yaşadığı olaylar olabileceği gibi sözlü anlatılarla şekillenen geçmişin izlerini de taşıyabilir. Bu bağlamda rüyalar, psikolojik boyut yanında, kültürel değer ve sembolleri de içine alan toplumsal bir olgu olarak da anlam kazanır.” (Yıldırım, 2016: 158)

Selcüğün gördüğü rüya Türklerin destanlarındaki gibi ona bir haberci niteliğinde gelmektedir. Bir soydan birden fazla devletin kurulacağını habercisi niteliğindeki rüyasında hamile olarak kendisini görür. Bu durum kültürel anlamda şu şekilde açıklanabilir:

“Halk kültürü açısından bakıldığında rüya; destan, halk hikâyesi, masal, efsane gibi anlatım türlerinde yer alan ve gelecekte olacakların işaretlerini verebilen motif olarak tanımlanmaktadır. Rüyalarla, yaşama

biçimi, hayat tarzı, beklenti ve hayata bakış arasında önemli bir bağ vardır. Hele bazı rüyalar vardır ki, bunlar asırlar boyu sürecek bir serüvenin başlangıcını belirler mahiyettedir. Bu yüzden olsa gerek Anadolu'nun birçok bölgesinde; 'düş olmadan iş olmaz,' diye bir deyiş kullanılmaktadır." (Kurt ve Kurt 2015: 241)

Toplumsal olarak önem taşıyan rüya kavramı, otoritenin rüya yoluyla haber alması şeklinde birçok kaynakta görülmektedir. Devlet yönetimi için yol gösterici nitelik taşıyan rüyayı Selcük şöyle anlatmaktadır:

"Düşümde düşünüyorum: 'Ben şimdi Demir Yaylı'ya ne derim? Budun ne der doğacak çocuğu gördüğünde?' Tanrı sıkıntımı anlamış mıdır nedir? Çocuk doğurmuyorum. Tam yedi tane tay doğuruyorum. 'Tanrı yüzüme baktı. Kim anlar benim bu tayları doğurduğumu? Söylesem bile inanmazlar.' diyorum, seviniyorum. Taylar, yatağımın çevresinde tekmeler çifteler atarak dönmeye başlıyor, 'Ana kalk, kalk ana!' diye yarı kışner, yarı konuşur beni uyandırmaya çalışıyorlar. Bir tane de dışardan gelen bir arık tay almışlar aralarına. Onun başı, kişi başı gibi. 'Gökten inan yiğidin de yüzü böyle olmalı' diyorum. Kısık, çekik, gök gözleri var" (Erdem, 2004: 300)

Türklerin kültürleri açısından bakıldığında rüyanın önemli olduğu görülmektedir. Romanda bu rüya motifi devletin bir kadından doğan çocuklardan devam edeceğinin aktarılması bakımından önem arz etmektedir. Selcük eserde Tengere'nin gidişinden sonra yazar tarafından kendisine söz verilerek konuşmuştur. Yeni tarihselci görüşün kendisini temsil edememiş kişilere söz verilmesi bu doğrultuda da kültürel anlamda bilgi edinilebileceğini savunan görüşüne dayanılarak yapılan analizle okur sonraki dönemde siyasi olarak Selcük'ün önemli bir rolü olduğunu görür.

Roman Argun Afaki'nin sorularını cevaplayan atmosfere döndüğünde Albız'ın anlattığı hikâyeyi film gibi izlettiğini gören okur, onun sanki bir yorum katmadan olayları olduğu gibi aktardığı fikrine kapılır. Burada tarihçi konumunda bulunan Albız'a yüklenen görev onun yorumsuz bir şekilde olayları okura aktarması gerektiğidir. Ancak yeni tarihselci görüşe göre tarihin kendisi mutlak değildir. Dolayısıyla şüphe taşımaktadır. Tankut Albız'a, Tengere olup olmadığını sorar. Albız Şöyle cevap verir:

"Hem oyum hem değilim. Senin de hem ben olup hem olmadığın gibi! İstersen şöyle diyelim, sen ne kadar ortadan kaldırdığın Argun, ne kadar bedenini kullandığın Çiçek, ne kadar racon arkadaşın Rüstem, ne kadar Urus Koca, ne kadar Selcük, ne kadar Benyamin İncir'sen ben de o kadar Tengere'yim! Elveda benim ahlal oğlum!" (Erdem, 2004: 370)

Okura bir belirsizlik sunan yazar, anlatıcının aslında, dinleyen kişinin gözünden nasıl baktığına gönderme yapar. Metin yazarın anlamını taşıdığı gibi okurun ondan ve içindeki göndermelerden de ne anladığı önemlidir. Albız yaşadığı zamanların birikimine ait bir tecrübeye sahiptir. Ancak hayal taşını alıp özgürlüğüne kavuşmak istemektedir. Bu sebeple Argun ve Tankut'a istediği şeyleri söylemiş olma ihtimali de okurun aklında soru işareti bırakır.

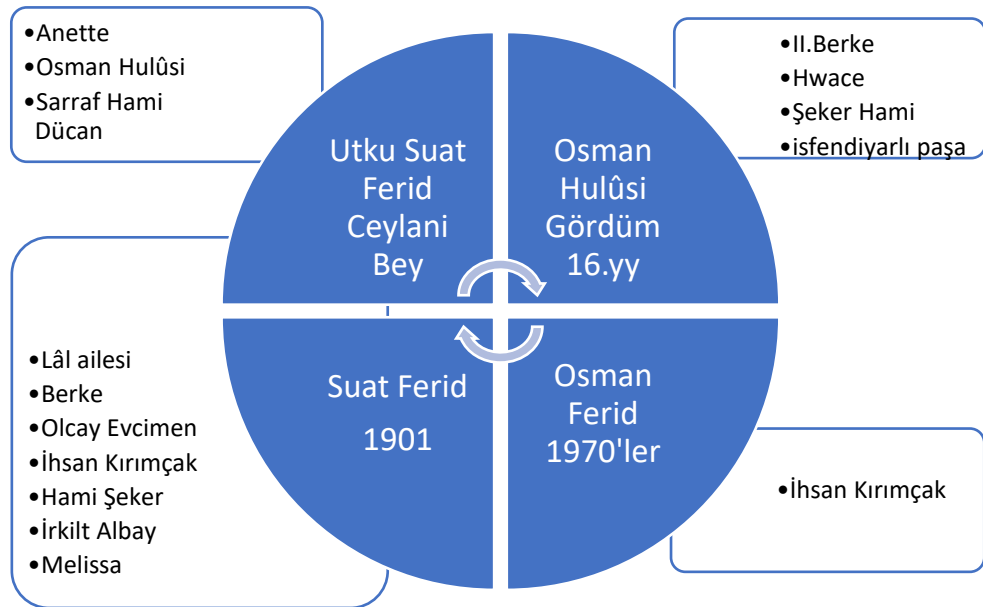
Bu nokta yeni tarihselci görüşün metinlere şüpheyle yaklaşması gerekir görüşüyle uyum sağlamaktadır.

Albız'ın içinde bulunduğu şartlara göre bir gerçeklik yaratmış olması olası görünmektedir. Kişisel çıkarlarını öncelemiş özgürlüğü için tarihsel unsurlara kurgu ekleyerek okura istediğini vermiş olması muhtemeldir. Yazarın kullandığı Albız motifi Türk halk kültüründe aldatan, kandıran bir karaktere sahiptir. Dolayısıyla söylediklerinde şüphe bulunabileceği okurun aklında soru işareti uyandırmaktadır.

2.2.3. Kitab-ı Duvduvani

Postmodernist unsurlarla oluşturulmuş bu eser, okuru ontolojik bir sorgulamaya zorlarken, yazılan tarihe de şüphe ile yaklaşılmasını istemektedir. Yazarın ve tarihçinin oluşturduğu metinlerin doğruluğu konusunda kuşku duymaya teşvik etmektedir. Kurgunun gerçek gibi algılanabildiği, meydana gelen dünyada zaman ve mekân algısının nasıl alt üst olabildiğini ikircikli bir tavırla işlemektedir.

Romanda dört zaman ve dört ana kahraman vardır. Meçhûl Muhayyil olarak da asıl kitabın yazarı Y. Hakan Erdem devreye girmektedir. Utku Suat Ferid Ceylani Bey, Osman Hulûsi Gördüm, Osman Ferid ve Suat Ferid birbirlerinin izlerini takip ederek gerçekliklerini bulmaya çalışırlar

Şekil 2.2.3 Kitab-ı Duvduvani Zaman Kavramı.

Şekildeki döngüsel matraste, ana karakterlerin kendi dönemleri içindeki yardımcı kişilerine yer verilmiştir. Eserde zaman, döngüsel olarak birbirini takip eder ve sıçramalar

şeklinde geçişler sağlanmıştır. Birinci ana karakter olarak karşımıza çıkan Utku Suat Ferid Ceylani Bey, tarihe meraklıdır. İşletme bölümünden mezundur. Reklam metni ve tarihsel roman yazarak ün kazanmıştır. ‘Hayal Etmenin Çayırırlarında Resim ve Değişmenin kitabı’ adındaki eski bir eserden öğrendiği *Kitab-ı Duveduvani*’ye sahip olmayı arzulamaktadır. Bir gün karşısına eskici arabasında çıkan kitabı satın aldıktan sonra hayatı değişmeye başlamıştır.

Kitab-ı Duveduvani doğruyu söyleyen kişilerce içi boş görünen bir kitaptır. Yalan yazmak şartıyla okunabilmektedir. Onu okuyanın kurgu ile yazdığı şeyleri gerçeğe dönüştürür. Böylece her okuyan yeni bir dünya yaratır. Ancak karakterin hayatını çekilmez bir hale sokmaktadır. İlk zamanlar merakla ve istekle aranan eser daha sonra kendisinden kurtulunmaya çalışılan bir nesne haline dönüşür. Kişilerin bozulan gerçeklik algısı onları varlık sorgusu içinde sürüklemektedir.

Suat Ferid ile günümüzde başlayan roman, 16. yüzyıl Osmanlı Dönemi’ni II. Berke adında kurgusal bir padişahın saray hayatını ve eserde de aynı adı taşıyan ‘Kitab-ı Duveduvani’yi arayışını Osman Hulusi ile anlatmıştır. Minareden atlayarak intihar eden Hulûsî, bir zaman sıçramasıyla okuru 400 yıl sonrası 1900’lerine getirir. Yazar burada Osman Ferdiye dönüşür ve onun kendi dünyasını anlamaya çalışırken oluşturduğu kurguyla gerçeklik arasında kalışını aktarır.

II. Berke’nin devleti ilga etmesi üzerine kurulan ve 1601-1645 yılları arasında hüküm sürmüş olan I. Ercümend devletinin 300. yılına yani 1901 senesine ise Suat Ferid ile gelir. Son evrede karakter iki kez dönüşüm geçirir. Geldiği zamanda tarihi binaların bildiği yerlerde olmamasıyla kurguda olduğunu fark eden Suat, ikinci dönüşümde binaları bildiği yerlerde görmüş olmanın verdiği huzurla okuyucuyu sakinleştirir. Kitapta Suat’ın bir günü diğer kahramanların dört ayına denk düşmektedir. Çünkü o kurguyu, diğer kahramanlar ise gerçekliklerini yaşamaktadırlar.

2.2.3.1. Romanda Yeni Tarihselci Kültür, Bilgi-Hakikat ve Söylem

Zamanın insan yaşamındaki etkisi öncelikle hayatını idame ettirebilmesi amacıyla kendini göstermiştir. Böylece zaman kavramını ortaya atarak onu fark etmiştir. Yaratılışın başından beri dünyanın dönmesi üzerine kurulu zaman algısı üzerine sistemler geliştirerek gündelik hayatını kolaylaştırmıştır.

Fizikten felsefeye; tarihten edebiyata kadar tüm alanlarda sorgulanan bir kavram olan zaman, ilk açıklamalarını teolojik açılardan kazanmaya başlamıştır. Bu durum hakkında Hristiyanlık öğretisine zaman kavramı hakkında açıklamaları sunan Augustinus’un ‘ruh(insan)’ odaklı tanımlamasını, Aristoteles’in devinimsel zaman kavramıyla ortak bir tanım

altına alan “Ricoeur’e göre, Augustinus’un çözümlemesi, bütünüyle ‘insan zamanı’, Aristoteles’in yaklaşımı ise ‘dünya zamanı’ nı anlatmaktadır. Bu iki zamanın birliğıyse ancak poetik bir anlatımın eşlik ettiğı bir senaryolaştırmada (muthos) yani ‘yazın’da yatmaktadır” (https://www.academia.edu/69257114/Zaman_Felsefesi.(erişim tarihi:4.08.2023).

Edebiyatın içinde de okurda gerçeklik uyandırmanın unsurlarından birisi olan zaman algısı postmodern romanda bozulmaya başlamıştır. Metinlerin sıradan ve durağan bir zamanda devam etmesini istemeyen romancı, zaman ve mekân açısından şaşırtmalar yaparak okurun dikkatini açık tutmaya çalışmaktadır.

Kitab-ı Duvduvani bu açıdan okurun algısını açık tutmaya çalışan postmodern bakış açısıyla yazılmış bir eserdir. Klişeleri aşarak geçmiş ve şimdiki zaman arasında sıçramalar yapılmıştır. Metin düz bir zaman çizgisi içerisinde devam etmez. Bu karmaşık görüntünün altında yazar ideolojik görüşlerini mekânsal dönüşümler esnasında aktarmıştır.

Eserin içinde bulunduğu dört zamana ait kültürel unsurlar farklı olması sebebiyle, hâkim ideolojik esasları ve söylemlerinin birbirine benzemediğı görölmektedir. Kurgulanmış dünyaların kültürleri incelenirken karakterler ve onları yönlendiren ideolojik unsurlardan ayrı ayrı bahsedilmesinin yeni tarihselci yaklaşımla daha detaylı incelenmesi bakımından fayda sağlayacaktır.

Y. Hakan Erdem tarafından ilk olarak kurgulanan Utku Suat Ferit Ceylani Bey reklamcı ve yazardır. Mesleğı de kurgu yapmasını gerektirmektedir. Bu sebeple eserinin ya da reklamını yaptığı ürünün kültürel sistemde nasıl rağbet göreceğini bilir ve bu şekilde söylem meydana getirir. O döneminin kültürünü anlamış ve uygun bir söylem meydana getirmiştir. Suat’ın yazdığı ‘Özgürlük Güneşi Yakar’ isimli kitabında geçen yoğurt bahsi toplumsal olarak ‘erotik’ algı yaratmış bu sebeple başı belaya girmiştir.

Gazeteler de konuyu halkın dikkatini çekmek amacıyla yalanlar ekleyerek abartmıştır. Öyle ki okumadan yorum yapan bir bürokratça okullarda yasaklanmış, bakkallarda ‘kocacık/karıcık’ yoğurdu diye yeni bir ürün satışı başlamıştır. Bir filmde çalınma olduğunu iddia edenler, yoğurt üreticileri birliğı tarafından yoğurt satışlarını arttırmak için yapıldığını söyleyenler, Amerika’nın oyunu olduğunu iddia ederek FBI’nın Threefolks laboratuvarında üretildiğini böylece dünyanın uyuması gereken kitlelerince tüketileceğı gibi anlamlar yüklenmiştir.

Okurun kendi kültürel algısı içinde metni bağlamından kopararak anlam çıkarttığını görürüz. Dahası kitap yazıldıktan sonra yazarın kontrolünden çıkmış kim ne açıdan söylem oluşturmak istiyorsa ona hizmet etmeye yarar hale gelmiştir. Metin içerisindeki karakterlerin

şimdi ve gelecek zamandaki eylemlerini doğrudan etkileyen yazar burada iktidar konumundadır.

Bu durumu Foucault “İktidar bir ilişki, bir eylem biçimidir. Ama bu, doğrudan doğruya başkaları üzerinde değil, başkalarının şimdiki ya da gelecekteki eylemleri üzerindeki bir eylemdir” (2014: 20). şeklinde açıklamaktadır. Utku Suat Ferit Ceylani’nin kitabında sadece eşinin sırtı güneşte yandığı için toplum arasında kabul gören bir uygulama olan yoğurt sürme eylemini görürüz. Ancak aynı kültürel sistemde de ayıp olarak algılanmış hatta bir karmaşaya yol açmıştır.

Kitabı bulduktan sonra yalan söyleyerek okunabildiğini fark eden Suat, bir şeyler öğrenmek için yakın arkadaşı Sarraf Hami’ye gider ve işlerin daha da karmaşık olduğunu fark eder. Her okuyanın yeni yalan metin yani bir dünya meydana getirdiğini anlar. Sarraf Hami, onu Osman Hulûsî’ye şu cümlelerle yönlendirir:

“... Ayrıca bu işlere mürşidsiz, şeyhsiz girilmez, ölü veya diri fark etmez. Kimin şeyhi yoktur, şeytandır onun şeyhi, meğerki Hak onara işini! Bu erken literatürü en iyi bilenlerden biri, belki de birincisi Testiyye tarikinin şeyhi Osman Hulûsî Beyefendi Ağa’dır. Lûtf ve inayet ederse bir şeyler öğrenirsin” (Erdem, 2018: 65)

Ondan, kitabın ‘Okuyucuzade’ kardeşlerden ilk kez Hamdi Dücan’ın bahsettiğini, elden ele eskici vesilesiyle geçtiğini içinde yazılanların ne yalan ne gerçek olduğunu öğrenmiştir. O ‘Kitab-ı Duvduvani’nin yazarı Tasviri Efendi’den nakledilen, okunan hiçbir şeyi okuyamadığını ve duyamadığını belirtir. İçini açtığında kitaplar boş bir defter olarak görülmektedir. Bu durumda metinlerin birbirlerinden alıntılama yaparak aslında bir yalanı devam ettirdiğini görürüz. Yazar kitap yazmanın özgün olması gerektiğine vurgu yapmaktadır.

Yeni tarihselci kuramda metin, zaman içerisinde kültürel etkileşime girerek hâkim okur kitlesi tarafından farklı olarak algılanır. Tarihçi/yazar geçmişe bugünün gözünden müdahalede bulunmamalıdır. Böyle bir durum ise ancak kurgu ile oluşturulabilir. Okur kendi kültürel belleği ile okuma gerçekleştirir. Gerçeklik algısını yitirmeye başlayan Suat bu durumu Muhayyel yazarına “Sen mürşid misin, sen rehber misin, senden mi yoksa senden de bitli tarihçilerden mi öğrenecekler geçmiş? Ooh, geçmiş ya, her şey oluyor orada canına yandığının... Salla salla, koy çuvala...” (Erdem, 2018: 94) diyerek söylenir. Her şeyin ne de olsa geçmişte diyerek sahte bir kurguyla işlenmesine tepkisi vardır. Kitap genel olarak yalana karşı bir duruş sergilemektedir. Hakikatinin arayışına giren Suat neyin doğru neyin yanlış olduğunu gün geçtikçe kaybetmeye başlamıştır.

Kedisini bulduğu gün Anette ile tanıştığını fark eder. Kız sürekli ortadan kaybolduğunda kedisi ortaya çıkmaktadır.

“İlk önce tam da bu yüzden okuyamadıysa bile, mesela Tun, Taven, Tavn... diye kekeleydiği kelime Türkçe ‘ton’ yani ‘don’du, kısa süre içinde açıldı:

‘Ton değiştirmek boyudur... Kişi kamu yaratık kılığına nice girer... ey...eydür... Kişit kılığına nice girer eydür... Sarıkız ana küpe hangi donda bindi eydür... Balkoca tonguz donuna nice devşürildi eydür...’ gibi kırmızı ile yazılmış başlıkları okudukça kitaptan korkusu azalmaya, heyecanı artmaya başladı.

Tenâsüh üzerine bir şeyler biliyordu... Zaten Suat Ferid her konu hakkında bir şeyler bilirdi. İlgi ile devam etti.

‘An...it...bacı..pisik donuna nice girer eydür...’

Bu ne şimdi Utku? En? An? Anit...!Hiaa!Anette Bacı, kedi kılığına nasıl girer onu söylüyor...”

(Erdem, 2018: 104-105)

Bu durum Türk edebiyatının kültürel metinlerinde karşımıza çıkan ‘don değiştirme’¹⁹ kavramıyla açıklanabilir. Bu kavram altında kişi veya nesne bulunduğu halden başka bir hale şekil değiştirmek suretiyle geniş yapabilmektedir. Genel olarak Orta Asya kültüründen başlamak kaydıyla Türklerin tüm dönemlerindeki dini, tarihi veya edebi eserlerindeki kahramanlar üzerinde karşılaşılabilmektedir. Yazar bu olguya aşına olmayan okuru ikilemde bırakmak suretiyle şaşırtarak mistik bir atmosfer sunmuştur.

Don değiştirme kavramı romanın içindeki farklı bir zaman olan Osmanlı Dönemi’nde, Berke’nin kız kardeşi “Mehlika Sultan başına ufak bir sarık sarmış, erkek ‘donuna’ girmişti” (Erdem, 2018: 132). şeklinde de kullanmıştır. İki don değişme örneğinde kadın üzerinden vurgu yapılmıştır. Toplum arasında durumunu düzeltebilmek, bir olayı çözebilmek için kadının duruma adaptasyonu kimlik değişimi ile okurun karşısına çıkmaktadır. Yeni tarihselci eleştiri metin içinde kenarda kalmış kahramanlarında analiz edilerek dönem hakkında bilgi sahibi olunacağını söylerken romanda kadının zamanında ‘kedi’ veya ‘erkek’ kılığına girerek sorunlarından kurtulma, topluma adapte olmaya çalışma şekli görülmektedir.

Erkek kılığına girme durumu döneminin kadına bakış açısından değerlendirilirse şu şekildedir:

“III. Osman döneminde kalın siyah peçe kullanmayan kadının sokağa çıkması yasaklanmıştır. Saray kadınları dışındaki kadınların sandala binmesine izin verilmemiştir. Toplumsal alanda kadın ve erkek birlikteliğinin hoş karşılanmadığı Osmanlı Devleti’nde kadınların mesire yerlerine gitmeleri ve kaymakçı dükkânlarına girmeleri de yasaklanmıştır” (Şimşek, 2020: 196)

¹⁹“Don kelimesi, genel anlamda, ‘elbise, kılık/kıyafet’ ve don değiştirme tabiri de ‘kılık/ kıyafet değiştirme’ anlamına gelmektedir. Ancak Türk geleneğinde ‘donuna girmek, dona bürünmek’ şeklinde de kullanılabilen don değiştirme tabiriyle, genel anlamda, dış görünüşün fiziksel açıdan bir değişime uğraması kastedilebilmektedir. Terim olarak ise bu kavram, ‘canlı veya cansız varlıkların kendilerine has niteliklerini (bazen geçici olarak) kaybederek cansız veya canlı varlık haline dönüşmesi’ şeklinde tarif edilmektedir. Diğer bir ifadeyle don değiştirme, ‘canlı veya cansız varlıkların ‘Yüce Varlık/Üstün Güç’ tarafından ceza veya ödül olarak mevcut durumdaki yapıdan farklı bir yapıya dönüştürülmesidir’. Ayrıca don değiştirme, ‘kahramanların kendilerini saklayabilmeleri veya koruyabilmeleri amacıyla bir yaratık, insan, hayvan veya bitki suretine dönüşmesi şeklindeki evrensel bir motif’ olarak da tanımlanmaktadır.” (Küçük, 2020: 98)

Kadının toplumsal hayatta erkeklerle bir arada bulunamadığı, otorite tarafından yasaklandığı. Ancak saltanata özgü bir ayrıcalık olarak bazı yerlerde izin verildiği görülmektedir. Kadının sosyal hayatta olmasının yasaklanmasıyla eserde kültürel açıdan bir erkeklerle yan yana gelen kadın çareyi erkek ‘donuna’ girmekte bulmuştur. Kültürün metinde yansıtılması açısından tarihsel kitaplarda bahsedilen Osmanlı Dönemiyle benzerlik göstermektedir.

‘Kitab-ı Duvdvani’yi okuduktan sonra var olan dünyadaki kişilerin hatta kendisinin bile gerçekliğinden şüpheye düşen Suat Ferid, tüm hayatını sorgulamaya başlamıştır. İçtiği viskinin belki de viski olmadığı, başka birinin onu kurguladığı düşüncesiyle irkilir. Reklamcılık yaptığı zamanlarda kötü ürünlerin alınması için yaptığı sloganları hatırlayarak şöyle söyler:

“Kusmak istiyordu. Çünkü bu tip ürünlerin ne kadar şahane olduğunu ancak buna inanmayan teşne ve mahkûm olanlar yani yoksullar inanıyordu. Bazen de tam tersi strateji kullanılır, berbat kalitede bir ürüne yüksek fiyat konur, öyle her önüne gelen babayiğidin onu alamayacağı teması işlenir, bu ürünleri de yine dışından tırnağından artıran orta sınıf garibanlar ters gaza gelerek alırdı. İyi kaliteli ürün kullanmaya alışkın kesime bunları öldür Allah satamazdınız, bunlar bir bakışta bir dokunuşta neyin ne olduğunu anlar, gülüp geçer, ucuzu ucuz pahalıyı pahalı alırlardı. Bilgileri ve bilgilerinden doğan güçleri vardı” (Erdem, 2018: 91)

Burada bir reklamcının söylemiyle oluşturulan hakikat, yeni bir bilgi üretir. Okur ucuz olanın nasıl şahane satıldığını görür. Sınıflar arasındaki çizgiye dikkat çeken yazar toplumun araştırarak bilen kesiminin satış taktiklerine inanmadığını söyler. Burada ürün kalitesini belirleyen şey, bilmek, araştırmak ve okumaktır. Bilgi ve onun nasıl kullanılacağını bilmesi kişiye fayda sağlayacaktır.

Yeni tarihselci kuramda kilise, aile, din, devlet kurumları gibi toplumsal hayatın unsurları bilgiyi elinde tutan ve kültürel etkileşim içerisinde yayılmasına zemin oluşturan katmanlardır. Metinde sürekli gerçekliğini yitirerek elde ettiği bilginin doğruluğuna varamayan Suat Ferid bu duruma “kim ürettiyordu bu bilgileri, kim üretiyor ve dahası kimin kullanımına ve bazen kimin tekeline sunuyordu? Mukarribunlar, rahipler, papazlar, hocalar, filozoflar, bilim adamları, tarihçiler ve romancılar” (Erdem, 2018: 92) şeklinde gönderme yapmıştır.

İkinci kurgu dünyada devlet kurumlarının toplumsal algı üzerinde nasıl etkili olduğunu görürüz. Bu bölümün kültürel alt yapısı Osmanlı Sarayı içerisinde geçmektedir. Padişah otorite konumundadır devletin kültürel olarak cezayı nasıl icra ettiğini sergilemektedir. Toplum kesilen başlara ve öldürülen insanlara ses çıkartmamaktadır. Sultan Berke’nin devletin başı olmak gibi bir kaygısı yoktur. Tarihsel metinlerde gördüğümüz, hırslı ve saltanat meraklısı bir hükümdar değildir. Onun sorgulamaları şu şekildedir:

“Sultan (yani bu ben oluyorum) kitabı bambaşka nedenler için, çeşitli konulardaki bilgi açlığını gidermek için istiyordu. Zaman, geçmiş, gelecek, biz kimiz, niye bu kadar büyük bir beynimiz var, nereye

gidiyoruz? Beş yüz yıl sonra burası nasıl bir yer olacak, gitmek görmek mümkün mü? Acaba yirmi birinci asırda bir gûnâ tasvirci olup, bugünü tasvir etsem, o zamandan bakarak bu zamanda böyle düşündüğümü görebilir miyim?” (Erdem, 2018: 163)

Padişahın bu sorularına bakıldığında yeni tarihselciliğin geçmişe bugünden hüküm verilmemesi gerektiği ve geçmişteki bir olayın doğrudan bilinemeyeceği görüşüyle açıklama yapılabilmektedir. Metinler dönemine göre incelenmeli ve yorum yapılmalıdır. Dolayısıyla geçmiş bir konuda bugünün değerleriyle yapılan yorum kişinin kendi priorisini taşıyacak ve bir perspektif barındıracaktır.

Birden fazla dönemde farklı varyantlarını gördüğümüz *Binbir Gece Masalları*’nda Şehriyar, karısı kendisini aldatınca bütün kadınlardan intikam almak ister, her gece bakire bir kadınla yatarak ertesi gün öldürtür. Veziri’nin kızı Şehrazat’la birlikte olmak ister. Kız diğer kadınların aksine akıllıdır. Her gece masallar anlatarak şahı oyalar ve masalın sonunu ertesi güne bırakır. Şah, masalın sonunu merak ettiği için kızı öldürmez. Bu şekilde canını kurtaran Şehrazat gibi romanda Hami de geceler boyu ‘Kitab-ı Duvduvani’yi padişaha okuyarak hayatta kalmaya çalışır.

Hami, tarih anlatıcı konumundadır ve nasıl okunursa onun gerçekliğini yazan kitap sayesinde padişahın istediği şeyleri söyler ve olmasını sağlar. Bu nokta da bir tarihçi konumuna geçen Hami üzerinden tarihin ve tarihçinin çıkarını öncelemeden bir olayı aktarmış olması gerekmektedir görüşüne ulaşılmaktadır. Padişahla aralarında bağımlı bir ilişki meydana gelmiştir. Kitabı onun gibi okuyan yani onun kadar iyi yalan söyleyen birisi daha yoktur ve padişah bu durumun farkındadır. Yalan da olsa ona mutluluğu veren Hami’yi asla bırakmak istemez. Bunlara karşın Hami’nin kendi yanında gücünden dolayı durduğunu bilir ve öldürmek arzusu taşısa da öldüremez.

Özellikle ‘Haç-Hilal Ovası Zaferi’ni oldukça canlı anlatması padişahın gerçeklik algısını yitirmesine sebep olmuş ve artık o da savaşın Hami’nin anlattığı gibi olduğuna inanmaya başlamıştır. Bunun üzerine bütün tarihçilerin eserlerini burada anlatılan gibi yazılmasını istemiştir. Tarih tahrip edilmiş ve bir sonraki dönemlerine böyle aktarılmıştır. Yeni tarihselci kuramın metinlere şüphe ile yaklaşılması gerektiğinin kanıtı niteliğindedir. Tarihçi yorum yapmadan kendi a priorisini gözetmeden olayı aktarmalıdır.

Eserde asılanların boyunlarına yafta²⁰ takılıp günlerce bekletilir. Taşrada kesilen kelle, bal içinde tutulup merkeze gönderilir. Bu yolla olayın yeni gerçekleştiği algısı oluşturularak bir

²⁰ “Yafta kelimesi tarihî geçmişi boyunca oldukça farklı anlamlarda kullanılmıştır. Kelimenin göstermiş olduğu anlam genişlemesi, Osmanlı Devleti’nin geçirmiş olduğu siyasî ve sosyal şartların bir çeşit yansımasıdır. Yafta, başlangıçta defter terminolojisi kapsamında dirlik sahipleri üzerine kayıtlı yerleri gösteren hüviyet kâğıdını ifade etmek üzere kullanılıyordu. Onsekizinci yüzyılda kelime ‘mahkûminin göğüslerine asılan ilannâme’ anlamını da taşımaya başladı. Bunun yanında, ticarî eşya markaları ve evrak torbalarının üzerilerine yapıştırılan yazılı

korku uyandırılır. Böylece sultanın Kut'una, kerametine inanılır. Bu sırrı korumak ceza kültüründe en önemli unsurdur. İşi yapanlar bu bilgiyi saklayarak toplum üzerinde hâkim bir egemenlik kurulmasına yardım etmektedir.

Osman Hulûsî “Malumat; mühim olan şu: Malumatı ya da halk ağzıyla bilgiyi kim üretiyor, kim sahipleniyor ve kim kimin hizmetinde kullanıyor” (Erdem, 2018: 147) şeklinde sorgulama yaparken bilginin üretildiğini ve toplumsal algının oluşturulması için birileri tarafından yayıldığına işaret etmektedir. Okur metni incelerken bir yandan da dönemin ceza kültürü hakkında bilgi sahibi olur.

Bu dönemde asıl gücü elinde tutan kişi Hwace Efendi'dir. Padişah ve saray eşrafının çocuklarının hocalığını yapmaktadır. Olaylar karşısında onun fikri padişah nezdinde önemlidir. Çingenelerin öldürülmesi konusunda “sonradan çok sık kullanılan ve ‘siyaseteyn içtihadı’ diye anılan bir ilke koymuştu: Mademki müsned bir suç vardı ona uygun bir suçlu (bu durumda bir tarikat) da uydurulabilirdi” (Erdem, 2018: 157). Yeni bir kanun koyucu konumunda hüküm vermiştir. Sarayda yapılan ‘bohçacı kadın katliamı’nda Hwace toplanan kadınları yargılatmadan el işaretiyle denizde boğdurtmuştur. İşkence etmeye gerek görmez, o şartlar altında yalandan kabul edebilirler diye kim gelirse öldürtür. Hukuk tarihine geçecek bir içtihadı daha hüküm verir. “Böylesi daha sağlam olur, tecziye-ül müctemia li'l- cürm-ül şahsiyye, yani şahsi suça toptan ceza evladım, hep beraber bu bohçacılık işinden para kazanmayı biliyorlardı, cezasını da ortak çeksinler, aa her şeyi de biz mi söyleyeceğiz?” (Erdem, 2018: 159).

Türk Ceza Kanunu'nun 20. maddesindeki suçun şahsiliği ilkesini yazar bu dönemde tam tersi yönde uygulatmış genelleştirmiştir.

Rumeli Beylerbeyi Tırnakçı Utarid Paşa da korku kullanarak güç gösterisi yapmak suretiyle bölgesel iktidarını elinde tutmaktadır. İnsan bedenine ait parçaları toplayarak psikopatlık seviyesinde eziyetler etmektedir. Onun hareketleri nekrofil²¹ (ölü sevic) olduğunu göstermektedir.

kâğıtlara, müzelerde sanat eserlerinin isimlerini gösteren küçük levhalara, kimsesiz çocukların hüviyetlerini belirtmek üzere eşyaları arasına konulan kâğıtlara, dükkân tabelalarına ve idam edilenlerin bedenleri üzerine asılan kâğıtlara da yafta denilmekteydi. Ondokuzuncu yüzyıldan itibaren gelişmeye başlayan yazılı protesto ve propaganda kültürü kelimeye yeni bir anlam kazandı. Meydana gelen gelişmelerle birlikte protesto veya propaganda amacıyla duvarlara yapıştırılan kâğıtlara da yafta denilmeye başlandı. Bunun yanında elle dağıtılan, gazetelerde yayınlanan ve kalabalıklara yüksek sesle okunan ilanname ve beyannameler de zaman zaman benzer amaçlar için kullanılıyordu” (Bay, 2016: 12-13)

²¹ Fromm insanda hayvani temelden gelen biyolojik saldırganlığın bulunduğunu ancak bunun yanında insana ait olan ve tahrip ederek öldürmekten zevk alan psikolojide nekrofil olarak tanımlanan bir diğer saldırganlık eğilimi olduğunu belirtmektedir. Bu saldırganlık türü hayata olumlu şekilde geçmeyen bu nedenle olumsuz bir karakter kazanan insansal tutku ve potansiyelin kendisidir. Bu saldırganlığı tüm ihtiyaçları karşılanmış olan orta ve üst sınıftaki yıkıcılıkta gözlemlemek mümkündür. Bu sınıfsal yapıda görülen ancak ilk bakışta çözülemeyen yıkıcılık davranışlarının çoğunun altında yaşama karşı nefrete dönüşmüş olan düşmanlık vardır. Ve ona göre bu saldırganlık türü tutkuların yaşama geçmemesi nedeniyle hayata düşman olmanın sonucudur. Bu saldırganca tutumu, yıkmaya, ölüme öldürmeye yönelme olarak tanımlamak mümkündür ve hayvanlarda görülmeyen zulmetme yıkmaya öldürme

Padişahın kız kardeşi Mehlika ile evli olduğundan bu duruma kimse ses çıkartmamakta korku ile hizmet ekmektedir. Böyle bir adamın Hwacesi olmayı kendisine onur belleyen Efendi, ‘Utarid yıldızı rejimi’ için hukuki ve ideolojik ‘Hukuk Çelişkileri ve Mensûh Olması İktiza Eden Kavaânîn’ adında bir kitap hazırlamaya başlamıştır. Bu kitabın ilk sayfasını boş bırakmış duruma göre Berke ya da Tırnakçı Utarid Paşa arasındaki mücadeleden, güç kimde olursa ona ithafen yazdığını iddia edecek kadar dengelerini gözeten bir adamdır. Savaş sonrası Şeyhülislam olmuştur.

Eserde sürekli güçlendiği görülen Hwace, ‘Kitab-ı Duvdvani’yi ele geçirdiğinde, tarih sahnesinde hiç gerçekleşmemiş olayları kitaba sayfa sayfa eklettirmektedir. Kitabın içine yazılanların ileriki bir zamanda gerçekleşeceğini düşünmektedir. “‘Suçlu’yu suç işlemekten önce tespit ve gereğini icra ihtiyacından. Kaderin garip bir tecellisi olarak, Hwace bunu ‘Testiyye’ sistemi diye adlandırmıştı. ‘Testi kırılmadan harekete geçmek’” (Erdem, 2018: 225). Bu sayede suç daha işlenmeden engellenmiş olacaktır.

Hwace şeyhülislam olması sebebiyle dini otorite olarak, kural koyucu sıfatıyla toplumu baskı altında tutmaktadır. ‘Kitab-ı Duvdvani’nin içeriğini birçok yalan sayfa ile doldurmuştur. Kitap sayesinde, hakikatin bilgisi üreterek toplumu buna uyar hale getirmiştir. Berke durumdan memnundur Anadolu ve Rumeli kazaskerlerini²² kaldırmıştır.

Savaşta ve diğer alanlarda Baş Kadı’nın olması gereken yerlerde bir nev’i Savcılık görevini yapan kazaskerlik artık suç işlenmediği için gereksiz görülerek kaldırılmıştır. Kendisinden başka bir otorite kalmayan Hwace tüm dini gücü kendisinde toplayarak kontrolsüz bir hale gelmiştir.

Üçüncü Kurgusal dünyada karşımıza Osman Ferdi Mürdüm karakteri çıkar. Onun mesleği yazarlıktır. Osman Hulusi Gördüm’ün minareden atlayarak intihar etmesi üzerine açılan bu yeni kurgusal âlem hakkında hiçbir şey bilmiyordur. Editör İhsan Kırımçak onu kurgu konusunda yönlendirirken yazmış olduğu romanda kullandığı kelimelerin o güne uyarlanması konusunda uyarıda bulunur ‘Müteferrikalar’, ayrılmışlar olarak; Osmanlı Türkçesi kelimeler

ve yok etme girişimlerinin altında yatan bu yıkıcı insansal potansiyelin kendisi nekrofilidir.” (Fırıncioğulları, 2015: 199)

²²“Devamlı büyüyen orduda, bilhassa sefer sırasında asker arasında çıkan ihtilafların halli ve böylece disiplinin sağlanması çok önemli bir husustu. Başlangıçta Bursa kadısı, bizzat sefere katılarak asıl görevine ilaveten bunu da yürütüyordu. Fakat onun sefere katılmasıyla merkezdeki işler aksıyordu. Ayrıca yukarıda belirtildiği gibi, toprakları devamlı olarak genişleyen Osmanlı Devleti’nde fethedilen yerlere kadılar tayin edilmesi ve bunlarla muamelâtın ifası da gerekiyordu. Önceleri bu işi de başkadı sıfatıyla Bursa kadısı yapıyordu. Aşağıda görüleceği gibi bilhassa bu iki husus kazaskerlik makamının teşkiline sebep olmuştur. Kazaskerlik I. Murad’ın salatanatının başlarında teşkil edildiği bilinmekle beraber, kuruluş tarihi ilk devir kaynaklarında farklı olarak verilmiştir” (İpşirli, 1997 605)

okurun anlayacağı şekilde çevrilmelidir. Hwace adının Profesör olarak değiştirilmesi gibi bazı değişiklikler yapıldıktan sonra romanın tam anlamıyla uygun olacağını belirtir.

Kuramsal açıdan metinler tarihseldir çünkü içinde bulunduğu kültürden etkilenerek meydana gelirler eserin dili yazarın kültürüne aittir ancak hangi dönemde okunacaksa o zamana ait sadeleştirilmeler yapılmalıdır. Her okur metne kendi kültür ve dönemsel dinamikleri çerçevesinde anlam yüklemektedir. Bir döneme ait kelimenin farklı zamanlar içerisinde girdiği anlam değişikli onun hangi ideoloji tarafından kurgulandığını göstermektedir.

Yeni tarihsel süreç içerisinde metin değil metinler vardır. Osman Ferdi yönlendirmeler doğrultusunda nasıl yazması gerektiğini anlamıştır. Yeni tarihselciler metnin oluşturulduğu dönem ile bugün arasındaki politik-ideolojik-kültürel açıdan anlamını nasıl bir farklılığa uğradığının saptanmasını ister. Onun dönemi yazması bugünün ideolojik yorumuna tabi tutulmuş İhsan Bey tarafından düzeltilmiştir. Şöyle bir yol izlemiştir:

“Olağanüstü bir şey yapmış, geleneği devrimcilikle birleştirmiş, insanlara Anadolu atalarının da ne kadar çağdaş ve ilerici olabileceğini göstermişti! Ayrıca bilgisinin roman gibi edebi bir türün sınırları içinde kalmasına gönlü razı olmayan eş dost sayesinde bir de akademik çalışma yapmış, hemen hemen aynı kaynakları -yani kendi tahayyül gücünü- kullanmasına rağmen çok daha oturaklı sonuçlara ulaşmıştı.” (Erdem, 2018: 241)

İlk romanını bozmadan basmaya karar veren editörün, bu kararına şaşırان Osman Ferdi, memlekette ‘neo-Osmanlı’ yönelimler olduğunu öğrenir. Yeni tarihselcilikteki ‘tarihin metinselliği’ kısmı yaşanmaktadır. Tarihsel unsurlar hâkim dönemde yeniden işlenerek kurguya dâhil edilmiştir.

İçinde bulunduğumuz dönem içerisinde popüler kültürün Osmanlı padişahlarına ait hayat hikâyelerinin dizilerde dikkat uyandırması sonucu metinlere de girmeye başlamıştır. Bu tarz bir yönelimle yazılan eserin atmosferinde de Osmanlı Saray hayatı dikkat çektiğinden İhsan Kırımçak tarafından romanın satılması amacıyla metinde işlenmesi uygun görülmüştür.

Dördüncü kurgusal dünyada Suat Ferid tekrar karşımıza çıkar ancak geldiği bu zaman bildiği bir tarihi yansıtmıyordur. Meslek olarak yazarlık yapmaktadır. Bir haftada yazdığı bir kitabın tüm çevrede etkili olup kaynak olarak gösterilmesine sinirlenir. Yazar burada araştırmadan akademik bir kaynak oluşturanları eleştirmektedir. Okurun yazılan her şeye inanmaması gerektiğine burada yeniden bir gönderme vardır.

Yeni tarihselci bakış açısı çerçevesinde o da metinlere şüphe ile yaklaşılması gerektiğini savunur. Bir gün metinlerdeki bazı yerleri okuyamadığını görür. “Romanlarda, yani ‘uyduruk’ metinlerde, uyduruk olmayan her şey sırra kadem basmıştı. Roman olmayan metinlerdeyse durum tersiydi: Aşikâr yalanlar, uydurmacalar, yanlış çıkarsamalar ve referans vermeden başkasından yapılan alıntılar, tüm araklamacalar toz olmuştu...” (Erdem, 2018: 269-270).

Roman gerçeği saklarken, diğer eserler yalanı saklamıştır. Romanın yazar tarafından kurgusal olarak yazılması sebebiyle Yusuf Hakan Erdem burada gerçekliği açığa çıkartmak için kullanmıştır. Yazar romanın ana fikrinde bir yerde gerçeklik varsa da bunun ancak derinlemesine bir analizle çıkabileceğine gönderme yapmıştır.

Akademik eserler olarak tanımlanabilecek ‘roman olmayan metinler’ açısından entelektüel camiaya eleştirel bir yaklaşım yapılmıştır. Aslında doğru analiz ve çıkarımlar yapılması beklenen bilimsel verilerin de yanlış sonuçlar çıkarması yok edilerek gerçekliğe ulaşılmaya çalışılmıştır.

Bu durumda hangi bilgi doğrudur ve doğru bilgiye hangi kaynaktan ulaşılması gerekmektedir? Sorusunu ortaya atmaktadır. Yeni tarihselci kuramın ana sorunlarından birisi de kaynakların güvenilirliği sorunudur. Metinlerin içerisinde bir tek doğruya ulaşamayacağını savunmaktadır.

Söylemi oluşturan bilimin kaynakları, yazar/ tarihçi gibi bilgiyi mevcut duruma göre işleyip konumlandırmaktadır. Ardından değişime uğrayan bilgin rolünü oynamaya devam etmektedir. ‘Kitab-ı Duvedvani’de yazarların yaptığı budur. Meydana getirdikleri bir eserin ardından onlarda gerekli rolü oynamaya koyulurlar.

Yeni tarihselci kuram yazarın konumunu da sorgulamaktadır. Eserin merkezi konumundaki otoritesini sarsmak istemektedir. Onun yalnızca gerçeği söylediği adaletli olduğu bir yanlısamadır. Suat Ferid bu duruma eserinde şöyle vurgu yapar:

“Zavallılar uyduruk yazıyoruz zehâbına kapılmış, ansiklopedi ve kronik okumaktan bir hal olmuş, bin yıllık hikayeleri evir çevir, yeniden yaz... derken, meddahlara dönmüşlerdi. Gerçi hallerinden epeyce memnundular. Hayallerini gerçek isimlerle süsleyerek, inanılması güç bir gerçeklik rüzgârı yakalıyor, bunun getirdiği gücü yudum yudum, tadına vara vara içiyor, içlerine atıyorlardı” (Erdem, 2018: 277)

İçinde bulunduğu duruma tahammül edemeyecek bir hale gelir, metinlerin yalan bir dünya oluşturarak okurun yanlış bilgiyle savrulmasına artık bir son vermek ister. Bu sebeple gerçekler kitabı yazmaya niyetlenir. Gerçekliğini ayırt ederken de renkleri kullanacaktır, Arkeologlar restore ederken farklı renklerle yenilenen kısmı nasıl belirgin gösteriyorsa o da gösterecektir. Bunu düşündüğü esnada müzelerdeki ‘aslına sadık kalınarak restore edilmiştir’ lafına nasıl kızdığını hatırlayıp:

“Aslını biliyor musunuz ki sadık kalasınız? Ah arkeologlar ah... Adınızdaki logostan utanın! Adamın dağılıp toza toprağa karılıp karışmış evini kazdığınız, mahremiyetine duhul ettiğiniz etmezmiş gibi, bir de ‘okuyup okuyup’ yazıyorsunuz. Bilmem kaç bin yıl önce yaşamış bir bebeğin pişmiş kızıl testici çamurundan banyo küvetini bulur, ‘içinde çocuk kurban edilen tapınak leğeni’ haline sokarsınız... Bulduğunuz her oyuncak bir ‘idol’ olur. Sümer ya da Asurlu fırlamaların ders saati dışında kızlara yazdığı, kil fırıncılarına yalvar yakart pişirttiği açık saçık aşk mektuplarının kırık parçaları elinize geçer, ‘ölü gömme ritüelleri’ dersiniz. Çünkü bir ‘yılan’ bir de ‘gömme’ kelimelerini söktürebildiniz. Arası da boş!

Hele maşallah... Heriflerin sanki işi gücü yok... Ekmeklerini kazanmak gibi bir dertleri yok, sürekli ‘inanç’ işlerine takılıp kalmışlar.” (Erdem, 2018: 279)

Tarihçi konumundaki arkeologlarda eleştiriden payını almaktadır. Tarihe veri oluşturabilecek nesnelerin anlamları onların sözcükleriyle şekillenmektedir. Restorasyona yaptıkları müdahaleleri aslında tarihe de yapmaktadırlar. Bu sebeple tarihsel açıdan önem taşımaktadırlar. Verilerin objektif bir şekilde aktarılması oluşacak tarihi metindeki olay örgüsünün doğu yazılması anlamına gelmektedir.

Yazar burada yeni tarihselciliğin unsurlarından olan şüpheli yaklaşıma vurgu yapmaktadır. Arkeologlar tarafından oluşturulmuş bilgilerin doğruluğunun da sorgulanması gerektiğini savunmuştur. Metinlerin tarihsel ya da edebi oluşuna bakılmaksızın doğruluğu önemsenmelidir.

Dönem ‘neo-Ercümenist’ ve ‘Ottomanist’ olmak üzere karşıt iki siyasi ideolojinin tesiri altında bölünmüştür. Metinler oluşturulurken siyasi ideolojinin tesiri altında yazılmak zorunda bırakılmıştır. ‘Edebi Suçlar Masası’ Suat’ın peşine düşmüştür. O oluşturduğu her yeni kurgusal metinle bir dünya yaratmaktadır. Artık eserlerin içindeki olay ve mekânların anlamlarında kaymalar meydana geldiğinden bu durumu fark eden bu birim çareyi onu durdurmakta bulur.

‘Onuncu Şube’ tarafından ele geçirilen Suat, yeniden bir kurgu ile düzeni bozmaması için hücreye kapatılır. İrkilt Albay Suat’ın serbest kalma çabaları karşısında şöyle cevap verir: “Bu bir yana, size duyduğum hürmet beni sizinle tartışmaktan men ediyor. Tutuklu değilsiniz. Suçlu hiç değilsiniz. Bilakis, tüm kâinata hayat verensiniz. Varlığımızın sebebisiniz. Evrenimizi aydınlatan edebiyat güneşi sizsiniz!” (Erdem, 2018: 385).

Metinde yazarın karakterler üzerindeki gücü ilahlaştırılarak verilmiştir. O tanrısal bir güce sahiptir. Romandaki kahramana bilinci verende gene yazardır. Eserin varlık gayesi aslında onun söylemek istedikleridir. Bu çerçevede hangi karaktere ne kadar söz vereceğine de o karar verir. Bu güç gösterisini de metinde bu şekilde okura aktarmıştır.

Suat, geçen zamanın farkında değildir. Onun bir günü diğer karakterlerin dört ayıdır. Suat zamanı kendi iç dünyasında kurduğu hayallerle süreden bağımsız yaşamaktadır. İnsanın bilişsel olarak hayal dünyasında birden fazla zamanda mekân yaratabileceği algısı burada okura aktarılmaktadır.

Yazmak edimi kişiye içinde bulunduğu mekândan koparak başka âlemlere gitme fırsatı verir. Burada sınır yoktur. Zaman ise ölçülemez. Yazar dışında kimsenin müdahale edemeyeceği bu âlemde sınırsız bir özgürlükten söz edilebilir. Bu özgürlükler diyarında rollerin belirleyicisi yine yazarın kendisidir.

Kitab-ı Duvdvani’de karakterlerin birbirlerinin hayatını yaşaması ve mevcut kitapların güncelleyerek zamana uyumlu hale gelmesi bakımından yeni tarihselciliğin ana unsurunu

temsil ettiği gör÷lmektedir. Bu demektir ki bir zamanın k÷lt÷rel kavramları bir sonraki dönemde yeniden işlenerek döneme uygun hale getirilir. Böylece okurlar arasında k÷lt÷rel bir bağ oluşur. Zamanlar arası bir aktarım gerçekleşir. Bir tarihten yola çıkarak birden fazla öngör÷lebilecek metinler oluşturulur. Yani tarih değil, tarihler vardır. Metinler birbirlerinin tesiriyle yazıldığından mutlak bir doğruya ulaşamaz.

Yazar ya da tarihçilerin kurguyla roman ya da tarihi metinlerde yaptığı deformasyona dikkat çeken eser, aynı zamanda okuru kurguya karşı da uyarmaktadır. Kitap Lois Montrose'un metinlerin tarihsel süreç içerisinde birbirlerinin etkisi altında yazıldığı görüşüyle uyum sağlamaktadır. Bu açıdan eser Postmodernizmin unsurlarını kullanırken yeni bir tarih yazmıştır, denilebilir.

SONUÇ

Yeni tarihselcilik edebi olsun olmasın, tüm metinlerin kültür yönüne odaklanmayı önceleyen, postmodern çağa uygun düşünsel ve uygulamacı bir yaklaşımdır. Sistematikleşmenin getirdiği tek düzeliğe karşıt bir ortamda kendini gerçekleştirmeye başlamıştır. Toplumsal yaşamı incelemek dönemin tarihini anlamak açısından da fayda sağlayacağından bu noktaya değinilmesi gerektiğini düşünmektedir.

Tarihi metinlerin, toplumların yaşayışları açısından bilgi vermesi sebebiyle romancılar tarihsel unsurları sıklıkla eserlerinde kullanmışlardır. Türk edebiyatında tüm dönemlerde görülen olay ve kahramanların edebi metinlerde kurgulanarak okurun karşısına çıkması postmodern dönemde farklı bir bakış açısıyla işlenmeye başlanmıştır. Yeni tarihselci kuram da tarihe ve tarihsel metinlere şüpheli gözle bakan postmodernizme paralel bir bakış açısı sergilemiştir.

Sinema ve televizyon kanallarının Osmanlı devletine ait unsurları popüler kültüre eklemesi ve Türklük algısının toplum nezdinde yeniden canlandırılması gibi sebeplerle son yıllarda tarihi kişiler ve olaylar yeniden bir kurguyla işlenmektedir. Postmodern bir çağda yıpratıcı bir etkiyle karşılaşan tarihçiler arasında bu durum ile ilgili ayrılıklar meydana gelmeye başlamıştır.

Öncelikle tarihçi kimliğiyle tanınan Y. Hakan Erdem popüler kültürde işlenmesi amacıyla tarihi konuların çarpıtılmasına bir tepki olarak kaleme aldığı incelemeye tabi tuttuğumuz üç romanında, okuru yönlendiren, medya, dini kurumlar vd. gibi ideolojik organizasyon yapabilen kurumlar tarafından uyarmaktadır. Bu konuda şüphe duymaya teşvik ederken sorgulama yapılmasını istemektedir.

Yazarın üç eseri de tarihçi kimliğinin izlerini taşımaktadır. Bu sebeptendir ki eserlerinde tarihsel kavramlar sıklıkla kullanılmıştır. *Unomastica alla Turca* ve *Kitab-ı Duvduvani* Türk ve Osmanlı izleri taşıırken diğer romanı *Zaman Çöktü*'de milli duygularını kaybetmiş ancak geçmişine sığınmak zorunda kalan bir toplum dikkati çeker. Geçmiş, diğer romanlarla ortak nokta olan Osmanlı Devleti'yle yeniden canlandırmıştır. Diğer iki eserinde ise Osmanlı Devleti'nin kuruluşundaki saltanat süreci işlenerek tarihsel bir ortam yaratılmıştır.

Romanlarından *Zaman Çöktü* ve *Kitab-ı Duvduvani* mekân olarak İstanbul'da geçmektedir. *Unomastica alla Turca*'da İstanbul ulaşılmak istenen bir hayal 'Kızıl Elma' kavramı altında verilmiştir. *Zaman Çöktü*'de milli duygulardan bahsedilmemektedir. Gelenek bir zorunluluk altında verilirken yapay bir kültürel ortam inşa edilmeye çalışılmıştır. Diğer iki

romanında tarihsel unsurlar dönemlerine uygun şekilde sunulmuş ancak roman kahramanları kurgu olarak yeniden isimlendirilmiştir.

Unomastica alla Turca mekânsal olarak Orta Asya bozkırında geçmektedir ve kurulmaya çalışan bir Anadolu birliği vardır. *Kitab-ı Duvduvani*'de ise Osmanlı Devleti ve İstanbul mekânsal olarak kullanılmıştır. *Unomastica alla Turca*'nın fantastik kurgusunu başlatan 'Hayal Taşı', eskiciden satın alınmak suretiyle romana dâhil edilmiştir. Aynı durum *Kitab-ı Duvduvani*'de de karşımıza çıkmaktadır. Kitap kahramanın eline bir eskiciden satın alınarak geçer. Zaman Çöktü atmosfer olarak diğer iki romandan distopik olması sebebiyle ayrılmaktadır. Bu eserinde zaman kavramsal olarak yok sayılır ve dairesel hareketlerle yok olup aynı ana gelinebilmektedir. Diğer iki romanda ise bir süreç halinde doğrusal yönde ilerlemektedir.

Unomastica alla Turca romanında kurgu verilmek istenen döneme bakıldığında mekânsal ve kültürel açıdan tarih kitaplarında aktarıldığı şeklinde verilmiştir. Yazar İslamiyet öncesi Türk topluluğundan bahsederken onlara ait kültürel kavramları kullanmıştır. Bunların okur üzerinde inandırıcılığını arttırmak adına ise *Dede Korkut Hikâyeleri*'nden esinlenirken onun kahramanları ve üslubunu örnek almıştır. *Kitab-ı Duvduvani*'de ise Osmanlı padişahları ve saray kültürü kurgusallık altında değiştirilerek okura sunulmuştur. Tarihsel sürecinde bu isimde padişahlar yaşamamıştır. İstanbul'da tarihsel mekânların yerleri değiştirilerek ve *Dede Korkut Hikâyeleri*'ni değişime uğratarak 'Ürküt Ata Masalları' diye yeni bir hikâyeye adı uydurarak okur şaşırtılmak istenmiştir.

Yusuf Hakan Erdem tüm romanlarında siyasi otoritenin toplumu bir algı çevresinde yönlendirdiğine vurgu yapmaktadır. Otorite üç eserde de tarihi ve ideolojik bir söylem uygularken *Kitab-ı Duvduvani* ve *Unomastica alla Turca*' da dini söylem ile yönlendirme yapmıştır. Ölüm korkusu saltanat çatısı altında *Kitab-ı Duvduvani* eserinde ağırlıklı olarak toplum üzerinde kullanılmıştır. Diğer eserlerinde ise ölüm kavramsal olarak geçmekte iken *Zaman Çöktü*' de kesinlikle yoktur.

İdeolojinin aygıtları bakımından değerlendirildiğinde güç simgeleri olarak *Unomastica alla Turca*'da 'hayal taşı' ve 'güç kulesi' kavramları eserin merkezindeyken; *Kitab-ı Duvduvani*' de romanla aynı adı taşıyan esere sahip olan kimse o güce sahiptir. Diğer eserde ise 'fictor'lar, 'zencefil' ve 'boynuz' kavramları romanlarda okurun dikkatini çekmektedir.

Zaman Çöktü ve *Kitab-ı Duvduvani*' de yazmak önemli bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Yazan kişi algı yönetiminde etkin rol oynamaktadır. Yazar özellikle *Kitab-ı Duvduvani*'de ilahlaştırılarak okura verilmiştir. Medya bu iki eserde de güç merkezi olarak gösterilmiştir. Okuru yönlendiren ve algıyı yaratan merkezler olarak işlenmiştir.

Bilginin işlenme şekli üç eserde de otorite sınıfı için kullanım amacı taşımaktadır. Bilge kişi sayılanlar mutlak surette zaman içinde dönüşüm geçirerek siyasi sınıfla birleşmiş toplumun aleyhinde bir kullanıma hizmet etmiştir. Halk sorgulamadan otoriteye itaat eden bir konumdadır. *Zaman Çöktü*'de sonu düşünmeden ölüm korkusu taşımayan boş vermiş bir toplum varken *Kitab-ı Duvduvani*'de Osmanlı dönemi için sorgulamayan monarşik idarenin komutası altında gelenekçi bir yapı vardır. *Unomastica alla Tuca*'da ise tüm yazgısını gelecek bir kurtarıcının eline bırakan sorgulamayan bir halk bulunmaktadır.

Eserlerin tarihe bakış açısı *Unomastica alla Turca*'da gerçekçi iken diğer iki eserde kurgusaldır. Tarihçilik *Zaman Çöktü*'de tamamen kaybolmuş ne varsa izlenmek üzerine iken, *Kitab-ı Duvduvani*'de yazarın karakterine göre şekil alan bir yapıdadır. *Unomastica alla Turca* romanında ise Türk halk edebiyatında sıklıkla karşımıza çıkan mitolojik bir canlının ağzından aktarılırken dinleyen talebine göre şekillenmiştir.

Din kavramı üç eserde farklı yapılarda ve ölçülerde işlenmiştir. *Zaman Çöktü*'de tufandan öncesinden kalan bir gelenek olan kurban kesme İslam dini çerçevesinde verilmiştir. Sular altında kalan bir coğrafyanın gemi ile kurtularak yeniden inşa edilmesi Hz. Nuh'un yaşadığına inanılan Nuh Tufanından esinlenildiğini göstermektedir.

Unomastica alla Turca'da Yahudilikten Müslümanlığa geçiş süreci bu dinlerin kavramları kullanılarak verilmiştir. Eserde kahramanın bir oğlunun adı Musa'dır ve annesi onu sepetle nehirde bulmuştur. Bu durum Hz. Musa'ya gönderme şeklinde İslami bir motif olarak işlenmiştir. *Kitab-ı Duvduvani*'de İslami unsurlar bakımından tarikatlar ele alınmıştır. Bu eserlerin tamamında din eleştirel bir şekilde metinler arasında işlenmiş ve okuyazarın görüşü çerçevesinde uyarılmıştır.

Y. Hakan Erdem'in üç romanı da tarihsel verilerden kültürel kavramları alıp metin içerisinde işlenmesi bakımından yeni tarihselci kuram açısından incelenebilir nitelik taşımaktadır. Romanlardaki kahramanların kimlik arayışları ideolojik olarak bastırılmış, içlerinde bulundukları ortama uyum sağlamaya çalışmaları bakımından kuramsal açıdan değerlendirilmiştir.

Yazar kurgusallığın yanıltıcı olabileceği konusunda metin içinde okurun anlayacağı şekilde onu düşünmeye sevk etmiştir. Üç romanında da kurgu hususunda sıklıkla okuru uyarmaktadır. Özellikle *Kitab-ı Duvduvani*'de kurgu dünyalar ve kitaplarla okurun oyuna getirerek karmaşık durumların dedektif gibi bulunmasını istemiştir. Bu durum kuramın sorgulayıcı ve araştırmacı olunması konusundaki uyarıları paralellik göstermektedir.

Ülkemizde yapılmış yeni tarihselci uygulamalar incelendiğinde genel olarak postmodernizm'in çatısı altında ele alındığı görülmektedir. İkisi arasında bazı noktalarda

benzer bir yaklaşım bulunsa da bir metnin yeni tarihselci şekilde yazılması durumu gerçekleşmemektedir. Bunun sebebi olarak kuramın, postmodernizmde olduğu gibi metinlerarasılık, üstkurmaca, ironi, parodi, pastij vb. gibi kavramlarının bulunmaması gösterilebilir.

Kitab-ı Duvduvani’de Suat Ferit’in bir haftada yazdığı uydurma verilerle dolu romanın toplum arasında bir kaynak gibi gösterilmesi kendinden sonra gelen kitapları etkileyecek derecede hayranlık uyandırması ve *Unomastica alla Turca*’da Tankut’un yazdığı kitaplara eklediği uydurma verilerin sorgulamadan akademik camiada kaynak gösterilmesi, birbirleriyle paralellik gösterecek şekilde benzemektedir. Yazar bu durumları örnek göstererek metin içinde yazar tarafından belirtilen verilere inanan okurları eleştirmektedir.

Yeni tarihselci kuram metinlerin analizlerini yaparak metni açıklama gayesi taşır. Kültürel yönden açıklandığında okur tarafından anlaşılabileceğini düşünmektedir. Postmodernist bir metinde anlaşılma gayesi yoktur. Dolayısıyla bir metin için yeni tarihselci kuramla yazılmıştır denemez. Eserler bu kuram ile analize tabi tutulabilmektedir.

Bu yaklaşım Amerikalı bir edebiyat tarihçisi tarafından sistemleştirilmesi sebebiyle, Özgün dilinden Türkçe ’ye çeviriler konusunda yetersiz kalınmıştır. Çeşitli çalışmalar yapılmışsa da kuramsal içerik açısından eksiklikler bulunmaktadır. Bu açıdan temennimiz kültür, ideoloji ve söylem gibi metnin amacını ortaya çıkaracak çalışmalar yapılarak edebi metinlerin daha anlaşılır hale gelmesi sağlanmasıdır.

KAYNAKÇA

- Acar, H. (2019). “Türk Kültür ve Devlet Geleneğinde Kadın”. *İnsan ve İnsan Dergisi*,6(21):395-411.
- Aka,M. (2009).*Sabatay Sevi ve Sabataycılık*. Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Dinler Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Alp, S. (2017,). “İstanbul Hristiyan Mezarlıklarındaki Hayvan Sembolleri”. *Sanat ve Tasarım Dergisi*,7(1): s. 198-213.
- Altın, K. Y. (2019). “Kutsal Mekânın Dönüşümü: Oba'dan Yatır'a, Bark'tan Türbe'ye”.*Motif Uluslararası Genç Halkbilimciler ve Türk Dünyası Kongresi Bildiri Tam Metinleri Kitabı* .15-16 Mayıs 2019,Eskişehir,709-721.
- Argunşah, H. (2016). *Tarih ve Roman*. Kesit Yayınları, İstanbul.
- Aydemir, A. (2010). “Ötüken ve Ötüken Adı Üzerine”. *Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı*, 187:197-222
- Aytaç, G. (2009). *Genel Edebiyat Bilimi*. Say Yayınları, İstanbul
- Bay, A. (2016). “19. Yüzyılda Osmanlı’da Propaganda ve Protesto Kültürü:“Teşviş-i Ezhân ve Fesadâmiz Müdhiş”Yaftalar”. *KEBİKEÇ İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi*,41:11-50
- Birlik, V. (2023). *Plathon ve Aristoteles'in Ahlak Felseferlerinin Devlet Teorilerine Yansıması*. Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Booth, W. C. (2021). *Kurmacanın Retoriği*.(Çev.Bülent O.Doğan),Metis Yayınları,İstanbul.
- Collingwood, R. (1990). *Tarih Tasarımı*. (Çev.Kurtuluş Dinçer),Ara Yayıncılık,İstanbul.
- Collingwood, R. (1996). *Tarih Tasarımı*. (Çev.Kurtuluş Dinçer), Gündoğan Yayınları,Ankara.
- Çavuş, R. (2002). “Edebiyat İncelemelerinde Tarihe Yeni Bir Dönüş”. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 42(1-2):123.
- Çelebi, A. G. (2023). “Kral Herod’un Eriha Sarayları”. *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 9(65): 1.
- Çerezci, J. O. (2019). “Hazar Dönemi Sarkel Şehri, Kalesi ve Bir Kısım Arkeolojik Buluntu Örnekleri (Orta ve İç Asya Sanatı Bağlantıları)”. *Sanat Tarihi Yıllığı*.28:1-22.
- Çimen,Ü. ve Solmaz,T. (2016). “Kırmızı Başlıklı Kız Ya Da Yoldan Çıkmanın Erdemleri Üzerine”. *Tarih Okulu Dergisi*,(28): 605-621.
- Çüçen, A. K. (2012). *Bilgi Felsefesi*. Sentez Yayıncılık,İstanbul

- Dellaloğlu, B. F. (2014). *Frankfurt Okulunda Sanat ve Toplum*. Say Yayınları, İstanbul
- Dervişcemaloğlu, B. (2017). “Kurmaca-Gerçek Ayrımı, Kurgusal Teorileri ve Tarihi Roman”. *Yeni Türk Edebiyatı Hakemli Altı Aylık İnceleme Dergisi*(15):35.
- Dilek, İ. (2014). *Resimli Türk Mitoloji Sözlüğü (Altay/Yakut)*. T.C. Eskişehir Valiliği, Ankara .
- Dilek, İ. (2021). *Türk Mitoloji Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu, Ankara.
- Doğan, A. (2020). *Aristoteles'te Demokrasi Eleştirisinin Politeia Bağlamında Değerlendirilmesi*. Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Burdur.
- Doğan, D. (2011). *Doğan Büyük Türkçe Sözlük*. Yazar yayınları, Ankara.
- Doğan, Ö. (1999). *Siyaset, Bilim ve Tarih Bilinci*. İnkılâp Kitabevi Yayın, İstanbul.
- Durmuş, İ. (1998). “Hûri”. *TDV İslam Ansiklopedisi Türk Diyanet Vakfı Yayınları*, İstanbul, 18, 387-390.
- Eagleton, T. (2014). *Edebiyat Kuramı: Giriş*. Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Ekren, K. (2022). *Postmodern Hakikat Eleştirisi Bağlamında Ütopya ve Distopya Arasındaki Döngüsel İlişki*. İnsan ve Toplum Araştırmaları Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Erdem, Y. H. (2004). *Unomastica Alla Turca*. Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A.Ş., İstanbul.
- Erdem, Y. H. (2017). *Zaman Çöktü*. Doğan Egmont Yayıncılık, İstanbul .
- Erdem, Y. H. (2018). *Kitab-ı Duvduvani*. Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık A.Ş., İstanbul.
- Erdem, Y. H. (2019). *Sözden Kalanlar*. Timaş Yayınları, İstanbul.
- Erdem, Y. H. (2019). *Tarih Lenk*. Doğan Egmont Yayıncılık, İstanbul.
- Fıncıoğulları, S. (2015). “Gerçekleşen Bir Kötülük: Nekrofil: Üst Sınıflardaki Yıkıcılık Eğilimi ve Topluluk Narsisizmi”. *Akademik Bakış Dergisi*(52):197-206.
- Foucault, M. (1987). *Söylemin Düzeni*. (Çev. Turhan Ilgaz), Hil Yayınları, İstanbul.
- Foucault, M. (1992). *Hapishanenin Doğuşu*. (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay), İmge Kitabevi, Ankara.
- Foucault, M. (1994). *Kelimeler ve Şeyler*. (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay), İmge Kitabevi, Ankara.
- Foucault, M. (1999). *Bilginin Arkeolojisi*. (Çev. Veli Urhan), Birey Yayıncılık, İstanbul.
- Foucault, M. (2012). *Bilme İstenci Üzerine Dersler*. (Çev. Kerem Eksen), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

- Foucault, M. (2014). *Özne ve İktidar*. (Çev. Ferda Keskin), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Fry, P. H. (2017). *Edebiyat Kuramı*. (Çev. İ. Tüzer ve A. Demir), Hece Yayınları, Ankara.
- Geçikli, K. (2010). *Raymond Williams'ın People Of The Black Mountains Adlı Romanın Yeni Tarihselci İncelemesi*. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dr. Tezi, Erzurum.
- Gedikli, Y. (2019). “Tarkan, Yargan, Nargan/Tardu, Tarduş, Arçın/ Tarmaç Sanlarının Köken ve Anlamları”. *Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı*, 122(241):252.
- Gögebakan, T. (2004). *Tarihsel Roman Üzerine*. Akçağ Yayınları, Ankara.
- Greenblatt, C. G.-S. (2000). *Practising New Historicism*. (Çev. Berat Açıl). The University of Chicago Press, Chicago.
- Güngör, M. (2019). “Yahudilikte Özel Bir Sınıf: Yahudi Din Adamları Kohenler”. *Oksident Yahudilik, Hristiyanlık ve Batı Araştırmaları Dergisi*, 1(2): 193-218
- Han, B.-C. (2017). *Zamanın Kokusu*. (Çev. Şeyda Öztürk), Metis Yayıncılık, İstanbul.
- İlhan, M. (2018,). “Sözden Yazıya Değil, Yazıdan Söze Oğuz Tansel'in Masal Evreni”. *Kitap-lık Dergisi*, 26(199):133.
- İpşirli, M. (1997). “Osmanlı Devleti'nde Kazaskerlik (XVII. yüzyıla kadar)”. *Dergi Park*, 61(232):597-700.
- İşçi, G. S. (2001). *Yeni Eleştiriden Yeni Tarihselci Eleştiriye Macbeth*. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir.
- Koçakoğlu, B. (2010). *Postmodernizm Sorunsalı ve Türk Anlatısında Geleneksel Tahkiyenin İzleri*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Konya.
- Kracauer, S. (2012). *Tarih: Sondan Bir Önceki Şeyler*. Metis Yayıncılık, İstanbul.
- Kurt, S. ve Kurt, B. (2015). “Türk Devlet Kültüründe Rüya”. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (2): 239-249
- Küçük, M. A. (2020). “Orta Asya'dan Anadolu'ya Türk Geleneğinde 'Don Değiştirme' ”. *Bilig*, (94):97-122.
- Lévi-Strauss, C. (2012). *Yapısal Antropoloji*. (Çev. Adnan Kahiloğulları), İmge Kitabevi, Ankara.
- Munslov, A. (2000). *Tarihin Yapı Sökümü*. (Çev. Abdullah Yılmaz), Ayrıntı Yayınları: İstanbul.
- Nar, M. Ş. (2014). “Yapısalcılık Kavramına Antropolojik Bir Yaklaşım: Levi-Strauss ve Yapısalcılık”. *Antropoloji*: 29-46
- Odabaşı, Z. (2019). “Türk Devletlerinde Kullanılan İdari Ünvanlar”. *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 5(9): 165-192.

- Ölmez, M. (2021). "Eski Türkçeden Bugüne kaçıt 'casus;münferi' Sözü Hakkında". *Geçmişten Günümüze Uluslararası Türk dili Öğrenci Çalıştayı*, Mart 2022, İstanbul, 209-214.
- Ören, A. (2015, 8). "Edebiyatta Kurgusal Gerçeklik". *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2): 156-162.
- Özlem, D. (2008). *Kültür Bilimleri ve Kültür Felsefesi*. Doğu Batı Yayınları, Ankara.
- Özlem, D. (2010). *Tarih Felsefesi*. Notos Yayıncılık, İstanbul.
- Öztürk, A. S. (2016). "Alternatif Edebiyat Öğretimi: Yeni Tarihselci Metotla Edebiyat Öğretimi". *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(2): 105-111.
- Pamir, A. (2009). "Orta-Asya Türk Hukukunda 'Töre' Kavramı". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 58(2):359-376.
- Ricoeur, P. (2013). *Zaman ve Anlatı- 4. Anlatılan (Öykülenen) Zaman* (Çev. U. Öksüzan ve A. Altınörs),Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Safran, M. ve Şimşek, A. (2011). "Anlatı Bağlamında Tarihyazımının Sorunları". *Bilig Dergisi*, (59): 203-234.
- Saltuklu, Z. (2019). "Türklerde Töre". *Ankara Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4): 62.
- Sarıtoprak, Z. (1992). *İslâma ve Diğer Dinlere Göre Deccal*. Yeni Asya Yayınları, İstanbul.
- Sarı, M. A. ve Ağırman, F. (2008). " 'Tarihte İlerleme İdesi'nin Biçimsel ve Tarihsel İki Kaynağı: Augustinus'un ve Aydınlanma'nın Tarih Anlayışları". *Akademik Araştırma Derneği*, (12):131-148
- Swartz, D. (2011). *Kültür ve İktidar*. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Şentürk, O. (2019). "Hakimiyetin Sembolü: Kızıl elma". *Türk dünyası Araştırmaları Vakfı*, 123(242): 131-140
- Şimşek, İ. (2022). *Distopik Metinlerde Sosyal Kontrol Olgusunun Sosyolojik İncelemesi*. Sosyoloji Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,Sivas.
- Şimşek, V. (2020). "Osmanlı Döneminde Kadının Yeri Üzerine". *International Journal of Social and Humanities Sciences*, 4(3): 191-200.
- Tosun, N. (1995). *İbn Arabî Öncesi Tasavvufta Halvet ve Uzlet*. İslâm Bilimleri Anabilim Dalı Tasavvuf Bilim Dalı Yüksel Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tunç, Z. (2018). "Eski Türk Yazıtlarında Kağanın Vasıfları ve Görevleri". *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (19): 581.

- Turan, D. (2021). “Yazınsal Onomastik ve Çocuk Yazını Çevirisinde Kişi Adlarının Çevrilebilirliği Üzerine”. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (45):104.
- Uslu, A. (2019). “Türklerde Devlet Yönetimi”. *Türk Ekini*, (3): 4-17.
- Uslu, M. F. (2011). “Greenblatt’ın Yeni Tarihselci Eleştirisi”. B.Öztuna (Ed.), *Edebiyatın Omzundaki Melek Edebiyatın Tarihle İlişkisi Üzerine Yazılar* . İletişim Yayınları,İstanbul,25-52.
- Waardenburg, J. (2004). “Mesih” , *Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 29,306.
- White, H. (2008). *Meta Tarih Ondokuzuncu Yüzyıl Avrupası' nda Tarihsel İmgelem*. Dost Kitabevi, Ankara.
- Williams, R. (1993). *Kültür. İmge* Kitabevi, Ankara.
- Yıldırım, F. (2016). “İslamî Destanların Rüya Motifi Bağlamında Geçiş Dönemleri”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(46): 157-1677.
- Yılmaz, K. (2013). “Postmodernist Tarih Yaklaşımı: Postmodernizmin Tarih Eğitimi İçin Doğurguları”. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34(34): 197-209.
- Yüksel, A. T. (2001). “İlk Müslüman-Türk Devletlerinin Siyasi, Kültürel ve Medeniyet Tarihi Üzerine”. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11(11): 67-99.

İnternet Kaynakları

- https://tr.wikipedia.org/wiki/Genetik_asimilasyon. (erişim tarihi: 23.08.2023)
- <https://www.salom.com.tr/arsiv/haber/93791/bir-ravin-gorevi-rehberlik-etmektir> (erişim tarihi: 28.07.023)
- <https://docplayer.biz.tr/5169623-Dede-korkut-kitabi-prof-dr-muharrem-ergin-2003-hisar-kultur-gonulluleri-www-hisargazetesi-com.html> (erişim tarihi: 01.08.023)
- https://www.academia.edu/69257114/Zaman_Felsefesi.(erişim tarihi:4.08.2023)

Adı ve SOYADI	Zerrin DUMAN BÖLÜKBAŞI
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	İzmit Lisesi
Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı
Tezli Yüksek Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı
Yüksek Lisans Tez Konusu	Y. Hakan Erdem' in Romanlarına Yeni Tarihselci Bir Yaklaşım
Yabancı Dil / Diller	İngilizce
BİLİMSEL FAALİYETLER	
İŞ DENEYİMİ	
Stajlar	-
Projeler	-
Çalıştığı Kurumlar	Kocaeli Büyükşehir Belediyesi KOMEK Türkiye İstatistik Kurumu İçişleri Bakanlığı Döşemealtı Kaymakamlığı